

19

34655

A.A.
A.A.
Lec.
Rhetoric

32-6

.17.

777

4

5

6

7

○

一

○

二

三

四

五

六

七

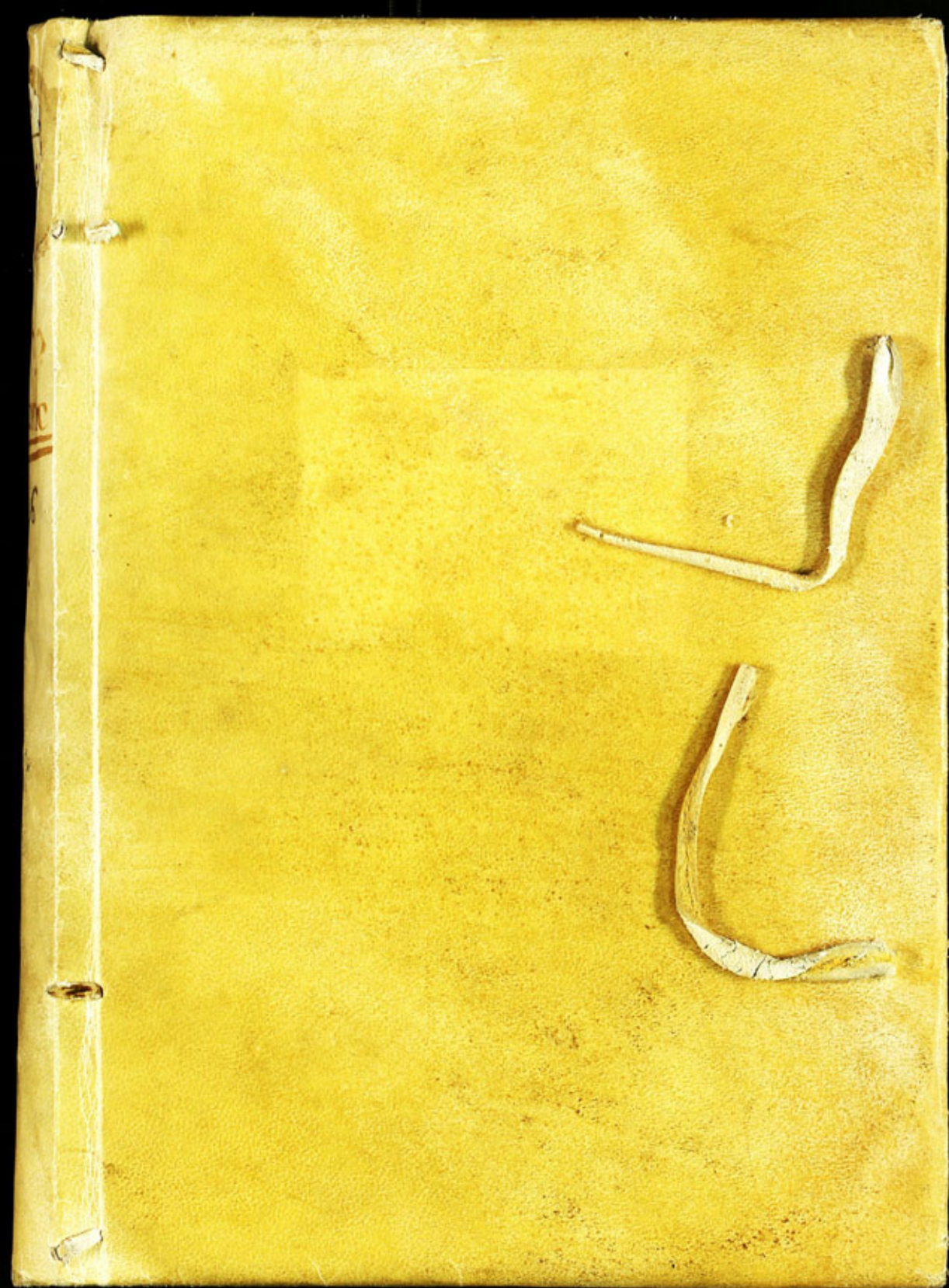
八

九

十

○

十一

12

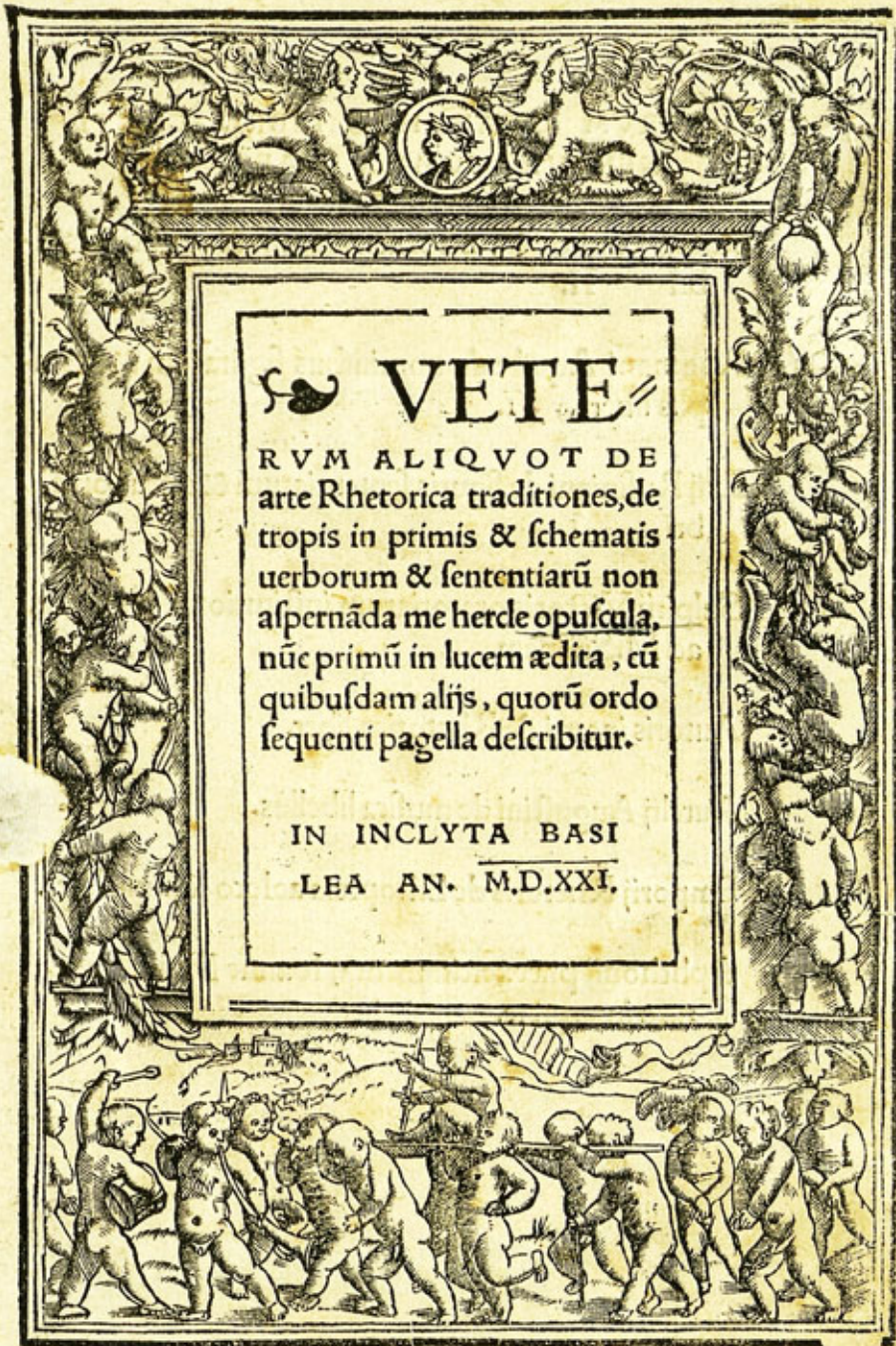
34655

~~Num. 32. cap. 6. num. 17.~~

St. maur. D. 1669 8198

(1) Q. 1669 8198

EORVM QVAE HOC LIBRO CONTI
NENTVR SVMMA HAEC EST,

Rutilij Lupi de figuris sententiarum & elocutionis li-
bri II.

Rhomani Aquilæ de nominibus figurarum & exem-
plis liber I.

Iulij Rufiniani de figuris sententiarum & elocutionis li-
bri I.

Sulpitij Victoris oratoriarum institutionũ præcepta,
ad M. Silonem.

Autoris incerti de Rhetorica liber.

Aurelij Augustini de musica libellus.

Emporij Rhetoris de Ethopœia ac loco cõmuni liber.

Aphthonij præexercitamenta, Ioanne Maria Cata-
nao interprete.

IOANNES FROBENIVS LECTORI S.

VM more nostro fiat optime le-
ctor, ut cõmune magis quã pri-
uatum in promouendis bonis stu-
dijs commodum spectemus, uel
hoc argumẽto, quod nulla rerum
difficultate, nulla laborum molestia, nullo deniq;
sumptu, quæ res non paucos nostræ tempestatis
typographos solet auertere, ab instituto deter-
rear: uisum est hac quoque in parte tui rationem
habere, ne quis usquam à nobis cessatum fuisse ca-
lumniari possit. Idq; ea in parte eruditionis, quæ
eruditionis uniuersæ facile sit sacra, ut uocant, an-
ra. Ea est Rhetorica, cui quantũ dignitatis olim
concessum sit apud Græcos, propagator eius De-
mosthenes, quantum apud Latinos M. Tullius,
alter planè Demosthenes monumẽtis suis poste-
ritati mandarunt. Nacti igitur nuper exemplar
quoddam, uetustum quidem illud, sed depraua-
tum adeo, ut nemo à tam prodigiosis mendis, ut
de industria potuerint inculcatæ uideri, satis ex di-
gnitate potuerit uendicare. Ne quam tamẽ iuuan

a 2 di occa

di occasionē subterfugisse uideremur, Rhetores aliquot Latinos typis cudēdos desumpsimus, ut studioso saltē meliora quærēdi ansam prāberemus. Quod si qd hinc capies cōmodi lector, totū uelim illud Dn. Beato Rhe-

*Beatus
zhenan*

nano acceptum feras. Qui hunc codicem ex Spirensi bibliotheca oblitteratum alioqui, uelut ab inferis in uitam reduxit. Tuum erit candide lector, quicquid est nostræ industriæ, boni consulere. Nos tibi quod potuimus, conatu non defuimus: nec cepti admodum nos pœnitet, si quicquam ex nostro labore emolumenti ad te redierit: quod futurum haud dubie confido. Nam si quidem

*Quintili
anus*

Quintiliano credimus, Rutilius Lupus, qui in ordine primum obtinet locum, non infimi. apud Rhomanos nominis fuisse uidetur, quem ætate sua floruisse aliquot locis testatur. cuiq; etiam utriusq; linguæ cognitionem haud uulgarem tribuit, cum illum Græcos autortisse, nominatim Gorgiam ait, citatq; non el. Vt in nono de figuris sententiarū: Et Rutilius, inquit, Lupus, Gorgiam sequutus, nō illum Leontinum, sed alium sui temporis, cuius quatuor libros in unum suum transtulit. haftenus ille. Reliquorum iudicium ex hoc ferendū, tibiq; excutiendum, aliō properans, relinquo. Vale.

Basilæ ex officina nostra Calendis Ianuarijs.

ANNO M. D. XXI.

P. Ruti:

PARANOMASIA. Hoc aut addenda, aut demenda, aut mutanda, aut porrigenda, aut cōtrahenda litera, aut syllaba fieri consuevit: id est huiusmodi. Non enim decet hominē genere nobilem uideri. Nam cum omnibus hominibus, tum maxime maximo cuique inconstantia turpitudini est. Item ad huius sceleratissimi opera, qui fuit locus religiosissimus. Nimirū quom traditam sibi publicorum custodiam sacrorum, non honoris, sed oneris esse existimauit.

παρωνομασια

PARADIASOLE. Hoc schema plures aut duas, quæ uidetur unam uim habere, disiungit: & quantum distent, docet suam cuique propriam sententiam, subiungēdo. **HYPERIDIS.** Nam cum ceterorū opinionem fallere conaris, tu tete frustraris. Non enim probas te pro astuto sapientem intelligi: pro confidente, fortem: pro liberali, diligentē rei familiaris: pro maleuolo, seuerū. Nullum est enim uitium, quo uirtutis laude gloriari possis. Hoc idem schema solet inlustrius fieri, cū ratio proposito subiungitur. Id est huiusmodi. Quapropter nolo te sapius parcum appellare, cum sis auarus. Nam qui parcus est, utitur eo quod satis est. tu contra, propter auariciam, quo plus habes, magis eges. Ita non tam diligentia fructus, quàm inopia, miseria conquitur.

παρδιασολη

Hyperidis

ANACLASIS. Hoc schema fieri solet, cū id quod ab altero dictum est, non in eam mentem quæ intelligitur,

ανακλασις

Proculei tellegitur, sed in aliam aut contrariam excipitur. Huiusmodi est uulgare illud Proculeianum. Proculeius cum filium suum moneret & hortaretur, audacter ex bonis ipsi sumeret tū faceret, quas in res uellet atq; opus esset, & tum denique speraret libertatem licentiamq; utendi futuram, cum pater decessisset, cui uiuo patre promisse omnia licerent. Filius respondisset, non esse se opus saepe eadem oratione moneri, nec se patris mortem expectare. Cui Proculeius pater. Sufficit, imò uero, inquit, ne meam mortem expectes, nec properes moliri, ut uelocius moriar. Respondisse dicitur. Si aut qui sapiunt imperare, aut qui imperant, sapere discant. Item *Theophrastus*

Theophrastus dicitur dixisse, prudētis esse officium, amicitiam probatam appetere, nō appetitam probare. Item *Aristoteles* dicitur dixisse, eius esse uitam beatissimam, cuius & fortunæ sapientia, & sapientia fortuna suppeditet.

Lycurgus **EPIBOLE.** Hoc schema dupliciter fieri consuevit, cum pluribus & diuisis sententijs, aut unum aut idem uerbum singulis præponitur, aut uarietas uerborum, quæ tamen eandē uim inter se habeat, ab uno uerbo, sapiusq; proficiunt. Sunt huiusmodi, LYGVRGI.

Nam cum iuuentus concitata, temere arma caperet, & quietos Thessalos manu laceßere conaretur, iure ego senatum coëgi, autoritate sua cōprimere adolescentium uiolentiam. Ego quæstoribus interminatus sum, ne sumptum stipendio præberent. Ego armamentario patefacto

Suppeditet. i. suppetat

patefacto restiti, atq; efferri arma prohibui. Itaq; unius opera mea non concitatum bellum, nō necessarium scitis. Item EGESIAE. Misere mini mei iudices, quem coniuurata tanta uis inimicorum oppugnat. Misere mini solitudinis, cui ne in summo quidem tempore periculi liberos adhibere, ad communem calamitatem decernendam licitum est. Misere mini senectutis, quæ me etiam sine cæteris malis grauius defatigat. Varietas uerborum quæ eandem uim habet, huiusmodi est. DEMOSTENIS. Dolui, quirites, ubi illum clandestinum hostem impune intra murum uidi uagari. ægre tuli, quod domini uestri facilitatē, unius fallacia tentatam intellexi, commouit me, quod in accipienda iniuria plerosq; læticiam ostentantes cognoui.

Hegeßias

Demosthenis

EPIPHORA. Inter hoc schema & superius, hoc interest, quod in superiore unum uerbum pluribus sententijs antepositur. In hoc autem omnium sententiarum unum atq; idem nouissimum uerbum. SOSICRATIS. Non enim alius quis est, cuius opera in has difficultates inciderim, sed initio ad bellum suscipiendum nos primū impulit Philippus. Deinde in ipso belli labore ac periculo, deseruit nos Philippus. Nouissime nunc calamitati nostræ, proinde atque culpæ successit idem Philippus.

ἐπιφορὰ

Soficrates

COENOTES. Hoc duorum superiorum schematum cōiunctionē habet, quod & ab uno uerbo omnes b sententiæ

senectus sine cæteris malis etia grauius defatigat.

sententiæ incipiunt, & in uno nouissime acquiescunt.
 STRATOCLIS. Quæritis nouam rationem admini-
 strandæ Reip. At reperire meliorem quàm à maiori-
 bus accepistis, non potestis. Quæritis maximis sumpti-
 bus faciendis, quomodo ne tributa conferatis. A consi-
 lijs captas ærarij opes, quas cupitis augere, nō potestis.
 Quæritis quemadmodum scelere contaminatis homi-
 nibus parcatis, at ignoscendo nocentibus, innocentium
 salutem custodire non potestis.

Stratocls

πολυπτόν

POLYPTOTON. Hoc schema solet complures sen-
 tentias alio atque alio modo, ut pronuncientur,
 efferre. CLEOCHARIS. Nam uehemēter admiror
 Lacedæmonij, si præter hunc quenquam existimatus
 esset. Cui ob has causas iure succensere debeat. Hic est
 enim qui nobis imploratā spem uictoriæ est pollicitus.
 Hunc uos non solum in consilio dando cæteris præpo-
 suitis, sed etiam in conficiendo negotio principem præ-
 fecistis. Huic omnium uestrum fortunas uniuersi com-
 misistis. Ab hoc igitur uno, pristinæ pollicitationis, re-
 rumque gestarum reposcere debetis. Item CHA-
 RISII. Pater hic tuus nunc denique est, ut egestatem
 tuam debere alere uideatur. Patrem nunc appellas, quē
 prius egentem auxilio tuo ut alienum deseruisti. Patri
 tu filius es ad potiundas opes, cuius ad senectutem uio-
 landam crudelissimus hostis fuisti. Nimirū nullo consi-
 lio filios procreamus, nam maiorem patrem ex illis do-
 loris

Cleocharis

Charisi?

in quem uis etiam
 # parte

loris & contumeliæ capimus.

PANALEPSIS. Hoc schema fieri solet, cū id quod ^{ἐπαναληψίς}
 dictum semel est, quo grauius sit iteratur. Id inter-
 dum fit uno uerbo, interdum plurium uerborum cōiun-
 ctione. Verbum sic iteratur. PYTHIAE. Quid cōtra *Pythias*
 tot res iamque euidentes dicere potes Demosthenes?
 Cognitū enim est Remp. uenale habuisse, cognitū est.
 Itē AEGESIAE. Sed instigabat multitudinis animū *Hegehas*
 ad bellum inferendum, concitatus iracūdia furor. Furor
 inquam, non ratio, sine qua nihil unquam populus ex
 sententia gessit. Sed plurium uerborum iteratio est hu-
 iusmodi. At ego in his erumnis amicis sum spoliatus
 omnibus iudices, qui non quod me odissent, sed quod
 inimicorum factionem pertinuissent, me in malis de-
 seruerunt.

DIAPHORA. Hoc schema cum uerbum iteratum ^{διαφορά}
 aliam sententiam significat ac significauit, primo:
 dictum est. Id est huiusmodi. Hunc tu frater eiusdē san-
 guinis particeps, in hac fortuna deserere potuisti? cuius
 erumna: quamuis enim extrariorū hominem, modo
 hominem commonere possent. Item uniuersum. Mu-
 lierem quid potius dicam aut uerius, quam mulierem.

PIPLOCE. In hoc ex prima sententiā, secunda ori-
 tur, ex secūda tertia, atque ita deinceps complures. ^{ἐπιπλοκή}
 Nam quemadmodum catenæ multi inter se circuli con-
 iuncti uinciūt, sic huius schematis utilitates complures
 b 2 sententiæ

in quem uis etiam

in quem uis etiam

Lysias sententiæ inter se connexæ continentur. LYSIAE.
 Cõstat igitur iudices, Simonem domo sua ab suis dijs
 penatibus, ui cum summa iniuria esse exturbatũ. Nam
 Cheremenes cũ omnibus armatis ad eum uenit. Cum
 uenisset, sine ulla religione domum eius expugnauit.
 Expugnata ui domo, familiam abstrahit. Abstractam,
 tormentis omnibus excruciauit. Cruciatam, uinxit. Viti-
 ctam, in publicum proiecit, prædonem suum maleficiũ
 tacitum lateret. Sed cum prætereuntes prostratam fami-
 liam uiderent, & ab his rem gestam audirent, simul &
 oculis & auribus scelus illius usurparent. Itẽ LYCVR
GI. At mihi mirum uidetur, quod tam excelsũ boni
 gradum homo summi laboris excēderit. Nam cui præ-
 sto est tua uoluntas, industrius sit necesse est. Industria
 uero, scientia consequitur. Ex scientia, copia & facultas
 ingenij nascitur. Ex qua facultate uera & facile, felicitas
 laudis oritur. Neque enim tenere diligens studium uir-
 tutis, fructus fortunæ fallit.

Pytheas POLYSYNTHETON. Hoc schema efficitur, cũ sen-
 tentiæ multorũ articulorũ convenienti copia conti-
 nentur. PYTHEAE. Ille hunc pœna cõstrictum trahe-
 bat, hic autem uociferabatur. Concusus uero non me-
 diocris, cum tamen omnes opitulari uellent, sed nemo
 auderet. Neque ibi magistratus aderat, nec circũspicien-
 tes quò potissimum confugeremus, reperiebamus, sed
 uno tempore nos & præsens & futurum malum per-
 turbabat.

// copula. forte

turbabat. Nam præsens tempus acerbatis erat plenũ,
 reliquũ uero timoris. Item DIARCHAE. Partim no-
 stri silebant, partim autem ingentem clamorem excita-
 bant. At hi focij prædara nostra auxilia, neutrum pote-
 rant. Neque enim constanti silentio, neq; forti clamore
 strenue quid agerent conabantur. Huc accedebat igna-
 uus tubæ strepitus, qui nihil eorum mentes ad uirtu-
 tem exigebant.

DIALYSIS. Hoc schema contrarium est superiori.
 Nam demptis omnibus articulis, sententiæ diui-
 sæ pronunciantur. DAPHNIS. Quid autem me con-
 uenit facere, Byzanti, subire publicæ causæ iudiciũ, ma-
 gno nomini aduersariorum fortiter resistere, nõ uereri
 periculum diligenter posteritatis crescere, non minas ex-
 timescere: constanter in causa pro uobis perseuerare:
 omnia feci, uestrum commune cõmodum spectans, ta-
 men nõ desunt qui ex tantis meis officijs aliquid uelint
 uituperare. Item LYSIAE. Omnibus in rebus suam
 confidentiam ostentabat: debitum petebamus, nõ dis-
 soluebat. Minabamur, cõtemnebat. Lex nihil ualebat,
 magistratus neglegebat. Venit hoc tamen nobis nouis-
 sime tempus ulciscendi.

METANOEA. Hoc schema fieri solet, cum ipse se,
 qui loquitur, reprehendit: & id quod prius dixit,
 posteriori sententiã cõmutat, ita uti facit Demosthenes.
 Nunc quoniam de me ut uolui cognostis iudicium, per
 b 3 ipsius

Diarchas

Daphnis

Lysias

Demosthe

ipsius vitia constituam. Nam dum opus est, parentes appellat, quos scitis non ignotos fuisse. Sed ut huiusmodi omnes hos execrarentur. Sed hic bonus uir, grandis natu atque serio, sero loquar. Imò uero nuper, atque hic paucis diebus, simul & Atheniensis, & eloquens est factus. Item. At hic omnium sceleratissimus, nouo more atque exemplo alieni facinoris uindex, ipse confidentissime non criminibus, sed armis reum laceßere conatus. Conatus, nimium remisse loquor. Nam qui tantam cædem perfecit, huiusmodi inceptum duntaxat arguere, penè malefici largitionem est facere.

πένθεσις. **PARENTHESIS.** Cum in continenti sententia aliquid interponitur, quod neque eius sit sententiæ, neque omnino alienum ab ea sententia, tum denique hoc schema efficitur, sed periculose ponitur. Nam aut mire ineptum, aut uehementer iucundum, auribus accedere consuevit. **DEMOSTHENIS.** Nos scilicet omnes, ut fit, serè repentino nuncio perturbati obstupimus. Adimantus autè solus, Nam est homo multum uehemens in Repub. Commodi fati liber magno dolore efflagitabat, ut senatus haberetur, & prout tempus postulabat, celeriter quod opus esset constitueretur. Eiusdem audieram appropinquare, cum statim magistratum certiozem feci, uos dii immortales, quorum in templo gestum testificor. Illi neglexerunt, & rem tantam differre maluerunt, cum interea subito portas hostis obsedit.

Merismos.

MERISMOS. Hoc schema singulas res separatim disponendo, & suum cuique proprium tribuendo, magnam efficere utilitatem, & illustrem consuevit.

LYCVRGI. Cuius omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissimæ. Oculi ad petulantem lasciuiam, manus ad rapinam, uenter ad auiditatem: uirilium naturæ membra quæ possumus honeste appellare, ad omne genus corruptelæ: pes ad fugam. Prorsus ut aut ex hoc uitia, aut ipse ex uitijs ortus uideatur. Item **ARISTOTELIS.** Alexandro enim Macedoni, neque in deliberando consilium, neque in præliando uirtus, neque in beneficio benignitas deerat. Sed duntaxat in supplicio crudelitas. Nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus. Cum autem confligendum esset cum hostibus fortissimus, cum uero præmium dignis tribuendum liberalissimus. at cum animaduertendum, clementissimus.

PAROMOLOGIA. Hoc fit, cum aliquot res ad uerbo concedimus: deinde aliquid inferimus, quod aut maius sit quàm superiora, aut etiam omnia quæ posuimus infirmet. **HYPERIDIS.** Sume hoc ab iudicibus nostra uoluntate, neminem illi propiorem cognatum, quàm te fuisse concedimus. Officia tua nonnulla in illum extitisse: stipendia uos unam fecisse, aliquandiu nemo negat. Sed quid contra testamētum dicis, in quo scriptus hic est? **Item eiusdem.** Quid à me sapius his uerbis

uerbis de medio officio requiris: scripsisti ut seruis liber-
tas detur: scripsisti ne liberi seruitutem experirentur: sci-
psisti ut exules restituere-ntur: scripsisti ut ne quis ex alio
afficeretur. Leges igitur quæ prohibebant hæc, non ne-
glegebas. Non poteram propterea, quod literis earum
arma Macedonum opposita obsistebant.

ἀναγκάσιον.

ANAGCAEON. Hoc schema tunc prodest, atq;
omnis eius utilitas in eo est, cum uolumus osten-
dere necessitudinem aut naturæ, aut temporis, aut alicu-
ius personæ, quemadmodum fecit Myron. Amicus me-
us fuit Chremonides, & opinione omnium magis fa-
miliaris, & pro salute eius quæcunque potui, feci: sed po-
stea quàm maior uis legis, nostrum auxilium ab illius
periculo remouit, calamitatis ac luctus ei⁹ particeps erã.
Nam opitulandi facultas omnis erepta iam fuerat.

Myro

Democharis

Item DEMOCHARIS. Nihil enim ualebat assidua
pro fratre, ac misericors deprecatio, cum iudicaret tyran-
nus, cuius crudelitas omnem naturæ necessitudinem
extinguebat.

ἠθολογία.

Lysias

ETHOLOGIA. LYSIAE. Rure rediēs, iudices, ho-
mo maior natu, magno calore, uix sufferens uix
molestiam, tamen his uerbis egomet me consolor, fer-
titer demum laborem. Iam breui domum ueniēs
expectatus, excipiet te defatigatum diligēs atq; amans
uxor: ea sedulo ac blande præministrando detrahit
languorem, & simul seniles nutriendo recuperabit ui-
res.

res. Hæc me in itinere recogitatio propè confectum
confirmabat. Postea uero cum domum ueni, nihil ea-
rum rerum inueni, sed potius bellum intestinū ab uxo-
re cōtra me comparatum. Item DEMOSTHENES.
At mediussidius iudices. Ego sic arbitrabar, filiū ad pa-
rentem, dissoluto uultu uenturum, lachrymis patrum
sinum oppleturum, supplicem precari obsecraturum,
blandicia sua quod petisset, à patris mollicie im-
petraturum: Sed hic longe aliter, atque hic
incredibili confidentia, armatus ad pa-
trem aduolauit sicut hostis, atque
initium sermonis cum iur-
gio sumpsit.

Demosthe

P. RUTULI LVPI DE
FIGVRIS SENTEN-
TIARVM PRIO-
RIS LIBRI
FINIS.

6 Metabasis.

ἡμίματα λέ
ζωε.

P. RVTVLI LVPI DE FIGVRIS ELO
CVTIONIS LIBER POSTERIOR.

μετάβασις.

ETABASIS. Hoc duobus modis
fieri solet. Ex quibus unum genus
est eiusmodi, cum ab ea sententia
quam proposuimus, conuertimus
ad aliquam personam, aut rem, aut
fortunam, & tanquam presentem

Myron

appellamus, ita ut is fecit. MYRON. Hæc mulier nu-
per fuit locuples, potens, in amore, atque delicijs necessa-
riorum, ornatus eius opibus abundabat, magnus ancil-
larum quæ sequebatur comitatus appellabatur. Nunc
contra subito & graui casu afflictæ, uix mediocris ancil-
lulæ dignitatem retinet. O fortuna quàm uehementer

Contra fortu-
nam

te rerum uarietas oblectat, & quàm magno odio est ti-
bi beatæ uitæ perpetuus & constans fructus. Alterum
genus est, id quod demonstrare instituiamus, cū ad aliam
rem & actionem atq; orationem nostram reuocamus.
DEMOSTHENES. Sed nimirū inopinās incidi in cau-
sam tēporis huius alienā, de qua posterius huic dicēdū.
Quapropter ad illud qd paulo prius agendū, reuertor.

Demosth

Alceolis

ELOCVTIONIS LIBER POSTERIOR. 19

ALLOEOSIS. In hoc schemate diuisio & separatio
est, personarum autem & rerum demonstratio
quantū interfit. HÆGESIAE. Diuersa studia ado-
lescentium animū aduerteramus, tametsi fratres erunt,
uno atq; eodem sanguine orti: alter in studio laudis uer-
satur, & industria uirtutis uitam gloriosam, sed labo-
riosam sequebatur: alter in augenda pecunia occupa-
tus, & habēdi cupiditate deprauatus, summas diuitias,
summā uirtutem existimabat. Hic nimirum magis erat
laboriosus, qui laborem condendi, non utendi causa su-
scipiebat. Item HYPERIDIS. Non enim simile est
uiuere in æqua ciuitate, ubi ius legibus uallat: & deueni-
re sub unius tyranni imperium, ubi singularis libido do-
minetur. Sed necesse est aut legibus fretum, meminisse
libertatis: aut unius potestati traditum, cottidianā com-
mentarū seruitutem.

ἡμίματα.

Hegesias

Hyperides

DICAEOLOGIA. Hoc fieri solet, cū æquitatē cau-
sæ quàm maxime breui sententia complectimur.
Id est huiusmodi. Quod si me reprehendis, cum homo
adolescens lapsus sim, uehementer erras, quicquid natu-
ræ ualeat, & in uno arbitraris uindicanda, acerbusque
iniquus es, quicquid æqualiter ab omnibus putes igno-
scendum, uni imputans. Item LYSIAE. Nam ego
huic iudices, quicquid ad superius tempus attinet, nihil
succenseo: nihil enim deliquisse cognoui. Sed in hoc no-
uissimo facto, cum plenum maliciæ perfidiæq; inueni-

ἡμίματα.

Lysias

c 2 rem,

~~scribble~~

rem, merito reprehendere atque odisse cœpi. Quæritis fortasse quid acciderit causæ, quamobrem eundem & laudem, & uituperem. Quod idem commutata uoluntate non est qui fuerat, neque idem nunc de se audire debet, quod prius consuerat, cum sine noxa se gerebat: non arbitratus est igitur rursus eum reuersurum officio, atque amicum tibi futurum: quomodo quem sciam tantum facinus in me admisisse, ut in reliquū tempus neque officio locum, neque benevolentia: spem relinqueret.

πρόληψις.

PROLEPSIS. Hoc est, cum id quod aut in aduersarij causa, aut in iudicis opinione esse aut fore arbitramur, contrarium nobis, præoccupamus dicere, & cum ratione dissoluere. **DEMOSTHENES.** Atqui ego illū iudices arbitror Lycurgum laudatorem producturum, scilicet qui sit testis eius pudori ac probitati: sed ego Lycurgum uobis præsentibus hoc unū interrogabo, uelut ne se similem esse illius factis & moribus. Quod si negarit, satis factum uobis esse de ueritate uestra debet.

Demosthenis

Lysias

LYSIAE hac oratione sæpius apud me utebatur, & orabat ut suarum erumnarū miserere, inopia: subuenirē. Quid multa? commotus humanis precibus, deprecanti quod petebat dedi solus: soli cōmunis nota calamitas hominis esset. Sed imparatus uenisse uidebatur, iam se negauit accepisse: & flens uobis supplicabit, ut se à calumniatoribus eripiatis. Vos autem cum se agentē uideritis,

et / / Lego criminatur temeritatem, uel criminatur temeritas illi 9 & 5 /

tis, facitote ut Heilius & mei memineritis.

ORISMOS. Hoc fit, cum definimus aliquā rem non ultra causæ ad utilitatem, neque tamen contra communē opinionē. Id est huiusmodi. Nam uirtutis labor, uera uoluptatis exercitio est. Sed fieri solet hoc schema nonnunquam ratione supposita, & tum denique magis illustratur, ita ut fecit diues avarus, In uilla ædem fecit Fortuna: Crimen arguitur temeritate illius, quæ tam locupletis copias dederit ei qui odisset uti.

Exercitio p exercitatio

PROSOPOPOEIA. Hoc fit, cum personas in rebus constituimus, quæ sine personis fiunt, aut eorum hominum qui fuerunt, tanquam uiuorum & præsentium actionem ac sermonē deformamus. Id est huiusmodi. Nam cum crudelitatis mater est avaricia, est pater furor, huic facinori cōiuncta parit odium, inde item nascitur exitium. Hoc genere usi sunt poëtæ, qui fabulas scripserunt in prologis. Nam humana figura produxerunt personas, quæ in ueritate artis & uoluntatis sunt, non personæ. Alterum genus est, ita ut fecit Hyperides, cum de adolescente impudico diceret. Quid si tandem iudices hanc causam ageremus? Atq; ita diuisit muliebrem personam, ut suum cuique opus atque officium distribueret. Ego hunc ostenderem, tui liberi ritu esse, suo corpore adlusum. Nonne uehementissime admiraretur, si quisquam non gratissimum munus arbitraretur. Vitum, senatum, se deprauato naturæ beneficio in mulier

Hyperides

Charisi

rem conuertere properasse. Item CHARISII. Estimare quæso Remp. hic adesse, & pro uestra libertate supplicem uobis accedere, simul & liberos uestros, matres familias, amplexam tenere, parentes uestros ætate confectos ad se applicare, redigere uos in memoriam, qualē se à maioribus acceperitis, obsecrare sacris ac delubris deorum immortalium, pro parentū monumentis, pro uobis ipsis & salute uestra. Hæc si præsens agit, ut dixi, Resp. quid animi estis habituri quæro?

Ἰσχυρισμὸς.

CHRESTERISMOS. Quemadmodū pictor coloribus figuras describit, sic orator hoc schemate aut uitas, aut uirtutes eorū de quibus loquitur deformat.

Lyconus

LYCONI. Quid in hoc arbitrer bonæ spei reliquū residere, qui omne uitæ tēpus una ac desperatissima consuetudine producit? Nā simul atq; ex prioribus diei, nimia cibi ac uini satietate, uia meridiano tempore. Plenus crapula est experrectus primū oculis mero madidis, humore obæcatis, uisu grauidis lucē constanter intueri nō potest: deinde cōfectis uiribus, utpote cuius uenæ non sanguine, sed uino sunt repletæ, se ipse erigere nō ualet, tandem duobus innixus languidus, qui cubando sit defatigatus, tunicatus sine pallio soleatus præ lectulo, palliolo frigus à capite defendēs: flexa ceruice, summissis genib; colore exanguis ptinus ex cubiculari lectulo excitatus, in tricliniū trahit, ibi præsto sunt cottidiani pauci, eodē studio excitati cōuiuæ. Hic uero princeps paulum illud reliquum

reliquum quod habet menti ac sensu, poculis extrudere ex ea festinat, bibendo prouocat, laceffit, sicut in hostiū prælio quàm plurimos superarat, atque adfixerat, amplissimam sibi uictoriam paratam existimans. Interea procedit simul & illud tempus & potio, oculi uinum lachrymantes caligant, ebriosum ipsi uix ebrii cognoscunt. Alius sine causa iurgio proximū laceffit: alius somnio deditus, ui cogitur uigilare: alius rixari parat. Alium turbas uitantem, ac domum reuerti cupientem, retinet inceptor, pulsat, exire prohibet domū, interdictum demonstrans. Inter alium cōtumeliose extra ianuam electum, uacillantem puer sustentat, ac ducit pallium per lutum trahentem. Nouissime solus in triclinio relictus, non prius poculum ex manibus emittit, quàm somnus oppressit bibentem, ac dissolutus artubus, ipsum poculū suapte natura dormienti excidit.

BRACHYEPHIA. Hoc fieri solet, cum orator breuitate sententiæ præcedit auditoris expectationem. βραχυεπία
Fort. βραχυ

LYSIAE. Quæres à me, quo iure obtinere possim, quo iure mihi Polienus reliquit, prætor dedit possessionem. λογία
Lysias

Leges me defendunt, ad te non pertinent: hi ueritatem sequantur. Item eiusdem. Sed uos æquum est uoluntatem dispicere. Nam cōsilio uoluit, fortuna lapsus est: homo fuit, fatetur concedendum nōmina posse. Hoc enim deorum est proprium.

SYNOECIOSIS. Hoc schema docet diuersas res συνωικειωσις
coniungere,

coniungere, & communi opinione cum ratione aduer-
sari: & habet magnam uim, uel ex laude uitium, uel ex
uitio laudem exprimendi. HYPERIDIS. Nam ho-

Hypides
Auaritia &
prodigētia
unum & idē
uitium esse

minis auari atque aforti, unum atque idem uitium est.
Vterque enim nescit uti, atque utriq; pecunia dedecori
est. Qua re merito utrique pari poena afficiuntur, quos
pariter non decet habere. Item LYSIAE. Quapro-
pter pergam in multos largitionem abstinentiae testi-
monium nō credideris. Multo enim confidentius hoc
genus hominū furatur. Nam quo maior eget, ad sum-
ptum ambitionis, audacius facit rapinam, ut huic ipsi
ambitioni copia suppeditare possit. Item DEMO-

Demosth

STHENIS. Cum ei quidā obiecisset, matre Scyta na-
tum, respondit. Non miraris igitur, quod Scyta matre
barbara natus, tam bonus & clemens euaserat. Item

Demosth

eiusdem. At ego hunc propterea malum esse existimo,
quia nimium se gerit leuerum. Namq; ex hominibus
humanitatē ac misericordiam tollere, maximū signum
maliciae uidetur. Ego contra deos precor. Namq; eius-
modi ciuem habemus, qui ad supplicium sumendum
in omnes partes sit inexorabilis.

De nimia se-
ueritate

ἀπορία.

APORIA. Hoc schema efficitur, cū quaeritis quid
aut quemadmodum pro rei dignitate dicimus,
nec repperire nos ostendimus. LYSIAE. Nec iam
rationē inuenimus, quā flecti posse speremus. Ita nos
omnibus modis tentatos, acerba, ac nimiū tua facultas

Lysias

affliget.

affliget. Item HEGESIAE. Non haec est ut uulgari Hegesias
uerbo appellatur calamitas. Quid igitur? Quod pro-
prium imponam nescio, nisi illud unū tantam esse eru-
mnā magnitudinem, ut omnem fortunā superbissimā
crudelitatem, ingenij miseria superarit.

PARASIOPEsis. Hoc est cum aliquid nos retice-
re dicimus, & tamē tacitum intelligitur. Et hoc uten-
dum est, cum aut notam rem esse auditoribus arbitra-
mur, aut suspicionem excitare maiorem retinendo possi-
mus. LYCVRGI. In praesentia iudices iniussu popu-
li quae improbissime gesserat reticebo: de falsis eius lite-
ris quas ad senatum miserit, nihil dicam, illi saepe inter-
minati sitis omittam. Nam & haec uobis nota sunt, &
quae nouissime multo indigniora commisit, quam pri-
mum cognoscenda. HYPERIDIS. Cogis me iniuriae
tuae causam proferre. Nihil agis, non dicam, sed ipsum
tempus eam patefaciet.

Lycurgus

HYPERIDES. Cogis me iniuriae
tuae causam proferre. Nihil agis, non dicam, sed ipsum
tempus eam patefaciet.

Hyperides

PAROMOEON. Hoc schema & omceoteuton &
omceoptoton, ferē non multum inter se distant, ta-
men quid intersit, & ex unius cuiusq; supposita senten-
tia cognoscere poteris, & multo diligentius ex Graeco
Gorgiae libro, ubi pluribus uniuscuiusq; ratio redditur,
sed hoc paromceon uerborum efficit similitudinem, ita
uti hoc est. Nam disputandi aut suadendi est aliud ido-
neum tempus. Cum quidem aduersarius armatus pra-
esto est, resistendum est huic non uerbis, sed armis.

Gorgias

d Omceoptoton.

ὁμοιοπρωτον

OMOEPTOTON. Hoc in duobus uerbis eundem habet casum, aut eandem nouissimam syllabam. Id est huiusmodi. In rebus aduersis cui praesto est consiliū, non potest deesse auxilium. Item **SOSICRATIS.** Nam qui secundis rebus libenter adsentiuntur, idem simul ac se fortuna contristauerit, primi insidiant.

Soficratē

ὁμοιοτελεν /
τον.

OMOEOTELEVTON. Hoc minus euidentis est quā superius, & minorem affert auribus iucunditatem. Nam neque tam paria duo uerba sunt, neque eundem habent casum & sonum uocis, quā Graeci προσωδίαμ appellat. Id est huiusmodi. Nam Resp. nostra ad hunc statum gloriae peruenit, non multitudine hominum, sed seueritate legum.

ισοκωλον.

ISOCOLON. Hoc autem duabus aut pluribus sententijs breuibus, & inter se paribus exigitur, ita uti hoc est. Nequaquam mihi diues est, quamuis multa possideat, qui neque finem habet cupiendi, neque modum statuit utendi. Nam & multum desiderare, egentis est signum: & nihil parcere, egentis est initiū. Scorsum est beneficium, dare libenter, iniuriam facere nolle. Nam dando beneficium, extemplo beneuolentiam, non faciendo iniuriam, duntaxat odium uitamus.

Nota Setentiam

αντιθετον.

ANTITHETON. Hoc pluribus modis fieri solet, & habet in omni genere orationis summam utilitatem. Quare separatim demonstrandum est de unoquoque genere eius. Vnum est, cum contrariae res inter se conferuntur.

conferuntur. **CHARISII.** Alter eorum erat in dando benignus, alter erat in accipiendo astutus. Hunc omnes concquirebant, ne ab eo uideretur. Huius enim pudor erat omnibus iucundus. Illius autem impudentia ipsi suavis, caeteris amara. Hoc idem fieri potest in una persona, ita uti fecit **Dinarchus**, cum ipse de se diceret. Olim in adolescentia sedulo omnem gloriam sectabar, at nunc in senectute summum me ambitionum inuasit odium. Tum facile multis opitulabar, nunc iam me ipsum tueri uix possum. Tum mihi beatissimus uidebar, si quam plurimis fecissem. Nunc contra uereor, ne quid mihi desit ad necessarium aetatis meae cultum. Tunc ego ipse pro Republica fortiter arma capiebam, nunc praeterquam laudare eos qui Republicam armati defendunt nihil ualeo. Est autem genus huius, quod in eadem sententia priori uerbo contrarium, quod est infert & coniungi solet. **ISIDORI.** Non ille stulticia aut furore impulsus, tam graues labores frustra subiret sed ex acerbitate laboris, iucundos uoluptatis fructus sibi parabat. Aliud est item, quod superiorē infert, sed consequenter, ita uti fecit **Demetrius Phalereus**. Nobis primū dii immortales fruges dederunt, nos quod soli accepimus, per omnes terras distribuimus. Nobis maiores nostri Republicam reliquerunt, nos etiam socios nostros de seruitute eripuimus. Itaque & amplissimum nobis honos ab omnibus habet, & propter huiusmodi honoris dignitatem, superbiae nostrae nemo uestigium experit.

Charisius

Dinarchus?

Isidorus?

Demetrius
phalereus

d 2 Epicope

//fastigium

Ἠπικόπη. **E**PICOPE. Hoc fieri solet, cum alicui rei uehementer confidimus, & nostro iure iudicibus largimur, ut quemadmodum uidetur illis constituant, atq; eo pareamus. *Hypides* **HYPERIDIS.** Sed ego iam iudices summū ac legitimū quod exposui meæ causæ ius omitto, uobis quod æquissimū uideatur, ut constituatis permitto. Non enim uereor quin etiam sit nouū uobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini.

παρρησία. **P**ARRHESIA. Ferè cōtrarium est hoc superiori. Nā in hoc uehemēter cū iudice agendū est, & uitū aut erratū eius audacter corā eo reprehēdēdū, sed diligēter hoc ferēdū, & raro ad simulādū est inuitos necessario dicere, ne magis cōfidētia cū dolore excitati uideamur, atq; pita non fides, sed odium iudicium cōsequatur. *Demosth* **DEMO**STHENES. Sed ego liberā uocem ueritatis apud uos omittam. Non, inquam, nec reticebo quod salus cōmunis dicit. Flagitat uestra opera *quirites, in tanto resp. periculo est. Vos em̄ defectis temere omnibus credendo, & quorum ignauissima sunt consilia, eorum sententias utilissimas existimando. *Lycurg* **LYCVRGI.** Sed uos iudices, uos hæc facere debetis. Nam cum in sententijs feriundis nocentibus remisse paratis, uos in forum studium ad spectandum excitatis.

ἑτερολογία. **E**TEOLOGIA. Hoc schema efficitur ratione breui & sententiosa, ita ut quod dubium est uisum, ad certam

certam fidem adduci uideatur. Quod uobis quiritēs in suadendo ad sentiuntur, uos fallere possunt. Nam dictum ad uoluntatem auditoris obscuratū erat quæstione utilitatis, sed ab his qui suadent quod uobis iucundum est, decipi non potestis. Non enim sententias uestras ualent commutare, nisi uobis euident bonum sui cōsiliij patefecerint. Item eius. Et si acerbum uobis quod dicturus sum uidebitur, tamen æquo animo audiendū est. Nam ferè uerum consilium, quod initio auditu graue est, in posterum cognita utilitate fit iucundum.

τάξις. **T**AXIS. Hoc fit, cum unaquæq; res nouissimorum uerborum sentētia clare distinguitur. *Stratocles* **STRATO**CLES. Nam uehementer eorum uitrijs inuehi non licet, reticere omnino nō expediebat, suspiciose loqui potissimum placebat. *Timarch* **THIMACHI.** Itaque ut familiares uidebantur, hos necessitudine opitulandi adstrinxit, hosq; ignotos iusta beneuolētiæ causa inlexit.

P. RUTILII LVPI DE
FIGVRIS ELOCVTI
ONIS, POSTERIO
RIS LIBRI
FINIS.

d 3 Rhomani

RHOMANI A QVILAE DE NOMINIBVS
FIGVRARVM ET EXEMPLIS LI-
BER. EX ALEXANDRO NVMENIO.

Alexander
numenio

HETORICOS petis longioris morae
ac diligentiae, quam pro angustijs tem-
poris, quo me profectio urget, ideoque
postea plenum hoc tibi munus redde-
mus. In praesenti aut nomina ipsarum
figurarum cum exemplis percurrisse sufficiat, tantum
praelocutus, quò maxime orator ab oratore differat:
unum aut hoc certe esse praecipuū, figuras sententiarum
atque elocutionū. Nam inuentio rerum cum acutis ho-
minibus, quos tamen oratores nondum appellare pos-
sis communis est, illorum uerborum Latinorū scientia
& usu, uel grammaticus sibi uindicare. Illi quoque mores
qui πρόποι nominantur, ab eadem hac arte, id est gram-
matica, non minus diligenter sunt cogniti quam ab ora-
tore, si quatenus cuique generi materiae adhibere eos de-
beat, orator melius intellegit. Figurandarū sententiarū
& elocutionū proprium oratoris munus est. Hoc enim
genere & parua extollit, & angusta dilatat, & cum celeri
tate

figurarū uero

tate tam ornatum plerisque & uim & pondus uerbi ac
sententijs ad permouendos quidem animos auditoris
aut iudicis nihil æquale est. Quod sic facillime intellegi-
tur, si quæ sunt figurate enunciata, apud magnos orato-
res detractis figuris eloqui uelis. Inuenientur enim ne-
quaquam dignitate aut uim fandi retinentia. Sed figu-
rarum, sicut supra diximus, aliæ sunt sententiarum, quæ
διανοίας χήματα appellant: aliæ elocutionis, quæ λέ-
ξεως χήματα uocantur. Percurramus igitur sententia-
rum figuras. Naturæ est enim, prius sentire quam eloqui.

Rectissime
me

προδιόρθωσις
προσωποποιία
ἠθοποιία
ἀποσιώπησις
ἐπιτροχασμός
εἰρωνεία
εὐσμία
παράληψις
ἀποστροφή
διαπόρρησις
εὐώτημα
διατύπωσις
ἀντεναγωγή
διαστροφή
μετάσκασις

Præcedens correctio.
Personæ confictio.
Moralis confictio.
Reticentia.
Percussio.
Simulatio.
Quæsitum.
Præteritio.
Auerfatio.
Addubitatio.
Interrogatio.
Descriptio uel deformatio.
Compensatio.
Elevatio uel irrifio.
Transmotio.
Prodiorthosis.

Figuras uero
sententiarum
et elocutionum

πρὸς τὸν ἄλλο
οὐκ

PRODIORTHOSIS. Praecedens correctio. Haec figura, ubi aliquid necessarium dictu, & insuaue audiētibz, aut odiosum nobis dicturi sumus praemunit. Exemplum apud Ciceronem frequens. Quamquam sentio, quāta hoc cum offensione dicturus sim, dicendum est. Tale pro Gallio. De conuiuio luxurioso, ut clamor, ut conuiciū mulierū, ut Symphonīae cantus. Videbar mihi uidere alios intrantes, alios autem exeuntes, partim ex uino uacillantes, partim hesternā potione oscitantes. Versabatur inter hos Gallius unguētis oblitus, redimitus coronis. Humus erat lutulenta uino, coronis lauidulis, & spinis cooperta pisciū. Quod si hoc ipsum esse aliqui diatyposin, hoc est descriptionem uolunt, intellegant nos nō de uniuerso loco, sed de executione singularum rerum loqui, quas ita persecutus est, ut etiam minima quaeque demonstraret.

πρὸς τὸν ἄλλο
οὐκ

PROSOPOPOEIA est personae confictio. Haec figura plurimum in se continet dignitatis, cum Remp. ipsam loquentē inducimus, aut defunctos aliquos quasi excitamus ab inferis, & in conspectu iudicis collocantes oratione hos circumdamus. Talis est illa pro Caelio Appij Cæci persona inducta contra Clodiam ita dicēs. Mulier quid tibi cum Caelio? quid cum adolescentulo? quid cum alieno? Sæpe enim quæ nos ex nostra persona dicentes, uix ferant iudices, supposita dignitate personae liberius dici & conuenientius poterunt.

Cicerop
caelio

Ethopœia

*Pro persio
Dū chrysidis ualas ebrius ante fores
extincta cum face canto*

ETHOPOEIA, moralis confictio. Haec figura differt à superiore, eo quod ibi & personas fingimus, quæ nusquam sunt. hic certis quibusdam uel personis uerba accommodare ad fingimus, uel ad improbitatem earū demonstrandam, uel ad dignitatem. Tale est illud pro Quintio. Quod Sextus Nauius ridet nostram amentiam, scilicet cum ab eo officia boni uiri desideramus, & quēadmodū natus, inquit, & quemadmodū educatus sum memini. Vetus est, descurra diuitem facilius, quā patrem familias fieri posse. & cætera.

ἠθοποία

Cicero

APOSIOPESIS, reticentia: cum intra nos suppressimus ea quæ dicturi uidemur, quod aut turpia, aut inuidiosa, aut alioquin nobis grauiā dictū sunt, ut est Demosthenicum illud pro cæmilio. Non pari ego & aduersarius periculo ad iudicium uenimus, sed mihi quidem nolo quicquam initio dicendi ominosius proloqui. Interdum etiam utimur hac figura, quasi ad alias properemus. Tale est Vergilianum illud,

ἀποσιώπησις

Demosth.

Vergili?

Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

EPITROCHASMOS, percursio. Haec rursus figura differt à coaceruatione. Quod cum illa res uniuersas pluresue in eundē locum confert, hæc distantia plura inter se percurrens uelocitate ipsa circumponit, ut si uelis dicere, Cæsar in Italiam euolauit Corfinium di in idio delectam ceperat, urbe perociebatur, Pompeium persequabatur.

ἐπιτροχασμός

1. al. Domitio delegata

e Ironia

^{ἰρωνεία.} **I**RONIA simulatio frequentissima apud oratores, ubi figura aliud uerbis significamus, aliud re sentimus. A quo genere figuræ procemiū pro Ligario sumptum est. Nouum crimen P.C.& ante hunc diem inauditum.& cætera.

Cicero

^{παράληψις.} **P**ARALEPSIS, præteritio. Frequens est huius figuræ usus, ubi quasi præmittentes quædam, nihilominus dicimus, sicut pro Milone tota illa quæstio inducta est, qua docet è Rep. occidi Clodium. Quod si nō possem, inquit, diluere crimen ut dilui, tamen gloriose hæc prædicere Miloni liceret. Item de domo sua contra Clodium. Vides ne non radicatus euellere totum tribunatum? & cætera inquit, quæ præmittere se ait. Nihilominus dicit. Vtemur autē hoc adiumento, in his quæ infirma uel inuidiosa nobis futura sunt, si directo dicantur.

CiceroCicero

^{ἁποστροφή.} **A**POSTROPHE, auersatio. Necessaria plerumq; figura, ubi quæ ad alios dicta uolumus, ad alios dicere uidemur. Sic plerumq; conuertimus orationem in reum ad iudicem, cum illa tamen quibus aduersarium alloquimur, iudici alligentur. Acutissimum exemplum in Philippicis Demosthenis, ubi quibus uerbis populū Atheniensium monitum uult, eadem se dici apud Græcos & Arcadas & Messenios concionatum inuidiose.

DemosthCicero

Et M. Tullius cum sæpe aliàs, tum pro Roscio conuertit orationem ad Crisogonum, ab illo loco rogator atq; te Crisogone.& cætera.

Diaporesis

DIAPORESIS, addubitatio. Hac utuntur, cum propter aliquas uolumus uideri dubitare, & quasi ab ipsis iudicibus consilium capere, quo potissimum genere orationis utamur. Quale est pro Cluentio procemiū. Equidem quò me uerram iudices nescio, negemus fuisse illam rem. & cætera. Item pro Cornelio. Pugnem aperte contra nobilissimorum hominū uoluntates, studia, consilia, cogitationesque eorum aperiā, & cætera, quæ quasi dubitans an sibi facienda sint dicit.

CiceroCicero

EROTEMA, interrogatum. Eo utimur, ubi exaceruando aliquid interrogamus, & augemus eius inuidiam, hoc modo. Fuiſti illo in loco, dixisti ne hæc gesta esse, renunciaſti ea quibus decepti sumus. Hæc enim si sine interrogatione dicantur ad hūc modum. Hic fuit illo in loco, & ita esse gesta dixit, & falso renunciando nos decepit, hæc prolata minus inuidiose proferentur.

^{ἐρώτημα.}

PYSMA, quæsitum. Hoc genus ex superiore eo differt, quo ad interrogatum una uoce tantum responderi potest, uel à negante, uel à confitente. Quæſito autem occurri non nisi pluribus potest, hoc modo si dicat. qua igitur ratione bellum geremus, quæ auxilia nobis parata erunt? quis erit qui subuenire uelit, cum tam acerbè socios tractauerimus?

^{ῥώσμα.}

DIATYPOSIS, descriptio uel deformatio, ubi rebus delectis, personarum & formas ipsas, & habitus describimus & exprimimus: ut Tullius hoc modo.

^{διατύπωσις.}Cicero

c 2 Ponite

Finitores

Penulatū

Cicero

ἄντεναγογή

Cicero

διὰσυσμός

Cicero

μεταστάσις

*Status qualitatis
siue ex acci
denti*

Hermagoras

Ponite ante oculos Rullum, hasta posita in Pópeiꝝ castris, cum suis formosis finitoribus actionantem. Item plenius pro Milone. Si hæc non gesta audieritis, sed picta uideritis, & deformat Milonem in rheda sedentem penulatū cum uxore. Item Clodium cum equo & dilectis uilla egredientem. Eodem modo pro Roscio & de Glauca. Nonne uobis hæc quæ uidistis oculis, cernere uidemini iudices non posita, nō impetum repentinum, nō uersatur ante oculos ipse Glauca, & quæ sequuntur.

ANTENAGOGE, compensatio. Est autē huiusmodi, ubi aliquid difficile & contrarium cōsitendum est, sed contra inicitur non minus firmum, qualia sunt hæc de rege Ptolomæo apud Ciceronem. Difficilis ratio belligerandi, at plena fidei, plena pietatis. Et si dicas, magnus labor, multa pericula opponuntur, at gloria ex his immortalis est consecutura.

DIASYRMOS, eleuatio uel irrisio. Ea figura est, qua ludentes quæ dicuntur ab aduersarijs, dissoluimus, Qualis est ille locus pro Murena in Sulpitium, totus de iure ciuili.

METASTASIS, transmotionem quidam inter figuras nominauit, cum rem à nobis aliò transmo uemus, non ita ut ibi causam constituamus. Alioquin iam nō figura erit, sed species quædam eius status, quæ qualitatis aut ex accedenti appellant, secundū Hermagoram. Caterum alibi in parte aliqua orationis sententiam

tiam hoc modo figuramus, quale est apud Demosthenem initio defensionis pro Ctesiphone. Cum bellum, inquit Phocense conflatum esset & non per me, nōdum enim ego ad Remp. accesseram. Tale est illud pro Cornelio. Videri potest de arario: refertum, inquit, tribuniciis legibus, exhaustum à quibus sit ipsi sciunt.

Hæ ferè sunt ab elegantissimis electæ figuræ sententiarū, quibus si ut adolescens acerrimo ingenio utebaris, nactus pprio motu animi, aut etiā existimatiōe lectionis Tullianæ: prius etiā quod numeros earum, nominatq; perceperis, nihil mirum est. Omnia enim ferè quæ præceptis continentur, ab ingeniosis hominibus & in dicendo se exercentibus fiunt, sed casu quodam magis quàm scientia. Ideoque doctrina & animaduersio adhibenda est, ut ea quæ interdum sine ratione nobis occurrunt, semper in nostra potestate sint, & quotiens res postula uerit, à nobis ex preparato adhibeantur. Nunc ad figuras elocutionis transeamus, quia in traditione primum mihi uidetur demonstrandum, quot genera sint elocutionis, quotque modis eis utamur.

Est igitur omnis oratio aut soluta nulla inter se necessitate numerorum, neq; composita membris quibusdam, uel determinata certa circūscriptione uerborū. Ea plerūq; in sermone assidua, & in epistolis utimur. Interponitur, aut & in dialogis, orationibus, ubi aliquid simile & proximum sermoni uolumus effingere. Aut perpe

e 3 tua quā

Demosthenis

Cicero

§ RHOMANI AQVILAE DE NOMINIBVS

tua quā Græci *ῥωμῆνυ λέξις* appellāt, quæ ita cōnecti-
tur, ut superiorem elocutionem semper proxima sequa-
tur, atq; ita seriem quādam significatus rerum explicet.
Ea præcipue historiæ descriptioni conuenit, quæ tractū
effusum genus eloquendi, non conuersum, neque circū
scriptum desiderat. Habet sæpe in iudiciali genere dicē
di usum necessarium, si quando quasi decursu quodam
ita uolumus, ut illa se habet in oratione Miloniana. Oc-
cidi, occidi non spurium Melium, qui annona leuanda
iacturisq; rei familiaris & cætera. In uitam Clodij inue-
hitur.

Cicero

Periodus
ambitus

Cicero

Cola .i. mēbra

Cōmata .i. cæ-
sa

Alia autem quæ ex ambitu constat, quem ambitum
Græce *περίοδος* appellant. Est autem ea quæ senten-
tiam certa quadam circumscriptione definit, atq; deter-
minat, qualis est hæc. Si quantū in agro locisque deser-
tis audacia potest, tantū in foro & in iudicijs impuden-
tia ualeret, nō minus nunc Aulus Cecinna cederet im-
pudentiæ, quam tū cum in faciunda cessit audacia. Sed
hic ambitus constat ex membris, quæ *κῶλα* Græci uo-
cant & cæsis, quæ *κόμματα* appellant. Membrum qui-
dem est pars orationis ex pluribus uerbis, absolute ali-
quid significās, hoc modo. Et si uereor iudices ne turpe
sit p fortissimo uiro dicere et incipientē timere. Cæsum
aut est pars orationis, nondum ex duobus aut ex pluri-
bus uerbis quicquam absoluti significans hoc modo.
Et si uereor iudices ne turpe sit nonnunquam tamen cæ-
sam di-

∴ Legendum ueror. membra
ex conexione uerborū

FIGVRARVM ET EXEMPLOR. LIBER 39

sam dicimus orationem, quotiens non efficiuntur uer-
ba ex conexione membrorum, sed singula quæuis si-
gnificantia proferantur ad istum modum. Quis est iste
Lollius armiger, Catilinæ stipator, tui corporis concita-
tor, tabernariorū percussor, latitator fori, depopulator
curiæ. Et alibi apud eundem oratorem, comites illi deie-
cti manus erant tuæ, ut quisquis te familiaritate attige-
rat, ita maxime manus tua putabatur.

Constat autē ambitus ex duobus mēbris, ex tribus
mēbris, ex quatuor interdū, & si nōnulli ex uno mēbro
ambitū putant posse cōpleri, quam *μονόκωλον περίοδος*
appellant. Ego autem non uideo quem admodum
periodos cognominetur, & nō potius colum siue unus,
si unum sit.

His demonstratis quæ & ipsa possit aliquis figuris
elocutiōis enumerare: cæteras persequemur, si illud præ-
dixerim optimam & efficacissimam orationem futurā,
si & hos ambitus habuerit de quibus diximus, & in qui-
busdam partibus continuo rationem illam perpetuæ
elocutionis assumpserit, & nōnunquam cæsis interrupta
fuerit. Nam ubi omnia periodis explicantur, facietatem
& fastidium ex similitudine parit, qualia scripta eorum,
qui Isocraten male imitati sunt, quippe cū ipse Isocra-
tes in hoc genere à quibusdam improbetur. At ubi sem-
per continuatur oratiuncula, quasi respiraciones ex in-
teruallis atq; diffinitionibus periodorū interponūtur
& audientē

Isocrates re-
prehēditur
iure

& audiētem & dicentem fatigat. Vbi uero caesa semper oratio est, nihil à sermone imperitorū differre uidetur. Quare promiscenda sunt haec & rebus pro conditione eorum accommodanda.

Differt autem figura elocutionis à figura sententiæ hoc, quod sententiæ figura in mutato uerborum ordine, uel translato, manet nihilominus. Elocutioni autē si distinxeris uel immutaueris uerba, uel ordinem eorum seruaueris, manere non poterit.

IRONIA sententiæ figura, quam hoc modo enūciabo. Hic enim egregius autor communium commodorum custos, defensor reipublicæ, salus & columen ciuitatis, de quo contraria scilicet intelligi uelim, mutabo uerba ordine eorum uerso, uel tota elocutione aliter explicata sic. Namque iste cuius ope & auxilio uidelicet ciuitas nititur, manet ut ironia eadem, neque laedetur uerborum immutatione. At uero si figura elocutionis sit, quam relationē, Græce ἐπαναφορὰν uocamus, quæ est huiusmodi. Ille autor discordiarum, ille dux seditionum omnium, ille in pace tumultuosus, ille proditor in bello, Et illam partem orationis repetitam sapius in initium membrorum aut cælorum quæ figuram sustulero, & tantum semel dixero subiungens: & cætera hoc modo. Ille qui seditionum autor, discordiarum cōcinator, in pace tumultuosus, in bello proditor fuit, figuram elocutionis sustuli. Nonnunquam autem imò

plerūq;

Figura elocutionis a figura sententiæ quo differat

ἑρωςεία.

plerūq; concurrere potest, ut sententiæ figura cōiungatur cum elocutionis figura, qua hoc modo enunciatur est. Illi amator patriæ egregius, ille Reip. custos, ille defensor libertatis ac legum, cū hoc de eo dicatur, de quo contraria intelligi uolumus, & ironiam esse, quæ figura sententiæ est: & epanaphoran. De qua cum maxime diximus quæ est elocutionis, nūc ad instituta pergamus.

Sunt igitur, figurarum elocutiones aliæ, ad ornandam tantum, & quasi ad pingendum orationem accommodatæ: quibus princeps Gorgias Leōtinus usus est, sed sine modo. Et ideo breuis oratio est, & quæ initio audientis nouitate permouerat, fastidium meruit: Isocrates autē post eum parcius, nec non etiam ipse Demosthenes, sed tanta moderatione, ut nusquam in tantum recurrat. Eas ergo primum exponemus.

ANTITHETON. Oppositum ex contrarijs. Hæc figura constat ex eo, quod uerba pugnantia inter se, paria paribus opponuntur. Cuiusmodi breuissimū est, illud Ciceronis. Domus deerat, at habebas, pecunia superabat, at egebas, in pace, ad uexandos ciues acerrimus, in bello ad expugnandos hostes inertissimus.

ISOCOLON. Exæquatum membris. Fit autē quoties non pugnantibus inter se, sed paribus tantummodo uerbis, duo uel etiam plura membra, quæ κῶλα dicimus explicantur, ut si dicas hoc modo. Classem speciosissimā instruxit, exercitum pulcherrimum & fortissimum elegit ad

Gorgias

Isocrates

Demosthenes

Cicero

ἰσοκωλον.

git, addere etiam licet sociorum maximam, & fidelissimam manum cōparauit, & longius eodem modo prægredi dum ne in fastidium incurras.

^{πάρισον} **P**ARISON. Propè æquatam. Differt autem ex superiore, quod ibi membrorum uerba paria sunt numero. Hic uno uel altero addito, aut in superiore membro, aut in postremo pariter excurrūt, ut si locum enuncies, neq; gratia & diuitijs locupletum corruptus, neq; minis & denunciatione potentum perterritus, neq; difficultatibus & magnitudine rei à proposita magnitudine delectus. Hoc enim postremū pluribus uerbis quam superiora enunciatum membrum longius produxit, quod fieri & in primo potest, sed ibi opportuni⁹ si quo longius erit cæteris, initio prænunciatur, in posteriore autem si ad postremum producitur.

^{ὁμοιοπῶρον} **O**MOEOPTOTON. Simile in casibus. Hoc ex eo nomen accepit, quod membra illa, id est, illa, id est, ^{ἡδὲ} in eosdem casus cadunt ad hūc modum. Huic igitur socios uestros criminanti, & ad bellum uos cohortanti, & omnibus modis ut in tumultu essetis molienti. Hæc enim tria in eundem casum determinata sunt.

^{ὁμοιοτελευτον} **O**MOEOTELEVTON. Simili determinatione, differt à superiore, quod illud quidem & casu & sono similia uerba membrorum determinat. Hoc uero non solum casuum similitudine, sed cuiuscunque uerbi atq; enunciationis contentum est. In muros statim curritur, exercitus.

exercitus à socijs accersitur, delectus iuuetuti denunciatur.

PARONYMIA, leuis imitatio. Hæc figura, ita ornat ^{παρωνυμια} orationem, ut in nomine aut in uerbo interdum syllabam, nonnunquam littera immutata, diuersa significet, ut si uelis sic enūciare. Prætor iste, uel potius prædo sociorum. Et frequens illud apud ueteres eiusmodi est. Cui quodlibet hoc licet, non indecore, interim & prioris uerbi postremitas, similitudine posterioris excipitur, ut se habet. Legem fragilitas, & quæ tibi nō deerat, erat enim diligentissime scripta.

PLOCE, copulatio. Ea figura elocutionis, in qua idē ^{πλοκή} uerbum aut nomen bis continuo positum diuersa significat, ut est illud. Sed tamen ad illum diem, Memmius erat Memmius. Ita enim hoc bis positum est, ut superius quidem nomen tantum significet hominis, posterius uelit intellegi eundem qui semper fuerit, ac sui similem.

PALILOGIA, iteratio. Hæc figura repetito eodem ^{παλιλογία} uerbo aut nomine, nō diuersa uult intellegi, sed idē, quod significatur efficere uehementius. Cuiusmodi est hoc. Ferrum ferrum, inquit, & hoc in iudicio dicit, ter eijciatur proterui. Repetitum enim hoc ferrum indignitatem rei atq; audaciam eius: in quem dicitur impensius significat. Nec solum nomen aut uerbum, sed pars orationis iterari ad eundem usum potest, ut cum dicitur. Tu tu Antonio Casari uenti, atq; omnia permiscere, cupienti

1. Anton. c. Casari

cupienti causam belli ciuilib dedisti. Atq; hæ duæ figuræ, superior, & ista ipsa de qua locuti sumus, non ad ornandam magis & exornandam orationem, ut illæ superiores, sed ad accendendam pugnam dicendi ualent, sicut uel magis pleraq; earum quæ consequetur. Ideoq;

Aristoteles & *Aristoteli* & iteratio ipsa uerborum ac nominum, & repetitio frequētiōr, & omnis huiusmodi motus, actioni magis & certamini quàm stilo uidetur conuenire. Qua de re in tertio Rhetoricarum libro artium differit.

Demosthenes Verum docet nos & *Demosthenes* & *Cicero*, eam optime orationem esse compositam, quæ cum illa ornamenta parium & cōtrariōrum, & immutatorum uerborum habeat (ex quibus & ipsis tamē sæpe nō ornatiōr quàm uehementior fit oratio) si in tempore & cum modo assumatur: tum his quæ ueræ adfectionis speciē præferunt textetur. Ita enim maxime exemplum & imaginem ueritatis continebat.

ἐπαναληψις.

EPANALEPSIS, repetitio. Hæc figura tantū à priorē distat, quod in illa quidem una pars orationis bis repetitur: tum cōiunctim, tum interposito uno aut altero uerbo, quo uehementior elocutio uidetur fieri.

At in hac ex plurium uerborum cōtinuatione repetita. Item quæritur, ut si dicas: Patriæ suæ quisquam (o dii immortales) exitium est machinatus. Hæc non potest.

ἐναντιπλοῖσις.

Iam non potest, inquam, libera hæc ciuitas esse. **A**NADIPLOSIS, replicatio. Rarum apud oratores *idem* figura

Optimū argumentum ad probandū
an artes rhetoricæ quæ aristotelis eē
dicuntur illius sint

figuræ genus frequentius apud poëtas, siquando tamē & in ciuilem orationem incidit, mediocrem dignitatem habet. Interest autē inter hoc & illa duo superiora tantum, quod hic ea quæ in superiore membro postrema ponuntur, in posteriore prima repetuntur, ad hunc modum. Concurrerat ad tantæ rei nuncium, sicut commune ciuitatis periculum monebat, senatus frequens, equester ordo uniuersus. Tale est & illud *Terentianum*, *Terentius* Negat Fannium esse hanc sibi cognatam Demipho. Hanc Demipho negat esse cognatam.

PROSAPODOSIS, redditio. Nomen hæc figura ex eo accipit, quod idē nomen in postrema parte membri, aut eadem quæcunque pars orationis redditur, est connexa. unde id membrum aut his ambitus cepit, ut si uelis hoc modo eloqui, cum quid quasi indignis aut doleas tibi. Sceleratissime omniū imputare omnes calamitates suas debet Resp. tibi. Aut sic. Hæc o dii immortales, in ciuitate moliri ausus est Glaucia.

EPANAFORA, quod relegatum uocant. Hæc figura uel frequentissime & *Demosthenes*, & inde *Tullius*, & omnes uehementes oratores utuntur: unde præcipue & ipsi commoti uideri uolunt, & iudicem commouere. Constat autem ex eo, quod eadem pars orationis sæpius per singulos ambitus, aut per singula membra, interdum etiam breuis per cæsa quæ κόμματα appellant, hoc modo. Verres calumniatorem apponebat,

46 RHOMANI AQUILAE DE NOMINIBVS
bat, Verres de causa cognoscebat, Verres pronūciabat.
Aut si dicas. Ille uenire hostes nunciauit, ille uos in-
motū belli compulit: ille in tumultu ut ciuitas esset effe-
cit. Per ambitum autem repeti potest eadem pars ora-
tionis sic. Tam diu Tiberius Gracchus populo gratus
fuit, quā diu leges ad uoluntatem eius, non ad utilita-
tem Reip. compositas ferebat, tam diu C. Gracchus,
quam diu legibus agrarijs & frumētarijs, & ceteris pro-
fusione ararijs multitudinem imperatam promere-
batur. Tam diu Saturninus plurimum potuit, quā
diu easdem illas frumentarias largitiones, & agri diui-
siones pollicebatur.

αντιστροφη.

ANTISTROPHE, conuersio. Species huius figuræ
cum eandem ferè uim habeat, contraria est supe-
riori, eo quod ibi ab eadem parte orationis sæpius inci-
pitur, hic in eandem partem desinitur. Cuiusmodi est
hæc pro Fonteio. Frumenti maximus numerus è Gal-
lia. peditatus amplissimæ copię è Gallia. equites nume-
ro plurimi è Gallia.

Cicero

συμπλοκη.

SYMPLOCE, connexum. Hæc figura ex utraque ea-
rum, quas supra demonstrauius, composita est,
utramque orationis speciem circumdat. Nam & incipit
sæpius ab una parte orationis, & totidem in unam atq;
eandem desinit, ut hæc se habet. Quis legem tulit? Rul-
lus. Quis tribus sortitus est? Rullus. Quis decemuiros
creauit? Idem Rullus.

Polyptoton

FIGVRARVM ET EXEMPLIS LIBER. 47

POLYPTOTON, ex pluribus casibus. Hanc figurā ^{πολυπτοτη}
ex eo nominauerunt, quod cum sæpius initio ab
eadem parte orationis stat, illa ipsa pars, declinationi-
bus casuum, aut generibus, aut numeris immutatur. Ca-
suum declinationibus hoc modo. Senatus est summi
imperij consilium. Senatui Reip. cura mādatur. Ad Se-
natum in dubijs periculosisque rebus omnis ciuitas re-
spicit. Generibus autem hoc modo. Pulchra autē hæc
fama contigit ciuitati, si optime meritum ciuem damna-
uerimus: pulchrum erat exteris nationes existimare in-
festiores nos esse bonis quā malis. Pulchre communi-
bus utilitatibus cōsulemus, si quos oppressos & hostes
cupiere nos circumuenerimus. Numeris autem sic. Gra-
ta semper singulis fuerunt, quæ commodi eorum causa
constituta sunt. Gratum ille superior Africanus senato-
ribus fecit, qui primus eius ordinis subsellia à populo
liberauit.

SYNONYMIA, communitio nominis. Vtimur autem ^{συνωνυμια}
eo genere elocutionis, quoties uno uerbo non satis
uidemur dignitatem aut magnitudinem rei demonstrare,
ideoque in eiusdem significatione plura conferuntur,
ut si dicas, prostrauit, afflixit, perculit.

TAVTOLOGIA. Eandem pluribus uerbis signifi-
cat hoc schema. Differt autē perexiguo proxima ^{ταυτολογία}
à superiore figura. Ibi etiam singulæ partes ex ordine
idem significantes ponuntur: hic unius nominis aut uer-
bi prius

Idem .

bi prius positi uis deinceps pluribus uerbis explicatur, ut si dicas, Senatus Pop. q̄ Rho. summum consilium, à quo ordine iura exteræ nationes petunt. Hic enim unū nomen senatus, prosecutionem accipit ex pluribus uerbis non aliud significantibus. Qui enim summum consilium dicit, & eum à quo exteræ nationes iura petunt, non aliud quàm senatum dicit, sed prosequendo latius ornauit elocutionem.

κλίμαξ. CLIMAX, quod Græci uocāt, ascensus nominetur à nobis. Malo em̄ ascensus, quàm scalam aut gradiculos, ut quidam, dicere. Est autē figura per q̄ decore & à Demosthene cōmendata, in qua postremū quodque uerbum in priore membro aut parte aliqua elocutionis positum, in superiorē cursum assumpta iniicitur, atque ita uelut gradibus quibusdam cōnectitur oratio, ad hunc modum. Ponam enim ipsum Demosthenicū uersum, Et non dixi quidem hæc, nec scripsi quidem: nō profectus sum autem ad legationem, nec profectus quidem: non persuasi autem Thebanis, nec persuasi quidem. Hæc autem animaduertitis, quāto ea latius dicta sint, quàm si simpliciter enunciaisset, & dixi hæc & scripsi, & in legationem profectus sum, persuasi Thebanis. Sic em̄ Tullius pro Milone. Neque uero se populo solum, sed etiam senatui cōmisit: nec senatui modo, sed etiam publicis præsidijs & armis. Neque his tantum, sed etiā eius potestati, cui senatus totam Remp. commisit.

Parte

Parte autem usus est figura. Nam in tertio gradu contentus fuit dicere, neque his tantum, ne rursus totum illud repeteret: neque solum publicis præsidijs & armis tantū, uidelicet quia & in longum & insuaue futurū erat. Egregie autem, & ut mihi uidetur feliciter, Licinius Caluus in Vatinū. Non ergo pecuniarum magis repetendarum quàm maiestatis, magis quàm Plauciæ legis, neque legis magis quàm ambitus, neque ambitus magis quàm omnium legum omnia iudicia perierunt.

Solutum, sic enim uoco, quod ἀσύνδετον Græci uocant. Fit autem ita, ut demptis disunctionibus & propositionibus, quibus uerba & non uerbis nominibus aut appellationibus particulis consecuntur, singulatim unumquodq; enunciamus. Cuius rei frequentissimum exemplum est per totas orationes M. Tullij. Sed uel hoc unum ad exemplum sufficiet. Exopto uim edicti, seueritatē pratoris, faueo oratori, cupio, opto damnari Apronium. In his enim animaduertimus, nullam neq; disunctionem, neque propositionem interpositam. Facit autem figura hæc & ad celeritatem, & ad uim doloris aliquam significandam, qua plerumq; cum commotus sumus, hoc modo incidere solemus. Illud etiam præceptum habeto, auctori ueræ causæ nunquam timendum esse, ne nimium sit in figuris sententiarum. Si enim fieri possit, ut omnes non ad aliquam utilitate figurentur, non uitandum. Verum & optabile est elocutionis figure

g ris

Licinius caluus in Vatinum

Cicero

Nota de utilitate figurarum

50 RHOMANI AQVILÆ DE NOMINIBVS
 ris modum adhibendū, & his maxime quas diximus,
 ad ostensionem magis quàm ad certamen facere, in
 quibus paribus paria reddantur, aut simili casu aut so-
 no determinantur. In his etiam iteratione uerbi, aut re-
petitione, aut aliquocunq; huiusmodi motu accidunt,
in elocutione tam diu commorandum erit, quàm diu
non in fastidium & satietatem audientis incurrit. Me-
lius itaque est pluribus huiusmodi figuris uti, & exem-
plis uariari elocutionē, quàm diutius in hisdē manere.

Vitandū fa-
 stidium ea-
 rumde' figu-
 rarum

Disunctum siue iniunctū. Hæc figura ita ornat &
 amplificat orationē, ut diuersis redditionibus uer-
 borum membra quæ uocamus *κῶλα*, disiungat ac sepa-
 ret siue duo siue plura, hoc modo. Capuam colonis de-
 ductis occupabūt, ac etiam præsidio communiēt. Nu-
 ceriam: Cumas multitudine suorum obtinebūt, cætera
 oppida præsidijs deuinciēt. Tale est & illud. Veniet igi-
 tur sub præcone tota Propontys atque Hælespontus,
 addicetur communis Oralyriorum atq; Cilicum, Moe-
 sia & Frygia. Veniet Propontys atque Hælespontus;
 idem conditioni legiq; parebunt. Animaduertere autē
 potes nihil interesse, utrū in postremis partibus mem-
 bra disiungantur, uicissitate uerborum, an in primis an
 hoc uicissim fiat.

ἑτερογενέσιον **D**IEZEVGMENON, siue epizeugmenon, disunctū
 siue iniunctum. Hoc genus enumerationis diuer-
 sam habet uim à figura superiore. Ibi enim copia uer-
 borum

Vicissitate uerborū.
 pro uicissitudine

inmediationem

Omni ratione
 forte

FIGVRARVM ET EXEMPLIS LIBER: 51

borum iactatur, hic breuitas. Nam ut in superiore sin-
 gulis membris singula diuersa reddimus, ita hic plura
 in uno coniungimus. Quale est hoc. Quorum ordo hu-
 milis, fortuna sordida, natura turpi oratione abhorret.
 Hoc enim postremum abhorret, ad tria refertur. Sin-
 autem hæc figura tum ita ut in postremo sit pars ora-
 tionis, quæ duo aut plura membra coniungat, tum
 in primo, tum in medio in lectionem sic *επιβολή* uo-
 cemur licet. Præstat autē uim orationi pluribus uerbis
 in eandem rem collocatis, non idem significantibus, sed
 maius semper ac maius aliquid, hoc modo. Verbera-
 tur, cruciatur, necatur.

ἑπιβολή

PLEONASMOS. Plus necessarius eius figuræ usus. *πλεονασμός*
 In eo est ut uerba quidē adijciamus, non tam enun-
 ciandæ rei necessaria, quàm ut ex his magnitudo uel di-
 gnitas, uel moralis aliqua commentatio, aut deniq; spe-
 cies motura iudicem circūponatur. Alioquin si nihil eo-
 rum additio uerbi efficit, uitiosa erit. Itaq; si dicas, M.
 Cato ille, quāuis sufficiat nomen tantūmodo posuisse,
 uidearis significasse addito ille. Item hoc. Quæ mala est
 ista uoluntaria seruitus? Cum possit satis significatum
 esse, quæ nam est ista uoluntaria seruitus, plus quidem
 habuit ex eo quæ malum positum est.

ELLIPSIS, id est detractio, cōtraria superiori figu-
 ra. Ornatur oratio, cū uerbū aliquod detrahimus
 à sua significatiōe, hoc modo. Et illi quidē quia se morte

g 2 inimici

□ malū

inimici repulit, ignosco. Videntur autē mihi iudices, qui sententias pro illo tulerunt, nā multas fuisse audio. Hic apparet tum illud deesse. Videntur autē mihi & iudices idē sensisse uel ignouisse, sed quia intellegebatur: is de tractum est, ut ipsa celeritate cōmotior esset enunciatio.

Hæc sunt ueræ elocutionū figuræ, animaduersione dignæ. Nam illud sua sponte intellegere possit, sæpe plures elocutionis figuras cōcurrere. Nam qui sic loquitur, Athenienses Asia partē eam quæ Ionia cognominata est, colonis cōmunierūt: Dores Italia eam regionē quæ Græcia est nominata occupauere, tres in unum figuras cōtulit, ilocolon, omœoptoton, diezeugmenon. Itemq; hoc & in cæteris figuris accidere poterit. Illud ad postremū præcipiendū uidetur, Ne pposita tibi figura, quæ ras elocutionē his subiungere, si ita uerba colligas, ut in eam figuram quam destinaueris incidant. Infirmum enim hoc & puerile erit.

Hæc consuetudo multa elocutionis, in qua figuras huiusmodi recognoscas, & assiduitas stili cū ipsa exercitatio cōmouerit dicendi facultas. Item in has formas ul tro incurrit, ut cū quibus, & quo tempore utendum sit, possis diiudicare. plurimū optimorum Demosthenis præstabit M. Tullio, nedum copiam imitatur, in nimietatem incidamus cauendum est.

RHOMANI AQVILAE DE NOMINIBVS FIGVRARVM LIBRI, FINIS.

Iulij

Plures figuras
sæpe concurrere.

Nimietas

IULII RVFINIANI DE FIGVRIS SENTENTIARVM ET ELOCVTIONIS, LIBER.

ACTENVS Aquila Rromanus ex Alexandro Numenio sexinde ab eo præteritas, alijs quidem proditas subtextuimus schemata dianceas.

Alexander
numenius

IRONIA, partes eius chleuasmos siue epicertomenesis. Charientismos siue scomma. Astismos, dialyrmos, oudenismos, sarcasmos, apophasis siue eteologia, aporia, anacœnesis, aganactesis, apodoxis, apoplanesis, aphorismos siue diorismos, aræ, deesis, diabole, diancea, apophonema, dialogismos, epiplëxis siue epitemesis, omœon, icon, omœon, epagoge, epitrope, euche, epiphonema, enthymema, epanalepsis, prupergasia siue proparsceue, parrhesia, paradoxon siue hypomene, protrope, pathopeia, syncrasis siue anthitesis, hyperbole.

IRONIA. Elocutiuncula Salustiana commodissime exprimitur, cum aliud in pectore reclusum, aliud in lingua promptum habeamus, & sententiam enuncia-

εἰργασία
Sallustij

g 3 tionis

Virgilius tionis in contrarium à uerbis accipitur. ut apud Vergi-
Cicero lium: Scilicet is superis labor est. Apud Tullium pro Li-
Cicero gario: Nouum crimen Caij Cæsaris. & cætera. In Clo-
 dium & Curionem: Tu uero festiuus, tu elegans: tu so-
 lus urbanus, quem decet muliebris ornatus. & cætera.

Ironiæ aut. spēs sex, Chleualmos siue epicertomenesis:
 Chariētismos siue scōma: Astismos, Dialyrmos, Exu-

^{χλευασμός.} CHLEVASMOS siue epi- (thenismos, Sarcasmos.
 certomenesis. Hæc figura risum excitat, & seuerè
 pposita, uafre excutit, eludens personarū aut rerū om-
 parationē. ut apud Vergiliū: Mēque timoris Argue tu
Virgilius Drance. Apud Ciceronē. Quasi uero ego de facie tua
Cicero catamite dixerim, uel aliā potuisti cōtumeliosius facere
 si tibi hoc Parmeno alloqui, ac nō ipse Parmeno nūci-

^{χρειτισμός.} CHARIANTISMOS siue scōma. Hac fi- (asset.
 gura fit festiua dictio, cū amœnitate mordax. ut
Cicero apud Ciceronem: Infirmō corpore atq; ægro colore, ut
Cicero ipse indicare p. u. Et apud eundē. Facit enī ut uultū ipsi-
 us, & illam usque ad talos demissam purpurā cogitetis.

^{ἀσαδμός.} ASTISMOS urbana dictio. Hac figura fit, exer-
 citatis alijs ingenua festiuitas. ut apud Cicero-
Cicero nem. Respicite respicite iudices hominum fortunās, re-
 spicite Fabricij senectutē. Cū hoc respicite ornandæ ora-
 tiōis causa sæpe dixisset, respexit ipse. at Fabritius à sub-
Cicero sellijs demisso capite discesserat. & aliās negabat uirum
 iustū, nequā esse Verriniū: & illi alijs execrabātur sacer-
 dotem,

dotem, qui tam nequam Verrem reliquisset.

^{δυσασμός.} DIASYRMOS. Hæc figura fit, cū rē aliquā aut per-
 sonā eleuamus. ut apud Tulliū. Est adhuc quod Cicero
 admirari uos uideo, non Verres, sed Quintus Mutius. Cicero
 Et in eodem. Sed repente tanquā è potō circa eo factus Cicero
 est Verres, redit ad se, atque ad mores suos. Et alibi. Cicero
 Quid ad hæc Næuius. Virgilius scilicet nostram amētiam,
 qui in uita sua rationem summi officij desideremus, &
 instituta bonorum uirorum requiramus.

^{ἐξθενισμός.} EXVTHENISMOS. Figura hæc fit, cum rem aliquā
 extenuamus, & cōtemptā facim⁹. ut apud Luciliū. Lucilius
 At magnum fecit, quod uerbis Græca Latinis miscuit.
Cicero Apud Tulliū pro Cinna. Eieci ego te armatis hoibus,
 non deieci, ut tantum facinus non in æquitate iuris, sed
 in una litera latuisse uideatur. Item in Philippicarum Cicero
 secunda. Nam quod quærebas quomodo redissem.
 prima luce, nō tenebris. Deinde cum calceis & toga, nul-
 lis caligis, nec lacerna. Cato apud Athenienses. Antio- Cato
 chus epistolis bellum gerit, calamo & atramēto militat.

^{σαρκασμός.} SARCASMOS. Hæc figura quibusdam uidetur ea
 de quæ chleualmos, sed aperte perfectissimis ppria
 significatione descripta est. Peculiariter enim scœdiora
 ea significamus, non tamen sine dicacitate concinna. ut
 apud Vergiliū. Nouimus & qui te transuersa tuētibus Virgilius
 hircis. Apud Ciceronem. Sexte noster, quonam etiā iu Cicero
 ra Lycurgis? Et pro Calio. Quod facere uehementius, Cicero
 nisi.

36 IVLII RVFINIANI DE FIGVRIS SEN-
nisi mihi intercederent inimicitia, cum istius mulieris uir-
ro fratre uolui dicere semper, hic erro.

^{ἀπόφαισις.}
Cicero **A**POPHASIS, siue eteologia, uenustum schema,
ubi quasi alio interrogante, nobis ipsis responde-
mus & rationem reddimus. Cicero pro Tullio. Siqui in
foro occiderit, iniuria occiderit. Quamobrem quia ius
constitutum nullum est: quid si se telo defenderit, non in-
iuriat quid ita quia constitutum est? Caesar pro Bithy-
nis. Quid ergo syngraphæ, non sunt, sed res aliena est? Et
hactenus ubi nobis respondemus, aliâs ubi alijs. Quod
nisi arte præcedit, causam prodit: ut apud Vergilium, in-
terrogante Adero, quod negare non poterat, subtiliter
occurrit, ne furtum fecisse existimetur. An mihi can-
tando uictus non redderet ille? Testis interrogatus à
reo, non fustibus uapulasset innocens, inquit? Aut cum
dicitur. Quæro an occideris hominem, & respondetur,
latronem, ut confessionem præcurrat defensio.

^{ἀπορία.}
Cicero **A**PORIA, eadē est & diaporesis, addubitatio quæ-
dam. Cum simulamus quærere nos, unde incipi-
endum: quid potissimum dicendum, an omnino dicen-
dum. Cumque artificialiter simulamus non sibi res in-
uenire, non paratos uenisse. Cicero in Verrem. Quem
quemnam recte admones, Polydritum esse dicebant. Et
de domo sua apud pōtifices. Tibi literas ille misit, quas
aut nunquam misit, aut si misit, in concione recitari no-
luit. Itaque siue ille misit, siue tu protulisti, certe consilium
tuum

TENTIARVM ET ELOCVTIONIS LIBER. 37
tuum de honore Catonis nudatum est.

^{ἀνακοίνωσις.}
ANACOENOSIS. Communicatio est, cū aut ipsos
aduerlarios consulimus, aut cum iudicibus delibe-
ramus. Cicero in diuinatione. Decedente iam me hercu-
les extra hanc contentionem, certamenq; nostrum & re-
liqua, est & idiotissimos. Item pro Quintio. Si Dupon-
dius tuus ageret? Sex. Næui, si in paruula recapitulatio-
nis aliquid uererere, statim ad Gaium Aquiliū, aut eo-
rum aliquem qui consuluntur cucurrisses, cum ius amici-
tiæ, societatis, adfinitatis ageretur. Item ibidē. Ego hunc
pro te hos cōsulo post tempus, & in aliena re, quoniam
tu in tua re cum tempus erat consulere oblitus es. Quæ-
ro abs te Gai Aquili, L. Lucille, P. Quintiliq; M. Mar-
celle, uadimonium mihi, non obijt quidam socius & ad-
finis meus, quo cum mihi necessitudo uetus controuer-
sia dare, pecuniaria recens intercedit, & cætera. Item pro
Sextio. Si recte uestram bonitatē atq; prudentiā agno-
ui enim, multum me fallit, si conq. r. l. primum expecta-
ri Cato, si uos in eo loco essetis, quid aliud faceretis? Et
alibi. Communem rem puta tu, ac uos huic propositos.
Vergilius. Fuit & tibi talia Sancire genitor Dauni, mi-
serere senectæ.

^{ἀγανάκτησις.}
AGANACTESIS, indignatio. Quæ fit maxime p-
Anunciatione. Ennius in Iphigenia. Menelaus me
obiurgat, id meis rebus regimen restat. Vergilius. Can-
tando tu illum, aut unquā tibi fistula cera, iuncta fuit.
h Cicero

Cicero

Cicero pro Sylla. Fero ego te Torquate iam dudū fero

ἐπιόδοσις

APODOXIS siue apoplanesis, Reiectio uel ^{re}probatio quarundam rerum, quasi in quaestione non uenire dignarum, neque oportuisse aut ab aduersarijs poni, aut à nobis quæri, aut à iudice postulari. Quod schema mire facit accelerate fugiendum, ut & tacuisse, & tamen non timuisse uideamur, ut in re difficili & contraria non hæreamus. In qua figura breuiter morati ad aliud statim trāsire debeamus. Cicero p. Cælio. Equitis R. autē esse filium, criminis loco ab accusatoribus n. h. p.

Cicero

ἀποπλάνησις

APOPLANESIS est, aut iudicis à re contraria nobis auocatio, quam cum desiderat, aut ab aduersario commouetur, ut quærat nos obscurando & miscendo & promittendo quidem dicturos nos, sed suo loco ad aliam rem auocamus. & rursus dum dicimus sensim ad aliud transimus, & ab eo quod contra nos est auocatur, & suspenditur iudex: uel cōiuncta rerum multitudine implicatur, ut non de uno, sed de pluribus putet sibi sententiam esse dicendam. ut pro Cluentio fecit

Cicero

Cicero. In qua oratione tenebras se offudisse iactauit iudicibus Cluentianis. Intellegāt nihil me nec subterfugere uoluisse reticendo, nec obscurare dicendo. ego me iudices ad eam causam accedere, quæ iam per annos octo non usq; eo efficaciam profecto deinde uersatam esse in iudicio pecuniam constat totum caput, deinde unum quidem nemo erit tam inimicus Cluentio usque ad finem

ad finem capitis ipsius.

APHORISMOS uel diorismos, descriptio rerū per reprehensionem, quæ exprimit & corrigit uim sententiæ, & potestatem. Quare potest uideri species emendationis: namque temere dixeris reprehendet. Tullius. Cicero Quamquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit. Aut aliās. Ciues, inquā, si hoc nomine appellare fas est. Cicero

ARIA, execratio. Execratio oratoria apud Cicero- nem. O scelus, ó portentum in ultimas terras exportandum. Apud Vergilium. At tibi pro scelere ex- clamat p talibus ausis. Dñ siqua est cœlo pietas quæ talia curet. Persoluat grates dignas. Cicero Virg

DEESIS, obsecratio uel obtestatio, qua deos oramus, aut homines. Cicero pro Deiotaro. Per dexteram istam tuā ego obtestor, per ego has lachrymas Pro Roscio Meta Ironias rogat, oratq; te Chryfogone apud deos. Vergilius. Per superos atq; hoc cœlum, per ego has lachrymas, dexteramque tuam te. Plautus. Ita te deos obtestor per senectutem tuam. Cicero Cicero Virgih? Plautus

DIABOLE, criminatio & quasi denunciatio eorum quæ futura sunt. Cice. pro Milone. Erit ille atq; in luce se & die. &c. Terentius. Videre uideor iam illū diem quo hinc egens profugi & aliquò militatū. Apud Vergilium. Sed non ante datā cingetis mœnibus urbē. &c. Cicero Terenti? Virg

DIANOEA. Hæc figura fit proprie, cū proponitur nō id quod fieri oportet, sed quod fit. Tullius. Do h 2 labella Cicero

Virgili lobella autem quemadmodum homines nobiles usq;
iniuriam fortissime perseuerat. Vergilius. Furor arma
ministrat. Applicatur huic figuræ etiam christiana sententia
Cato necessaria. ut Cato in Thermidoro. Post censuram qui uen-
trem suum non pro hoste habet, qui pro Rep. non pro
sua obsonat: qui stulte spondet, qui cupide ædificat.

αιρφώνισμα Cælius **A**POPHONISMA, sententia responsiua. ut apud
Cælium. Fac uelis perficies. Apud Tullium. Litera
rum radices amaras, fructus dulces.

διαλογισμός Cicero **D**IALOGISMOS. Hæc fit ita, cū quis secum dispu-
tat, & uoluntat quid agat, uel quid agendum putet.
Apud Terentium. Quid igitur faciam? Vergilius. En

Terenti quid ago? Rursus ne irrita priores experiar? Cicero pro
Virgili Cluentio. Dem iudicibus mihi. Igitur nihil quæretur. In
Cicero Verrinarum libro primo. Si populo redimitur, mihi
Cicero præda de manibus criptur. Quod est igitur reme-
dium, quod?

ἐπιπληξίς Cicero **E**PIPLEXIS siue epimelisis. Fit hæc figura cum iur-
gamus aut coarguimus. Cicero in Catilinam. Pa-
Terenti tere, tua consilia non sentis, quæ nostrum ignorare at
bitraris. Terentius. Non ego te uidi manum. Vergi-
lius. Non ego te uidi Darimonis pessime caprum?

ὁμοίωσις Cicero **O**MOEOSIS. Inest ibi paradigma parabole. Omce-
osis est, cum per similitudinē res præstantur. Cu-
ius species sunt primæ duæ, paradigma & parabole.
Harum distantia est, quod paradigma facit uera exem-
pla,

pla, parabole ficta ostendit.

PARADIGMATOS quidē triformis est ratio. Nā ὑπόδειγμα
exemplum aut personas tantum exhibet sine ser-
mone, aut sermonem sine personis, aut simul utrumq;
personam sine sermone. ut Cicero in Catilina. Neque
enim potuisset aut illa hata usque assis sceleratos ciues
interimere. Sermonē sine persona, Catonis est dictum. Cato
Pedibus compensare pecuniam. Sed sermone pariter
& persona. Cicero pro Roscio. Est ne hoc illi dicto atq;
facto Fimbriano simillimum. Rursus parabola & ipsa
tripartita est, per Iconomceon, epagogen.

ICON fit, cum perfectæ formæ similes conferuntur. ἰκνώμα
Vergilius. Talis Amyclei domitus Pollucis habenis. Virg
Cicero de P. R. Mare quod sua natura tranquillum sit,
uentorum uī agitari & conturbari solet, sic P. R. Cicero

OMOEON. Hæc figura fit, cum ex partibus aliqua
similitudo colligitur. ut Vergilius. Sic oculos, sic il-
le manus, sic ora tenebat. Etiam in actu fit omceon. ut
isdem Vergilius. Non aliter quàm si immisissis ruat ho-
stibus, omnis Carthago aut antiqua Tyros. Cicero in
Verrinis. Subcinctam Scyllam lupis & canibus, cū pu-
betenus uirgo sit similem esse, Verris & comitem illius,
quibus quali canibus succinctus sit.

EPAGOGI. Fit hæc ex rerum similitum collatione ἐπαγωγή
uel argumentorum, salua tamen similitudine rerū.
ut Vergilius.

h 3 Improuissum

Cicero Improuifum afpris ueluti qui fentibus anguem, Preffit humi nitens. Et Cicero pro Rofcio. Comparat occupaciones Iouis optimi maximi, Syllæ rebus gestis proprius. Argumento autem. ut **Lucius**. Nam fi tu fluctus undasque è gurgite falfo tollere decreueris, uenti prius, Hamatium uentum inquam tollas t.c.q.i.l.

Virgilius ^{ἐπιτροπή.} **E** PITROPE. Hæc fit, cum figurate cōcedimus, quod uelit quis faciat. ut **Vergilius** Aen. pri. Sequere Italiam uentis, pete regna per undas. Et Cicero. Quod expectas proficifcere nimium iam diu te imperatore tua illam. e.d.

Virgilius ^{εὐχή.} **E** VCHE, precatationes. **Vergilius**. Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro. **Cicero** in Catilina. Cū inuocat Iouem ad pœnam coniuratorum. Atq; ita concludit. Aeternis supplicijs uiuos mortuosq; mactabis.

Cicero ^{ἐπιφώνημα.} **E** PIPHONEMA. Hæc sententia in fine expositæ rei cum adfectu enunciatur. **Cicero** in Verrinis. Non uitam liberam, sed mortis celeritatem precabantur.

Lucilius ^{ἐνθύμημα.} **E** NTHYMEMA. Fit cum periodos orationis ex contrarijs sententijs astringitur. Apud **Lucilium**. Si me nescire hoc nescis, quod quærere dico, quare diuinâs quicquam, aut quare debes ipse & si scis q. b. e. scire hoc d. t. **Cicero** in diuinatione. Qui te neque uelle sua causa, nec si cupias p. a. r. i. id est, mea fuit his. & cætera.

Cicero ^{ἐπαναληψίς.} **E** PANALEPSIS. Repetitio sententiæ propter aliam necessariam causam, non ut fit in figuris elocutionis

cutionis, sed apud **Lucilium**. Vel cōcilio uestrum quod dicitis, olim coelicolæ adfuissemus priore concilio. **Cicero** pro **Rabirio**. Libenter si esset integrum profiterer. **Idem Saturninum** C. Rabiri manu interfectum, nihil me iste clamor commouet, usque hoc libenter inquam profiterer.

PRVPERGASIA, uel parasceue, præmunitio. Quæ ante utimur, ut confirmare id quod subiecturi sumus. Ut si testem producturi sumus, ante ei fidem habendam esse doceamus. Quare uelut generalis locus, & tractatus communis est. **Cicero** pro Milone. Ante præmunit licere hominem occidere, & cum subito occisum P. Clodiū iure & sine inuidia, cū ita dicit. Negant intueri lucē esse fas ei, quia se esse hominem occisum fateatur. In qua tandem ciuitate hoc dem.

PARRHESIA, oratio libera, quam Cornificius licentiam uocat. **Cicero** pro Ligario. Suscepto bello **Cæsar**, gesto etiam ex parte magna, nulla coactus. & cætera. Contra idem. Quid aliud egimus **Tubero**, nisi ut quod hic potest, nos possemus, interdum adulanter inducitur. Hic adulatio est pro arbitrio, perduellionis libere, cum ait. Quin continetis uocem uestram inditem stulticiæ testem paucitatis.

PARADOXON siue hypomene, sustentatio uel inopinatum. Hoc schema suspendit sensum; Deinde subicit aliquid eò contra expectationem auditoris.

Hoc etiam est euidens argumentū libros. 4. ad heremiu, cornificij esse nō Ciceronis. Nam in libro. 4. ad heremiu hæc figura græce appellata parrhesia, ab auctore illius operis uocatur licentia. Chortn. 99.

Lucilius**Cicero****Cicero****Cicero****Cornificius****Cicero****Cicero****Cicero**

Cicero toris siue magnū siue minus, & ideo sustentatio uel inopinatum dicitur. Cicero pro Ligario. Hinc prohibitus non ad Casarem ne iratus, non ad domū ne iners, non aliquam in regionem non concau. ill. q. f. & cætera.

Προτροπή PROTROPÆ, adhortatio ad aliquam rem est, & παλιολογία PALIOLOGIA. Vergilius.

Virgilius Nunc nunc insurgite remis hortor uos socij.

Cicero Cicero in Verrem. Hi actionis liberi, uos quod ad uestram famam senatusque consulta pertinet iudices, prospicite atq; consulite, & cætera.

πάθος PATHOPOEIA. Hæc uel odio, uel iracundia, uel misericordia comouetur. Vergilius. Domus interior gemitu miserōque tumultū miscetur. Cicero pro Roscio. Nemo erat qui nō arderet, illa omnia mallet, quàm uidere in Sex. Roscij bonis dominatē. & cætera. Apud

Cicero eundem in Verrem. Clamor interea fit, tota domo pugna, inter seruos rubri atque hospitis. & cætera. Alio loco. Cædere ianuam saxis, instare ferro, ligna & sarmenta circumdare, ignemque subeo e. p.

Cicero συγκρίσις SYNCRISIS, siue antithesis, comparatio rerum atq; personarum inter se contrariarum. ut ego pro iector quod tu peccas, tu delinquas, ego arguor pro malefactis, Helena redeat uirgo, pereat innocens: tua reconcilietur uxor, mea negetur, filia mea. Cicero pro Murena. Vigilias tun' de nocte, ut cōsultoribus tuis respondeas: ille ut mature quò incendit cum exercitu perueniat.

Cicero πρόληψις PROLEPSIS, siue prolepsis, est quædam sententiarum et elocutionum liberatio, quæ fit, ut sententia, quæ in fine loci dicitur, antea in principio loci dicitur. ut in Cicero de Senectute. Virgilius in Georgicis. Virgilius in Georgicis. Virgilius in Georgicis.

Cicero πρόληψις PROLEPSIS, siue prolepsis, est quædam sententiarum et elocutionum liberatio, quæ fit, ut sententia, quæ in fine loci dicitur, antea in principio loci dicitur. ut in Cicero de Senectute. Virgilius in Georgicis. Virgilius in Georgicis. Virgilius in Georgicis.

∴ plector
f.

niat. & cætera. Item in Verrinis. Iste multo sceleratior Cicero & nequior quàm ille Adrianus, aliquāto etiam felicitior fuit. & cætera.

ὑπερβολή HYPERBOLE, alijs tropus uidetur: Cæterum fit, cum excedit ueritatē sententia. Apud Vergilium. Qui candore niues ante irent, cursibus auras.

Apud Tullium. Campus ipse me causam p. d. l.

IVLII RVFINIANI DE SCHE/
MATIS LEXEOS.

πρόληψις.

PROLEPSIS est schema λέξεως, id est, figura elocutionis, cum ante numerus redditur uerbis, quam res personæ affinantur. ut Nectantur Rhodope miratur & Ismarus Orphea. Et, Interea reges (ingenti mole Latinus, Quadri iugo uehitur curru. Latine appellari potest præsumptio uel anticipatio.

ἐπιληψις.

SYLLEPSIS est, cum duabus diuersis que sententijs & rebus unum datur uerbum, minime utrisque conueniens. ut, Inclusos utero Danaos & pinea furtim Laxat claustra Sinon. Laxat enim & ad Danaos referri non potest, sicut ad claustra. Et, Optime Graiugenum, cui me fortuna precari, Ac uitta comptos uoluit prætere ramos. Non enim sicut cui prætere ramos, ita & cui precari potest uideri ratione connexum. Et, His quidam signis atque hæc exempla secuti. Hæc Latine dicitur correptio.

ὑπόληψις.

ZEVGMA est, cum unum uerbum communitur multis sententijs iungitur ad omnes parificatione

gnificatione pertinens. & adnexum. ut, Aeneas urbe & Virgili focijs & classe relicta. Latine hæc figura dicitur ligatio uel adnexio.

HYPOZEUXIS est, cum singulis rebus, sententijs que, singula debita uerba iunguntur. ut, Procum bunt piceæ, sonat iceta securibus ilex, Fraxineæque trabes cuneis, & fissile robur Scinditur, aduoluunt ingentes motibus ornos. & Venit hyems, terit Sicyonia bacca trapetis. Glande sues redeunt læti, dant arbuta syluæ. Et uarios ponit foetus autumnus, & alte Mitis in apricis coquitur uindemia saxis. Hæc figura Latine uocabitur subiunctio uel subinsertio, uel subnexio.

EPANALEPSIS est, eorundem uerborum simul positum, eiusdemque sententiæ post multa interiecta, cum aliqua periodi conclusionem facta repetitio. ut, Huc pater o Lenæ, tuis hic omnia plena Muneribus tibi pampineo grauidus autumnus, Floret ager, spumat plenis uindemia labris, Huc pater o Lenæ ueni. Et, Pastorum musam Dammonis & Alpheisibœi, Immemor herbarum, quos est mirata iuuenca. Certates quorum stupa factæ carmine lynces. Dæmonis musam dicem & Alpheisibœi. Latine hæc figura dicitur resumptio uel repetitio.

EPANAPHORA est, cum ab eodem uerbo plures inchoatæ sententiæ incipiunt. ut, Hic gelidi fontes, hic mollia prata Licori. Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo. Et, Num fletu ingemuit nostro? num lumina

lumina flexit: Num lachrymas uictus dedit, aut misera
Virgil tus amantem est: Et, Bellum o. terras hospita portas.
 Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.

Virg Et, Ver adeo frondi nemorum, uer utile syluis:

Virg Et, Nocte leues stipulæ. Melius enim Latine hæc figu-
 ra dicitur iteratio.

καλλιλογία **P**ALILOGIA est, cum uerbum quod in prima sen-
 tentia est ultimum, in sequente primum. ut, Pierides

Virg uos hæc facietis. maxima Gallo. Gallo cuius amor tan-
 tum mihi crescit in horas. Et, Addit se solam timidisq;

Virg superuenit Aegle. Agle Naiadum pulcherrima. Et,

Virg Deiphobum uidi lacerum crudeliter ora, Ora manus-
 que ambas. Et, Concurrunt Tyrrenæ acies. Latine dici-

Virg tur egressio.

ἀναδιπλωσις **A**NADIPLOSIS est eiusdem uerbi continuatim
 repetitio. ut, Longum formose uale, uale inquit

Virg Iola. &, O Corydon Corydon, quæ te dementia cepit.

Virg Et, Me me assum qui feci. Latine dicitur hæc figura du-

Virgil plicatio.

ἐπαναδιπλωσις **E**PANADIPLOSIS est, cum idem uerbum in ea-
 dem sententia & primum est, & extremum. ut, Cæ-

Virg saris & nomen, & famam tot ferre per annos. Tithoni

Virgil prima, quod abest ab origine Cæsar. Et, Ante no-
 uis rubeant, quàm prata coloribus ante. Et, Vnū illud

Virg tibi nate dea, præque omnibus unum. Et, Ipsum obte-

stemur, ueniamq; oremus ab ipso. Latine dicitur inclusio.

Metathesis.

METATHESIS est, cū quod ante dictum est, post *μετάθεσις*
 ponitur: & quod post dictum est, anteponitur.
 ut, E ripis ut perdas, perdis ut eripias.

DIACOPE siue diastole est, cum inter duo eadem *διακοπή*
 uerba diuersum ponitur aliquid medium. ut, Cul *Virg*
 patusue paris diuūm indementia diuūm. Et, Duc age *Virg*
 duc ad nos. &, Scis Proteus scis ipse. Latine dicitur se- *Virg*
 paratio.

PARENTHESIS est, cum ordinata ac legitima sen- *παρέθεσις*
 tentia interrumpitur per alienam extrinsecus, di-
 uersamque sententiam. ut, Vare tuum nomen superet *Virg*
 modo Mantua nobis. Mantua uæ miseræ nimium uici-
 na Cremonæ. Cantantes sublime ferunt ad sydera cy-
 gni. &, Ipsiq; suos iā morte sub ægra Discissos. Latine
 hæc figura dicitur interruptio uel interiectio.

ANTITHESIS est, cum uerbum uerbo pari pote- *ἀντιθεσις*
 state per contrarium redditur. ut, Sequere nouo ue *Virg*
 terum deceptum errore locorum. &, Voluitur ille uo- *Virg*
 mens calidum de pectore flumen Frigidus. Latine con-
 trarium uel oppositio potest dici:

PLOCE, cum idem uerbum sententiæ ad consum- *πλοκή*
 mationem superioris retorquetur. ut, Vos ó qui-
 bus integer æui. Quale forsitan & illud accipi potest,
 Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet. Pan etiam
 Arcadia dicat se iudice uictum. Latine dicitur implica-
 tio uel retractatio.

i 3 Paranomasia

^{παρονομασία} **P**ARONOMASIA est, secundum prædictum uerbum, positio alterius, ipso poscente sensu, ut apud Terentium. Nam inceptio est amentium, haud amentium. & Tibi erunt parta uerba, huic homini uerbera. Quale illud poterit forsitan uideri, Nec quisquã errantes acies lætūmq; ferentis Sustentare ¶ Contra & aliter. Pubesque tuæ, pubesque tuorum. Latine dicitur adnominatio uel adfectio.

^{παράμεινον} **P**ARAGMENON est æque similis figura, cum & supradicto uerbo aliud deriuatur, ut, Vltro Ipse grauis, grauitérque ad terram pondere uasto Concidit. Et, Oppetere ingentem, atque ingenti uulnere uictum. & Voce uocat Hecaten. Ire iter, & castris audebit uellere signa. Latine deriuatio dicitur.

^{ἐπανόρθωσις} **E**PANORTHOSIS est, cum supradictum uerbum uerbo sequenti corrigitur, ut, Non subripere, hoc est furari. Latine dicitur correctio.

^{ἐπιστροφή} **E**PISTROPHE est, cum in eadem uerba plures sententiæ desinūt, ut sic aratus inæquali tonsore capillos, occurri, rides si forte subucula pexæ Trita subest tunicæ, uel si toga dissidet impar Rides, Quale forsitan sit Similis si cura fuisset. Tunc quoque fas nobis Teucros armare fuisset. & Impius ante aras, atque auri cæcus amore. Latine dicitur reuersio.

^{κλίμαξ} **C**LIMAX est, cum ex re in rem gradum tibi sententiæ faciunt, ut, Quæ Phœbo pater omnipotens mihi

mihî. & Torua læna lupum sequitur, lupus ipse capellam: Florentem cytisum sequitur lasciuia capella. Latine hæc figura dicitur gradatus.

ASYNTETHON est, uel diaclyton, cum ratio nulla coniunctione connexa, uelut soluta sententiæ regulam seruat, ut, Consiliunt, partim galea clypeoque resultant. Irrita deflexit, partim stringentia corpus. & Ipsi numerūmq; modūmq; carnis, nos ara manus naualia demus. Latine dicitur dissolutio uel inconnexio.

Asyntethon autem modo per singula uerba fit, ara manus naualia demus. Et hæc eadem terram, mare, sydera iuro, modo per plura uerba, & per ea quæ Græci uocant κώλα. Denique quid uesper serus uehat, unde serenas Ventus agat nubes: quid cogitat humidus Auster, Sol tibi signa dabit. & Nube caua specularantur amicti, Quæ fortuna uiris, classem quo littore linquant, Quid ueniant.

EPANODOS est, cum duabus breuibus, pluribusue propositis, ad singularem enarrationem recurritur, ut, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum, quorū Iphitus auo Iam grauior. & Protinus Orsilochoū, & Buthen duo maxima teucrūm Corpora, sed Buthen auersum cuspide fixit. Loricam galeamque inter quã colla sedentis Inuenit. Latine dicitur euersio uel egressio.

Paradiastole

^{παράστασις}
^{λί.} **P**ARADIASOLE est, cū similes res discernuntur, contrarijs redditis. ut, Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, Arboribus uēti nobis Amarillidis ira. Et dulce satis humor, depulsis arbutus hædis. Lenta salix foeto pecori mihi solus Amyntas. Latine dicitur discriminatio.

^{διαίρεσις.} **D**IAERESIS est figura sermonis, cum fit rerum distributione. ut, Hic Dolopū manus, hic sæuus tendebat Achilles. Classibus hic locus, hic acies certare solebant. & Hic portus alij effodiunt, & Ferit ense grauem Tymbræus Osirim. Hæc Latine dicitur distributio uel designatio.

^{ἀντίστασις.} **A**NTISTASIS est, cum idem uerbum repetitur in contrario sensu. ut, Vna salus uictis, nullam sperare salutem. & Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis. Hæc Latine dicitur intentio.

^{μετάστασις}
^{μετάβασις.} **M**ETASTASIS est, uel metabasis, cum alloquentis persona ad personam trāsitum facimus, ratione aliqua uel adfectu. ut, Nō hæc Euandro de te promissa parenti Discedens dederam. Deinde, Et nunc ille quidem spe multum captus inani. Fors & uota facit. Deinde, Infelix funus nati crudele uidebis. Hi nostri reditus expectatiq; triumphī. Hæc mea fides, at non Euandre pudendis Vulneribus pulsum aspicias. Hæc figura dicitur uariatio, aut transitus.

^{ἀποστροφή.} **A**POSTROPHE est, cum sermo allecto & instituto ordine

... a recto

ordine in diuersum ac contrarium uertitur. ut, Scipias bello duos, & te maxime Cæsar. & Impulerit ferro. Latine cōuersio dicitur. Inter metastasin & apostrophe hoc interest, quod metastasis personarum multiplicata uariatio est, & ab alia ad aliam, deinde rursus ad aliam, & deinceps gratulatio transitur. At in apostrophe commutatio est personæ ferè unius.

Sunt autem & alia figuræ, mire orationi decus ornamentumq; tribuentes. Hoc à superioribus discere te oportet, quod non tam sententiarum perpetuarū sunt figuræ, quàm singulorum penè uerborum, & quod carent appellationibus proprijs. Fiunt autem per casus, numeros, præpositiones, genera, personas, & siqua sunt aliquarum exempla, summatim breuiterq; ponentur.

Figura per casum genitiuū. ut si dicamus, Constantis uir animi, pro constantis animi. Item alia. ut se habent ista. Isq; amens animi, & rumore accensus amaro. & At non infelix animi Phœnissa. & Actutum pius Aeneas atque integer æui Ascanius. & Hic anni grauis atque animi maturus Aletes. & Si quis dicat pecunia diues. ut, Insula diues opum. & Diues equūm, diues pietati uestis, & auri. Item, Quas illi lata bonorū. & Expe diunt fessi rerū. & Ille mihi ante oculos felix functusq; laborum. Egregiusque animi. & siqua sunt talia.

Figura per datiuum. si quis dicat, Timeo illi, pro timo illo. & talia. ut, Et pariter comitiq; oneriq; timo mentem

... de

Virg

Virgil

Virgil

Virgil

Virg

Virgil

Virgil

Virgil

Virgil

Virgi

Virgi

Virgil

Virgil

Virgil

Virgi

Virgi

Virg

Virg

Virg

Virg

Virg

Virg

Virg Induerat Circe in uultus, ac terga ferarum. Induit in flo-
rem; & ramos curuauit olentes. & Hunc ut prona iugo
læuū incumbibat in amnem. & si qua sunt similia.

Virg **F**igura per uerborū qualitatem. ut, Caput uelor, pro
caput uelo, aut capite uelor. ut, Capite ante aram

Virg Frygio uelabar amictu. & Flaua caput nectitur oliua.
Virg & Pecudum fuluis uelatur pectora setis. & Aut pacem

Virg Troiano ab rege petendum. & Populare petentes, pro
Virg populari.

Virg **F**igura per modos temporum. ut cum dico, Libens
fecero, p faciā. ut, Donec me flumie uiuo Abluero.

Virg **F**igura per aduerbiorū qualitatem. ut cum dicimus,
Ad illum cœno. ad uillam moror, pro apud uillam.

*Domi. militia
q: res gestæ*
Virg & terra iacet, pro in terra. & domi militiae q; res gestas.
Et, Cuius domo nota est, annos sexaginta nat⁹. & Tot
annos Bella gero.

Virg **F**igura per pleonasmon. ut, Antiquū obtines ut mor-
tem occumbere, & obire diem, & uiuere uitam, & pu-
gnare pugnam, & ire iter, & oculis uidere, & uoce uo-
cans Hecaten. & Hunc oro sine me furere ante furorē.
Ac si qua sunt talia.

Ecloga uerborū
Virg **F**igura per edogam uerborum. Ut cum enuncia-
mus bonos dicere, fortes pugnare. Item, Da bibere,

Virg da cenare. & Donat habere uiro. & Cunctatur q; me-
tu, letumque instare tremescit. & Da sternere corpus.

Virg & Da iungere dextram. & Quale per æstum Dulcis
aqua

aquæ salientis. Item, Restringere riuo. & Hoc ridere
meum tam nihil.

Virg **F**igura per edogam aduerbiorum. ut cum dicimus,
Perf?
Virg **M**agnum tonat, tumidum loquitur, magnumque
Ecloga
fluentem Nilum. & Vtq; uolutus ad terras. & Imma-
ne sonat per saxa. & Nec longum latabere. & Graue
olentis auerni. & Horrendum intonat armis. & Naui-
Virg
bus infandum amissis. Et si qua sunt talia.

Figura per pronomina. ut, Nullus dixeris, pro ne di-
xeris. & Quis mulier.

Virg **F**igura per edogam nominum. ut cum dicimus, Bo-
Ecloga
num est uirtus, malum infamia. ut, Dulce fatis hu-
mor, depulsis arbutus hædis. & Tale tuum carmen no-
bis diuine poeta. Quale sopor fessis in gramine.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS

LEXEOS, FINIS.

k 3 Iulij

IULII RVFINIANI DE SCHE/
MATIS DIANOEAS.

SCHEMATA DIANOEAS, id est, figuram sententiæ intuentibus, aliquo à uulgari & simplici cum ratione mutatur. Cum omnes autem quæ oratione sensu figurant, generaliter figuræ communiterque dicantur: hæc tamē quæ proprie figura, ac specialiter dicitur, quæ in scholis uulgo usurpatur.

CONTROVERSIAE FIGVRATAE.

Huius specialis figuræ usus multiplex.

Vnus, si dicere manifeste parum totum est, ut dicitur in eum figuræ, qui sub conditione abolitionis tyrannidem deposuit. ut, Præsens tutor libertatis, neque tamen immemor legum sum, quæ mihi semper sacrosanctæ fuerunt, Hoc enī aduersariū percutit, cui non semper sacrosanctæ leges fuerunt. Quale est illud forsitan *Virgili* apud Vergilium, Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo. Proice tela manu sanguis pius. Nā simul causam belli ciuilem ostendit in Cæsare fuisse, dum dicit priorem illum debere parcere, simul dolorem confessa, & in iudicio

iudicio suo querit, tanquam ideo parcere prior debeat, quia sit Anchisæ pius sanguis, & ab Olympo genus ducat.

Secundus harum usus est figurarum, cum quid oblique nunciamus, quia dicere palam minime licet, & inhonestum est. ut, Ferè figuræ in alterum patrem fiunt, cum quid hoc modo patrem uel ligat: placuit conditio patrimonij meo etiā patri, & ago illi gratias, quod ut uxorem hanc potissimum ducere hortatus est. Per hæc enim socris cupido in aurum detegitur. Quale forsitan Vergilianum illud possit uideri, Illum non populi fauces, nec purpura regum Flexit, & infidos agitans discordia fratres. Non res Rhomanæ perituraque regna. Nam illum sentit & dicit, Non res Rhomanæ peritura & regna flexere. Verum per res Rhomanæ, latet imperia dicta, sed regna uocat, tanquam non imperijs Romanis ista dicantur, sed de quibuslibet regnis.

Tertius usus est harum figurarū, qui gratia uenustatis adhibentur, qui tamē ironiæ est proximus. Sed eiusmodi figuræ quæ iuuenibus in schola lasciuiuntur. ut *Cornutus* ait, Minimæ naturæ sunt, & parum ganeis foris conueniunt. Nam in his quæ prodesse aut obesse causæ uidentur, cur quod nolis intellegi dicas? aut cur quod facias intellegi, inuoluas?

PROCATALEPSIS est schema dianoeas, cum id quod aduersarius arrepturus est, aut quæ obiectum est, præsumimus ac prædicimus. Ut illud, Neque me Argolica

Virg lica de gente negabo, Hoc primum. & Scio me Danais
Virg è classibus unū, Et bello Argolicos fateor petiisse pena-
 tes. Latine hæc figura dicitur præceptio uel anticipatio.

Virg *προκατασκευή.* **PROCATASCEVE** est procatalepsi proxima, cum
 rei de qua acturi sumus, colorē præparamus, atque
 prætedimus. ut in illo, Anna soror, quæ me suspensam
 infomnia terrēt, usq; Quæ bella exhausta canebat. Nā
 primo de infomnijs quæsta est, demum mirari se uirtu-
 tem hospitis dixit, & ueram fidem esse, à dijs illum ge-
 nus ducere: misereri etiā casus & errores, ut uerecundius
 postea de amore faterentur, quasi in affectum hospitis
 uel infomnijs, uel admiratione calamitatis inducta sit.
 Hæc figura dicitur Latine præparatio.

Virg *αντιποφωρα* **ANTIPOPHORA** est figura sententiæ, qua aduer-
 sariorum nobis sententias ac dicta proponimus,
 ac substituimus, in hoc tantum, ut illis respondeamus.
 ut, Verum anceps pugnae fuerat fortuna, fuisset Sed pe-
 riisse satis semel est, peccare fuisset Ante satis. Latine di-
 citur oppositio uel obiectio.

Virg *σχέσις.* **SCHESIS** proxima figura est antypophoræ, qua ad-
 uerfariorū affectum quēlibet fingimus cui respon-
 deamus. ut in illo, Indignum est Italos Troiam succen-
 dere flammis, Nascentem, & patria Turnum consistere
 terra: Quid face Troianos atra uim ferre Latinis. Hæc
 nō ita Iuno proposuit, quasi manifeste Venus indignū
 esse dixisset, sed quasi indignum esse Veneri fingeret,
 uel

uel suspicaretur. Hæc Latine dicitur adfectio.

Virg *ανασκευή.* **ANASCEVE** est superiorum proxima figura, qua
 ab aduersarijs maxima proposita destruimus ac
 redarguimus uelut falsa. ut, Nunc Lyciæ sortes, nunc &
 Ioue missus ab ipso, Interpres diuūm fert horrida iussa
 per auras. Latine dicitur destructio uel euacuatio.

Virg *ἐπιτιμωσις.* **EPITIMESIS** est etiam proxima figura, cum aduer-
 sarijs iisdem uerbis quibus ab eo laceffiti sumus
 percutimus. Vt in illo, Quis deus in fraudem, quæ du-
 ra potētia nostra. Vbi hic Iuno, quia scilicet Venus dixe-
 rat, Si nulla est regio Teucris, quā det tua coniunx Du-
 ra. Et bis capti Fryges. Latine dicitur obiurgatio.

Virg *ὑπόκρισις.* **HYPOCRISIS** est figura sententiæ, cum aduerfa-
 rium gestu, & pronūciatione extollimus, uel abici-
 mus, & spernimus. Vt in illo, Cantando tu illum? aut
 unquam tibi fistula cera Iuncta fuit? Additur enim, Tu
 nullus alioqui, illum autē magnū in canendo. Non ego
 Daphni Iudice te metuam. Qui licet mihi iniquus es, &
 non recte iudicaturus. Latine dicitur pronūciatio.

Virg *εἰρωνεία.* **IRONIA** est figura sententiæ, laudis & orationis, &
 imaginificandi, non sine derisu in cōtrarium tendens.
 ut in illo, Egregiam uero laudem, & reliqua. Latine dici-
 tur dissimulatio uel irrisio.

Virg *χλευασμός.* **CHLEVASMOS** est ironiæ proxima figura, cum
 aliquos amara oratione non sine derisu insecta-
 mur ac lædimus. ut, En agros, & quam bello Troiane
 I petisti,

Virgii petisti. Hesperiam metire iacens. & Huc age, nulla tuos
 currus fuga segnis equorum. Latine dicitur insectatio
 Inter chleuasmon autē & ironiā hoc interest, quod ironia
 specie magnificationis illudit, & dum laudat irridet.
 At Chleuasmos palam cū amara insultatione castigat.

σαρκασμός. **SARCASMOS** chleuasmo proxima est, & similis figura,
 qua aduersariorum facta cum exacerbatione
Sallustii admitti eorum lacessimus. ut apud Salustium de Syllæ
 crudelitate. ut in M. Mario, cui fracta prius crura artus,
 expiraret. Latine dicitur exacerbatio.

ἀντιφρασις. **ANTIPHRAISIS** est figura sententiæ, cum quædam

Lucii negamus nos dicere, & tamen dicimus. Ut apud
 Luciliū, Non tango quod avarus modo est, neq; quod
Virgii improbus omitto. Et apud Vergiliū, Quid memorem
 portus, Lucrinoq; addita claustra. Latine dicitur omisio

ἀθοποιία. **ETHOPOEIA** est alienorum affectuum qualiumlibet
 dictorumq; mutatio non sine reprehensione.
 Latine dicitur figuratio uel expressio.

προσωποποιία. **PROSOPOEIA** est figura sententiæ, qua oratio
 alterius personæ, orationem imitandum retorquetur.
 Latine dicitur deformatio uel effiguratio.

ἐνέργεια. **ENERGIA** est figura qua formam rerum & imaginem
 ita oratione substituimus, ut lectoris oculis præsentiamque
 subiciamus.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS
 DIANOEBAS, FINIS.

Sulpitij

imitatio

SVLPITII VICTORIS AD M. SILONEM
 GENERVM, DE ARTE ORATORIA
 PRAEFATIO.

SVlpitius Victor M. Siloni genero. Quod frequenter à me postulabas, uideor expedisse.
 Contuli in ordinem ea, quæ ferè de oratoria arte traduntur, secundum institutum magistrorū meorum, *Zeno* Zenonis præcepta maxime persecutus, ita tamen, ut ex arbitrio meo aliqua præterirem, pleraque ordine immutato referrem. nonnulla ex alijs quæ necessaria uidebantur, insererem. Recte an perperā fecerim, tu iudicabis. *Cn. Cn.* Nec em̄ uolo hæc in multorū manus peruenire.

SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
 ORATORIAE AD M. SILONEM.

RHETORICA est, ut quidam definiūt, bene dicendi scientia. Sed hæc definitio parum recta, quia parum plena. Potest quidē & medicus quæ ad medicinā attinet, bene dicere. Et item cæteri artifices habent de artibus suis bene dicendi scientiam. Ne illa quidem definitio probanda, quod

da, quod dicunt plerique esse rhetoricam persuadendi peritiam, ideo quod nemo omnium inuenitur orator, qui semper suaserit. Ergo comodissime definiemus illo modo: Rhetorica est bene dicendi scientia in quæstione

Rhetorica.
quod fit

ciuili. Sic enim fiet, ut propriū finem dedisse uideamur.

Quæstio ciuili.
lis.

Ciuilis quoque quæstio definienda nobis est, ut & ipsam scire possimus. Eius definitio huiusmodi traditur: Ciuilis quæstio est, quæ nullius artis propria, communi omnium opinione uersatur. Hoc & si paulo uidetur obscurius, re tamen ipsa clarū atque manifestum est. Nam & ciuilis quæstio bene appellat, ut ciuile ius quod inter ciues atque in ciuitate uersatur, & in omnium passim opinionem cadit. Quis enim est uel imperitissimus, qui nō sibi intelligentiam uindictet de his rebus, quæ uersantur in disputationibus atque iudicijs: cum quærat, faciendum ne sit aliquid, an non faciendū: iustum sit an iniustum: utile an inutile, & cæteris huiusmodi, quæ ferè aut in naturali disputatione, aut in forensi actione uersantur. Vnde quidam ne putant dicendum esse artem, rhetoricam, si officium eius in communi omnium opinione sit positum. Verum isti errant. Non enim rhetoricam ipsam nullius artis propriā esse dicimus, eamque in communi opinione uersari: sed ciuilem quæstionem, quam uelut materiam artisue subiectam habet ipsa rhetorica. Ex quo fit, ut in ciuili quæstione opinandi facultatem cæteri habeant, bene dicendi scientiam solus orator. Ciuilis

Ciuile ius

An rhetorica
sit ars.

uilis quæstionis partes sunt duæ, & harum Græca sunt nomina, *θέσις*, & *ὑπόθεσις*. Nos propositum dicimus hypothesis siue controuersiam siue causam. Sed definitionem utriusque uideamus.

THESIS est, ut quidā uolunt, Res rationalem disputationem recipiens, sine definitarum personarum circumstantia.

HYPOTHESIS res rationalem disputationem recipiens, cum definitarum personarum circumstantia.

Verum reprehenditur utraq; hæc definitio, ideo quod utraque inuenitur contra. Nam & thesis potest habere definitam personæ circumstantiam, si ita ponamus: An Ciceroni post consulatum eundem in prouinciam fuerit. Vel, quod exemplū positum est apud Græcos: An Socrati uxor ducenda fuerit. Neque enim est hypothesis, si illo modo poneretur: Deliberat Cicero, an post consulatum eat in prouinciam. aut, Deliberat Socrates, an ducat uxorem, quæ sunt causæ deliberatiuæ. Sed quoniam nos hodie disputamus, debuerit ne ille facere, est thesis, quamuis sit definita persona. Inuersio. Quidā in solitudine inuentus est, cum gladium cruentum teneret, & recens cadauer occisi hominis sepulturæ daret, reus sit cædis. Hæc quidem certa causa est. Potest enim ille quicumque repertus est, reus fieri, & si definita personæ circumstantiam non habet. Melius ergo & thesis & hypothesis definiuntur, hoc modo: Thesis est res rationalem

De Thesi &
Hypothesi,
obseruandu
præter alios

Inuersio

~~et~~
a-Zetgenolū uidet. Jam n.
est Hypothesis. Vel sic. Neq;
enim est thesis. Sed in me
diū h̄ relinquatur.

in græce αἰτί μετὰ τῆ
σις. Hermogeni. Zege de
inuersione & Trapezum
tum. 2.

nalem disputationē recipiens, cuius finis, inspectio. Hypothesis, res rationalē disputationē recipiens, cuius finis actio & iudicatio. Sic enim uidetur ad certam definitionem utrumq; esse perductum. Siue enim erit, siue non erit definita persona, certe cum inspiciendi tantum gratia disputabitur, erit thesis. Cum uero ita se res habeat, ut sit disceptatione iudicandum aliquid & agendū, tum esse hypothesein sciemus. Cum finis autem ista est, non dubium esse, adeo ut paucis plerumq; mutantur, thesis est, an uxor ducenda. Quod si rei fiant de moribus iuuenes, quare iurauerint ne uxores ducerent, erit hypothesis. Habebit autē thesis inspectionem, hypothesis iudicationem: ut iam supra dictum est. Itaq; hypothesein sciemus quidem in controuersijs & litibus esse sic actionibus atque causis: Thesis uero in κατασκευαίς & ἀνασκευαίς. Itemque in his quas Graeci θέσις uocant, cum disputatur, recte ne quid dixerit Diogenes, uel si Socrates. Item laudes & uituperationes uidentur ad thesis pertinere. Iam illa quidem certe thesis sunt propria, an uxor ducenda, an nauigandum. Nam leges uel ἀνασκευαίς, uel κατασκευαίς, hoc est, aut reprehensionis, aut confirmationis & suasionis, adpoesin pertineant necesse est. Loci quoq; cōes, nam inuectiuā accusatiōis est partio.

Nunc quoniam ostendisse plene uidemur quid sit rhetorica, & in quibus rebus eius opera ueretur, dicendum est quae officia sunt rhetoris. Sunt autem, ut

*Rhetoricae partes, siue rhetoris officia .3.
Intellectio
Inuentio
Dispositio*

1. Lego thesim. ut patet ante. Thesis uero in κατασκευαίς & ἀνασκευαίς

∴ autē .i. dispositio lego ut infra patet ubi facit partes dispositiois elocutionē & pronunciationē

traditū est, tria, intellectio, inuentio (disputatio) Etenim causa proposita, primū intelligere debemus, cuiusmodi causa sit: deinde inuenire, quae apta sunt causae: tum inuenta, recte & cum ratione disponere. Neq; me hoc loco fugit, quae M. Tullius tradat. Et de intellectu em nihil tradit credo, quia magis diligentiae atq; sapientiae, q̄ artis existimet inuentionem, aut & dispositionem, & elocutionem, & memoriam, & pronūciationem, ad officium orationis dicit pertinere. Sed nos à Graecis tradita ut cepimus persequamur ea usq; per singula.

*Cicero
Rhetoricae partes iuxta Ciceronē*

Intelligendū primo loco est, thesis sit an hypothesis. Cū hypothesein esse intellexerimus, id est cōtrouersia, intelligendum erit an cōstat, ex qua specie sit, deinde ex quo modo, deinde cuius status, postremo cuius figura. Et quoniam haec exequenda sunt plenius, ad singula reuertamur.

Thesis ab hypothesis, quemadmodum discernere debeamus, iā supra docuimus. Ut autē intelligam⁹ an causa constet, dicendum est plerasq; causas nō consistere, quas Graeci ἀσφατὰ uocant. Haec fiunt modis quinque. Aut enim est ἰσάδοσσα, cum paria ex utraque parte dicuntur, ut si reos le furti inuicem faciunt, duo pauperes perfosso pariete communi. Aut μονομερής, si ex altera parte praualida sit causa, ex altera prorsus infirma. Aut ἀποσφ, ut non sit unde actio perueniat ad probationis effectū. Ut si desponsione certent,

*Assistatiae cause. modis .5.
ἰσάδοσσα
μονομερής
ἀποσφ*

*Desponsio. apuesta
Hypothesis an thesis
Species
Modus
Status
Figura*

§§ SVLPITH VICTORIS INSTITVTIONES

αδοξος
απειθαιος

quorum altera parem, altera imparem stellarū dixerit numerum. Aut αδοξος, id est, inhonesto turpis, & de rebus personisue deformis, aut απειθαιος, id est, incredibili circumstātia: ut si centum prēmia petat, qui tyrannidicia fecit centum. Hæc uitia causarū scienda sunt nobis, ut scire possimus, quas causas putemus consistere, quas repudiandas esse, quia non consistat. Sic quoque magni iudicij est in hac parte non labi, quia frequenter eueniat, ut multæ causæ uideantur consistere, neque tamen consistunt. Subsistunt autem, quæ habebunt intentiones ex utraq; parte contrarias, ac propemodum pares, & penè ex æquo ualentes. Iuxta hoc diximus intellegi oportere, quæ species causæ foret. Iudiciale uel deliberatiuum, facile erit secundum differentiam dinoscere, sed aliter sunt species causarum differentes. Aut enim ethica est, id est moralis: aut pathica, id est cum aliquo motu aut affectu: aut tantum iudicialis. Multum autem intererit hæc scire, ut perinde cōfirmetur oratio.

Species causæ

ηθικη

ETHICA igitur erit causa, id est moralis, cum erit suscipienda persona uel rustici uel dyscoli, aut patris indulgentis, aut contra seueri in eiusmodi causis, si eas intellexerimus id facere, quod fieri oportebat, ut omnis oratio personarum apta sit moribus.

παθητικη

PATHETICA est causa, cū personæ eius quæ loquitur, representandus effectus est. Si sese debebit uel iudictione aliqua, atq; ira uel dolore aliquo, uel ut plerumq;

ORATORIAE AD M. SILONEM. 89

rumq; accidit luctu excitatos excire, non erit ociosum ut commota sit & excidens omnis oratio, proinde atque ipsa res exiget.

Iudicialis est causa, nudam habens pugnam. Et hoc intererit inter superiores species & istā, quod hic quidem pressa & teres, & forensis actio esse debet: in illis autem superioribus diligentius aliquid & cultius & electius certe in pathetica. celsius aliquid atque commotius proferendum est.

Post hæc intelligendum, quemadmodū diximus, ex quo modo causarum sit controuersia. Modi autē causarū sūt quicq; aut em̄ est αδοξος, i. humilis, aut δυναστακακολουθητος, i. obscura. Hæc scire nō erit ociosū, quia p̄inde iā à principijs actio esse decebit, put modus cuiusq; causæ postularit. In causa honesta, id est, in qua & p̄sona, & res erunt honestæ. Nihil erit magnopere, nisi de uictoria laborandum. At contra, in ammirabili causa & per omnes quidem partes orationis sollicita actio esse debet, sed etiam in principijs maxima ex parte. Ammirabilis enim causa est quare est animi dicta, quæ talis facie ipsa uidetur, talisque apud opinionem iudicum cepit esse, ut admirentur quenquam ad defensionem eius accedere. In huiusmodi, ut diximus causa, magna arte intendendum est, ut & patientiā & adtentionem à iudicibus & beneuolentiam impetremus. Hic nimirū opus erit insinuatione, quam alio loco inter exordiendi præ-

Modi causa

τυ. 5.

αδοξος

δυναστακα
λουθητος

Honesti cau
sa quæ

Ammirabi
lis causa

Insinuatio

videntur hic tres modi
deesse. Honestus. Turpis.
Anceps. / ut compleatur
gnarum numerus - /

m cepta

supplere hæc
uerba uidentur

90 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES

cepta trademus, ut scilicet non actus à principio sumamus, sed etiam beneuolentiã & misericordiam iudicum prouocemus, de communibus hominum periculis præloquentes, quod plerique non suo merito sed uel iniquitate, uel liuore hominum, uel malitia in difficilia uitæ ac famæ pericula deuocentur.

In pericula de uocentur.

2. u. d. o. g. o. g.

AMPHIDOXOS est anceps causa ex parte honesta & parte inhonesta. Id fit illo modo. Si res quidem inhonesta sit, & honesta persona. ut si reus sit cædis uir fortis, qui decem milibus datis carnifici, inimicū suum ipse damnatum occiderit: honesta persona est & uir fortis, & res inhonesta quā fecit. In huiusmodi causa illa præcepta sunt, ut incipiamus ab ea parte quæ est honesta, tum si minore, cum odio iudicū & offensione dicturi ab eo, quod quasi præposito aliquo & præten- to latebit.

2. d. o. g. o. g.

ADOXOS humilis causa non erit illi similis, quam non consistere supra diximus. Illa enim propter turpitudinem excluditur. Hæc non de turpi, sed de re paruula & humili est. In eiusmodi causa operari debent illa præcepta, quæ de attentione traduntur. Attentum enim necesse erit iudicem facere in ea re, quā aliter ille per contemptū & fastidium fortassis nō audiēt. Fiet autem attentus, si dixerimus rem quidem paruam agi, quæ uersetur in causa: sed magnam esse spem eius qui litiget, & ipsius qui de omnibus rebus cum diligentia debeat.

Attentū face re iudicem ex pedit in causa humili

ORATORIAE AD M. SILONEM.

beat cognoscere, ut quod uiri boni est, ex æquo de maximis minimisque pronunciet. Et obscura causa sæpenu- mero in manus ueniet, uel personis multis impedita, uel rebus. In eiusmodi causis maximam curam adhibere debemus, ut faciamus iudicem docibilem, id est, ut causam quo diligentius explicemus hæc omnia, ex contraria parte animaduertent, ad utilitatē nostram arripere debemus: & his maxime aduersarios urgere debemus, in quibus aliquod eorum esse uulnus sciemus. Iuxta hæc intelligendū quid sit status, sed hæc interim differamus de statibus, postea plenius tradituri.

In causa obscura iudex faciendus docilis

Reliquum est, ut intelligamus quæ figura sit causæ. Aut enim est simplex causa, aut cōiuncta, aut concertatiua. Simplicis causæ minus artis curæque desiderant. In cōiunctis aut concertatiuis adhibenda stabilis est ratio. Cōiunctæ sunt, cum reus non uno statu, nec una actione defenditur, sed duplicatis statibus atque cōiunctis. Hic diligenter cauendum est, ne alter status alterum impugnet, ac potius alterum alter stabiliter firmet. Exempla nō desunt Tulliana. Cōiuncta causa est pro Milone. Defenditur enim statibus duobus, relatio, ne quod merito Clodius dicatur occisus, cum fecisset insidias. Compensatione, quod dicitur bono Reip. occisus pessimus ciuis. Facile animaduertere, quid in eiusmodi causis debeat fieri uidentibus quid fecerit Cicero. Non enim compensatione, quam postea induxit, infirmavit

De figura causæ

Cōiuncta causa

Cicero

Relatio

Cōpensatione

Legendū cōiunctim Relatione

m 2 priorem

92 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
 priorem statum, sed confirmauit ac multo reddidit for-
 tiorem, cum enim ipso persuasit iudicibus, insidiatorem
 peremptum fuisse, quoniā etiam gloriosa Miloni pos-
 sit esse, illa defensio si propter Remp. fuisse uideatur.
 Etiam illud apud Tullium simile est. Cluentius poterat
 præscriptione defendi. Inuidiosum hoc & periculosum
 uideretur. Placuit ergo illud & negatione defendi. Hæc
 negatio non solum infirmata nō est addita præscriptio-
 ne, sed etiam firmiter facta, cum ita actum est, ut persua-
 deretur iudicibus, præscriptione causam potuisse defen-
 di, nisi quia poterat probari iudicium nō esse corruptū.
 Nam quoties coniunctæ incidunt causæ, recipiendum
 non est, quem ex duobus statibus aut ex multis pona-
 mus loco principali. Hoc enim ipsa suggerit ratio, prout
 causæ utilitatis postulabit, & prout defensio hæc uel illa
 maiores uires habeat. Non dubium enim, quin uali-
 dior actio facienda sit principalis.

Certatiuæ causæ aut circa rem sunt, aut circa perso-
 nam. Circa rem erunt, (aut si) leges aut rogationes
 ad populum, aut etiam in senatu sententiæ feruntur,
 atq; hæc inter se diuersæ erunt, atque certabunt. Hæc cau-
 sæ utique statum negocialem habeant necesse est. Sed
 nunc aliud magis quærimus, iste quis tractus sit huius-
 modi causarum atq; diuisio. Necesse est utiq; & con-
 traria refellere, & probare nostra. Sed potest esse dubi-
 ratio, utrū per singulos locos eamus aduersarios reuin-
 cendo

Cicero
 Præscriptio

Certatiuæ
 causæ cir-
 ca rem.

Negocialis
 status

.i. tractatus

cendo, quare id quod ferat, uel censeat contrarium utili-
 tati, tum autem impossibile uel difficile, ultimo inhone-
 stum, deinde ad initiū reuertamur, doceamus id quod
 nos feramus uel censeamus & legitimum esse, ut istud
 impossibile atque facile & honestum. An uero per sin-
 gulos locos utrumque faciamus, ut doceamus & illud
 quod ex aduerso erit, non esse legitimum: & illud quod
 ex bonis erit, esse legitimum: & illud iustum, & nostrum
 iustum, & pari ratione per singulos locos & cætera per-
 sequamur. Et hoc scilicet melius, quàm de una causa du-
 as quodammodo causas facere.

Sed scire debemus, non solum duplices, sed & multi-
 plices concertatiuos esse posse in sententijs, maxi-
 mæque possunt multa esse multorum, atque diuersæ. In
 quibus omnibus idem facere licebit, ut explosis singu-
 lis per locorum ordinem, ut diximus, statim quare no-
 stra sententiā maxime aspicienda sit, explicemus. In illo
 autem legitimo quadrifaria quodammodo quæstio est.
 Aut enim dicimus, quæ ex aduersa parte dicantur legi-
 bus esse contraria: nostra uero legitima, aut nostra si nō
 sunt legitima, esse tamen utilia, aut utraq; quidē esse le-
 gitima: sed nostra magis utilia, uel magis necessaria, aut
 utraq; quidē esse legitima, sed quæ inde dicantur, magis
 legibus inimica atque contraria. Similis ratio in cæteris
 locis, ac maxime proximo loco qui est contra æquitatē.
Utilitatis locus sic firme tractatur, ut aut dicamus quod

De Utili

ex aduersa parte dicitur inutile esse. Vtile aut quod nos
 censeamus, aut utrunq; quidem utile, sed ex hoc necessi-
 tate exigere. Nam in eo loco in quo quaeritur, possit ne
 quid fieri, duplex quaestio est. Aut enim dicimus non pos-
 se fieri quod inde dicatur: hoc uero posse, quod conten-
 damus ipsi: utraque quidem posse, sed hoc facilius. Per-
 actio est honesti loci, ut si possumus, dicamus illud in-
 honestum, sed hoc inhonestius: aut si hoc non possumus,
 sed si utrumq; inhonestum est: illud tamen inhonestius, ut
 quod inde dicatur. Diximus & circa personam esse con-
 certationum unam quaestionem, ut de felicitate gignen-
 di, quis felicior pater. Nam hic ex ipsa causa argumenta
 sunt, quare alter uideatur esse felicior, nec similis diuisio.
 Eadem tamen illo modo, ut repulsis qui ex aduersa par-
 te dicuntur. Et contrario quae pro nobis faciunt (singula
 statim singulis opposita) persequamur. Sed ne alia quaer-
 ramus, licet ex his controuersijs sumere exempla, quae
 paulo post ponamus, cum coeperimus de statibus. Nam &
 illa causa coniecturalis inter noueram & captiuam de be-
 neficio, & illa rursus finitiua inter duos, quorum alter ty-
 rannum ex arce deiecit, alter occidit, concertatiuae sunt
 circa personas. In utraque autem plane contendimus, quae taliu
 concertatiuarum debet esse diuisio. Nunc quoniam ex
 tribus oratoris officijs, primum officium iam coepimus
 nosse, & persecuti sumus quae intelligenda sunt, sequitur
 nunc qua debet operari, ut inueniantur sensus principijs
 ceteris

De Possibili

De Honesto

Concertatiuae
circa perso-
nam

ceteris partibus congruentes, & argumenta ad exemplum
 & probationem sententiae, siue naturales, siue morales, ad
 uim & ornamentum, & caetera huiusmodi. Nam consilij &
 iudicij partes erunt, ut de inuentis iudicemus, si qua non
 apta incurrerint. His autem quae probauerimus, utili-
 ter & congruenter utamur. Atque in hac quidem parte
 non multa praecipere possunt.

In dispositione plus artis est, quod tertium de oratoris
 officium dixeramus plurimum momenti & ea quae in-
 uenta sunt, ad utilitatem & uictoriae effectum dirigere in
 ordinem, atque disponere. In dispositione haec sunt. Ordo,
 cum ea quae Graece appellatur *οικονομία* dehinc elocu-
 tio tum pronuntiatio. Ordo est ut secundum textum na-
 turalem singula persequamur iam primum in partibus
 (elocutionis) ut sit scilicet primum exordium, narratio, tum
 partes argumentationis peroratio tum extrema. Sed be-
 ne huic ordini *οικονομία* proxima adiuncta est, quae hoc
 distat a superiore, quod ille quidem ordo naturalis, hic
 ordo artificiosus est. Nam in istis ipsis, quas supra docui-
 mus, partibus orationis. Etenim naturalis est ordo, quae
 admodum ostendimus, ut primum locum principia te-
 neant, mox narratio, deinde caetera subsecuntur.

Artificiosus ordo est, ut hunc ipsum ordinem, si ita
 causa poscit, plerumque uertamus. Nam aliquando
 omittenda principia, aliquando subdiuidenda & interrumpenda
 narratio, ex parte ponenda, & imperfecta argumen-
 tatione.

De Dispositi-
one

Ordo

Oeconomia

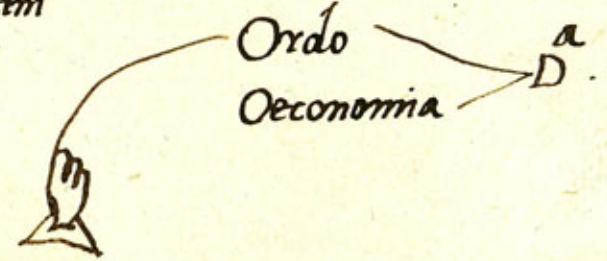
Inuentio-
partes. 4.

Ordo natura-
lis

Ordo arti-
ficiosus. 7.
oeconomia

// 7. orationis. ut statim
 & forte legen-
 dum. etiam.

liquet

□ lege s. charta . 89. ubi in fine
ubi de patientia iudicū agit qm
videtur pro attentione capere .)

Cicero p
milone

96 SVEPITHI VICTORIS INSTITVTIONES
ratione reddenda. Nec enim sine causa Tullius pro Mi
lone ante narrationem argumentationis loco, præiudi
cia senatus & Pompeij reputauit. Et prorsus non in hoc
tantū ordine patientiæ causa, sed in omnibus locis hæc
οικονομία plurimum poterit, ac tantum ualebit, ut etiam
quæ aliter posita atque prolata essent, fortasse contraria
operentur ad causam, & plurimum proficiat. Reliquæ di
spositionis duæ partes sunt, elocutio, & pronuntiatio, &
magnum in utraque momentum.

DE ELOCVTIONE.

Ἰσότης

Latinitas

IN elocutione hæc obseruanda sunt, Latinitas, perspi
cuitas, robur, nitor, compositio, tum decens uel decor,
sic enim appellandum est, quod Græci ἰσότης dicunt.
Ex quibus nimirū Latinitas primo loco rectissime posi
ta est. Quid enim prius est, quàm ut Latine, hoc est, ut
emendate loquamur?

DE PERSPICVITATE.

POST hoc perspicuitas eo proxima est. Hic enim fini
tius gradus, atque processus est, ut cū Latine, tum
perspicue atque aperte loquamur.

TERTIUM robur est, ut non solum purus & manife
stus, uerum etiam robustus & fortis, ualidusque
sit sermo.

ADhibendus est nitor, quem quarto loco posui
mus, ut scilicet uerba nō sordida & uulgaria, & de
triuio, quod dicitur, sumpta sunt, sed electa de libris, &
hausta

□ finitim)

ORATORIAE, AD M. SILONEM. 97
hausta de liquido fonte doctrinæ.

DE COMPOSITIONE.

COMPOSITIO post hæc non ociosa, aut ordo uerbo
rum ea cōpage iungatur, ne confragosum & aspe
tum sonum faciat, & apte & leniter defluat, in quo sanè
adhibendus est modus, ne quid nimio opere luxuriæ
nimium molliatur.

Cōpositio
qd.

DE ELOCVTIONE. Decens uel decor

ILLUD propono quod decorum uel decens diximus,
in eo est, ut rebus apta sint uerba, id est, ne res ma
gnas, uerbis paruulis proferamus, neue contrario ma
gnis & tumentibus atque inflatis uerbis, res paruulas
exequamur, ne dum amplificandi studio euehimur, ri
diculi deprehendamus. Custodite ergo faciendum est,
ut rebus personisq; accommodentur uerba quæ decent.

DE PRONVNCIATIONE.

Hæc in elocutione seruentur. Nam pronuntiatio
quæ inter dispositionis partes supra posita est,
artis quidem quodammodo non est, uerum tamen ma
gnam ac nimirum maximam uim obtinet. Nam cum
omnia fecerimus, nisi illa quæ recte disposita sunt, apte
& cum decore fuerint pronuntiata, omnis labor prorsus
peribit. Itaq; & si magnam istius partem uel negat na
tura, uel tribuit, danda tamen opera est, ut in pronun
ciando & uox, & uultus, & gestus, & cætera adhibeātur
eiusmodi: quare labor in cōmendando rationem adhi
bitus

De pronūci
atione

Pronūciatio
nis partes,

Vox

Vultus

Gestus

+ postremo

in Cautè

□ orationē

¶ nobis
ergo

¶ deo // eius
+ Reddem)

98 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES

bitus non pereat. Reliquum est iam, ut incipiamus iam de statibus disputare: quandoquidem ut breuiter ad-
moneam) executi sumus, quid esset rhetorica, quid ciu-
lis quæstio, quæ partes ciuilis quæstionis, quæ oratoris
officia, quæ intellectu & inuentione & in dispositione
seruanda.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

Zeno

Hic erat ordo reuera, ut de statibus protinus trade-
remus, si non esset à Zenonis uestigijs receden-
dum, sed professi sumus, ut uros nos esse iudicio. Vide-
tur exigere, aliquid inserendum esse in eo. Cum paulo su-
pra de dispositionis partibus, & in naturali ordine dice-
remus, de partibus orationis fecimus mentionē. Quod
non placet suspensum & incertū relinquere, sed demus.
Igitur neque ita multo post quod ad status attinet. In-
terim uideamus quod ad partes orationis attinet, quæ
in illis præcepta sunt.

Orationis
partes. 4.
ut alij. 6.

Partes orationis sunt, ut quidam uolunt, quatuor,
exordium, narratio, argumentatio, peroratio siue
conclusio. Qui uidentur plenius tradere partes orationis
faciunt, exordium, narrationem, partitionem, confirma-
tionem, reprehensionē, perorationem. Hinc animaduer-
timus, partitionem additam solum: ceterum argumen-
tationem in duas partes diuisam, ut sit altera pars eius
confirmatio, altera reprehensio. Verum ab initio singu-
las consideremus.

Exordium

ORATORIAE AD M. SILONEM. 99

Exordium partes habet duas, principia, & insinua-
tionem. Florum diuersitas illa est, quod principia
quidem sunt, cum aperte ingredimur causam sine labo-
ris ullo apparatu, ab ipsis rebus atque personis. Quod
potest fieri in eo genere causarum, quod est rebus atq;
personis honestum.

Insinuatio uero est laboriosa prælocutio, quæ fit in
ammirabili genere causarum. De quo genere nō pu-
to in hac parte multa dicenda, quia supra elocuti sumus,
cum de modis causarum, ac de hoc ipso ammirabili ge-
nere diceremus.

Exordiendi officia sunt, ut faciamus iudicem uel be-
neuolū, uel docilē, uel attentū. Quid in qua causa
faciendū esset, & ipsum iam ostendimus eodē loco, ubi
de causarū genere disputatum sit. Verūtamen hic quoq;
breuiter ostendimus, ad beneuolentiam prouocandus
est iudex, ubi non est beneuolus. Nimirum maxime in
ammirabili causa, in obscura docendus, ad attentionem
inuitandus in humili. Vitia exordiorum, & alia quidem,
sed quæ maxime accidant, maximēq; dicenda sint: hæc
ferè sunt, longum, uulgare, commune, cōmutabile, con-
tra præcepta.

Longum, si multis sensibus catenatum. Vulgare, si
tale sit quale esse possit in omnibus causis, nec pro-
prium personarum aut rerum de quibus agatur. Quod
idem & galeatū à quibusdam uocatur, quoniā ita com-
mune

n 2 mune

Exordium

Insinuatio

Quado bene-
uolus. quando
docilis. quando
attentus
reddendus
iudex

Exordiorū
uitia

Galeatū

100 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
mune esse possit, ut in omnibus causis, quemadmodum
galeatum omnibus uulgo possit esse commune.

Commune est, quod de causa quidem sumi-
tur, sed & mihi & aduersario meo potest esse
commune.

Commutabile est, quod paucis modo communi-
tatis possit esse uulgare, siue commune.

Contra praecepta, si cum debemus iudicem docibi-
lem facere, attentum utcunque faciamus. Omnia
haec uitia uitanda sunt.

*Narrationis
leges*

Narratio debet esse apta, breuis, probabilis. Aper-
ta erit, itemque breuis, si fuerit tantum ipsa narratio.
hoc est, si ordini rei gestae nihil extrinsecus fuerit adle-
ctum, quare obscurior sit & longior, nisi magna ali-
qua causa uel utilitas postularit. Neque enim oblitum esse
debemus, quid supra de *δικονομίας* partibus dixerimus.

*Ethopoeia
excluditur
a narratiōib*

Quae faciet, ut interdum mutetur ipsa narratio, si ma-
gnum in eo intelligimus esse momentum. Aliter quidem
non temere quicquam in narratione esse debet, praeter
textum & ordinem rerum. *ἰδοποιαι* quoque plurimo-
rum praeceptis excluduntur a narratione, quae si quando
erunt, & rara est breues esse debent. Etiam illud aper-
tam narrationem facit firmi, si insitum habeat casum no-
minatiuum, id est rectum. Nam Graeci *ὑποκείμενον* uocant.
ut ferme narrationes sunt Tullianae. Sextus Roscius pa-
ter huius municeps Amerinus fuit. Et P. Clodius, cum

Cicero

Cicero

et rare et

statuisset

Oeconomia qd

ORATORIAE AD M. SILONEM. 101
statuisset omni scelere in praetura uexare Remp. nec fa-
cere apud Ciceronem est illa cepta narratio.

De breuitate narrationis pariter ostendimus. Quod
superest, probabilis est, si argumentorum & qua-
stionum semina quaedam fuerit utique respersa modo,
nec argumentandi genere ponatur, ut omnibus quae fa-
cta esse dicimus adsit, et causa cur facta sint, & persona
quae fecit, & facultas quare facere potuisse credatur, & lo-
cus ubi facta est. In eas res omnibus narrationibus Tul-
lianis licet sumere exempla. In Milonis defensione dan-
da erat opera, ut Clodius uideretur insidias Miloni fe-
cisse. Causam huius rei statim in narratione posuit: Cum
statuisset, inquit, omni scelere uexare Rempu. Et infra
Occurrebat & mancam ac debilem futuram praeturam
suam, consule Milone. Possum ire per omnes narratio-
nes & docere, quemadmodum sit instructa seminibus
argumentorum, sed longum est ire per singula. Illud si
mus ammoniti, nullum locum narrationis uacare debe-
re, quin ubique adsit ratio, quare & quomodo res facta
esse credatur. Ea tamen specie ut sit illa narratio. Quin
etiam quidam iubent omittenda interdum uera, si in-
credibilia sunt, ut potius falsa dicenda, ueri similia di-
cantur. Sed hoc uidero, certe quaedam ad naturam
rerum erit accommodanda narratio, atque ita cuncta
dicenda, ut ad credendum iudices ipsa natura de-
ducatur.

Cicero

Cicero

n ; Particio

Inmittitur hic controuersias
esse causas fictas.

Partitio

Cato

Cicero

Partitio est, qua causam diuidimus in partes, hoc & si in controuersijs non ferè sit, sed in causis ueris, & si non semper, ut tamen saepe. apud Catonem assidua partitio est, apud M. Tullium rarior. In hac illa seruanda sunt, ut iam dudum cõstituamus, in quot partes causam diuidere debemus, easque partes ad certum numerum redigamus. Absurdum erit enim, si postea in argumentatione inueniemur dicere, quod in particione non proposuerimus, aut præterire, quod proposuerimus. In altero stulticiæ erit crimen, si uidebimur tamen dicere id quod necessarium nõ fuerit causæ: in altero diffidentia, si confessi fuerimus ipsi nobis esse dicendum, & uidebimur per diffidentiam & metum præterire. Etiam illud in particione seruandum, ut singulares res eodem ordine in particione ponamus, quo ordine in argumentatione putauimus esse exequendas. Neque enim oportebit ordinem rerum confundere, ut cuncta sit clara atq; manifesta, ut simul & fiducia magis plena uideatur oratio, quæ nihil misceat & inuoluat.

Argumentatio
diuiditur in
confirmatio
nem & repre
hensionem &
nota quod uocat.
hic argumentatio
nem eam quæ est
confirmatio

Argumentatio, ut diximus, in duas partes diuiditur, ut sit cõfirmatio & reprehensio. Confirmatio est eorum argumentorum, atque earum quaestionum, quæ ex nostra parte sunt, quæ Græci *νοσημενα* appellat. Firmabimus autem nostra argumētis naturalibus, tum autem exemplis atque sententijs, atque *idem* præferre redarguemus, ea quæ ex aduersa parte dicentur.

νοσημενα

Peroratio

quæ

idem
fere

Peroratio

Peroratio est, quæ Græce *επιλογος* appellatur. Eius partes tres, renouatio, commiseratio, exaggeratio.

Renouatio, quam Græci *ἀνακεφαλαιωσις* uocant: cum breuiter capita rerum atq; argumentorū percurramus, ad renouandam memoriam iudicum.

Commiseratio est, qua misericordiã prouocamus, in quo plurimū pollet oratio. Non desunt autem exempla de Tullio, de quibus rebus misericordia prouocatur, prout se persona habuerit, uel ex ætate hominū, uel ex dignitate præterita, uel ex periculi instantis euentu, uel ex libris, uel ex parentibus, coniunctisque personis.

Exaggeratio est, qua in accusationibus utimur, cum amplificamus inuidiã eius, quod quærimus admissum, cumq; in ipsam personam ea dicimus, quibus iudex fiat infestus. In hac quoque parte & re ea gesta ex ipsis personis sumenda erunt, quæcunque animos iudicum ad partes iræ poterūt commouere. Quod diximus aliud in defensione, aliud in accusatione faciendum, ita accipere debemus, ut sciamus interdū in defensione utrūq; faciendum: quoniam ut eius causa misericordia iudicū prouocanda est quem defendimus, ita in eum inuidia conflanda qui ex aduerso uenit: & rursus in accusatione non solum ea adhibenda sunt, quibus iudex ad iracundiam suscitetur, sed etiã ex quibus eius multum uelimus misericordia commoueatur. Ita enim fiet, ut aduersario magis possit irasci.

De tabulis.

¶ Videtur deesse Nego
ciatis. ex his quae
sequitur.

¶ cur uocentur rationales staty
habes apud Hermogenis interpre
tes

104 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
DE TABVLIS. Statibus

De Statib)
Status qd

Rationales
status .9.

Pulcherrimu
praecipu nota
pro Quintili

Legales staty
4

Coniectura
lis unde di
ctus

Locos statuu
appellat quos
graeci κεφα
λαια

Haec per se cum possumus iam arripere, praepositio
est & de statibus disputare.

STatus est summa quaestio, ad quam referenda est
Somnis oratio. Status sunt partim rationales, par
tim legales. Rationales quatuor, coniectura, finis, quali
tas, translatio. Ex his qualitas mutatur in alios status,
absolutam qualitatem, & absumptiuam qualitatem. Ab
sumptiuam quoque qualitas uertitur in status quatuor,
compensationem, relationem, remotionem, deprecatio
nem. Hic animaduertendum est, quod status ex qui
buscunq; nascuntur alij, ipsi desinunt status esse. Quare
fit, ut sint rationales omnes nouem. Id est coniectura, fi
nis, negocialis, qualitas absoluta, compensatio, relatio,
remotio, deprecatio, & translatio, quae initio cum pri
mis quatuor fuerat.

Legales autem status sunt quatuor, scriptum & uol
untas, leges contrariae, collectio, ambiguitas. Horum
unum quodq; & locos per ordinem persequamur, conie
ctura sit exordium.

DE CONIECTURA.

Coniecturae status ex negatione natus, per quem
factum ne sit quaeritur. Coniectura appellata, quia
coniiciendo & argumentando ad ueritatem necesse est
peruenire. Hoc eius est proprium, quod quae ponuntur in
causa, non ipsa sunt crimina, sed criminum signa. Ut si

~~reus, unde dicitur
coniectura appellata
quia coniiciendo
ad ueritatem
necesse est
peruenire
hoc eius est
proprium
quod quae
ponuntur in
causa
non ipsa
sunt crimina
sed criminum
signa~~

¶ Hermogenes,
ἐλέγχων ἀπαι
τησις

¶ de sumptum exemplum ab Hermogene

ORATORIAE AD M. SILONEM. 105

reus sit diues adolescens affectatae tyrannidis, quod ar
tem praeteriens fleat. Non enim quod illam transeat,
uel quod fleat crimen est, sed haec signa sunt, quare ty
rannidem affectare uidetur.

Diuiditur coniectura perfecta, locis his probationum
expetitione, facultate, uoluntate summo ad inuulgari
quando iure absoluto deriuatione ueri simili probatio
ne. Et ut istorum locorum uim perspicere possimus, ea
mus per singulos, sit & controuersiae quam supra posui
mus, exemplum.

Probationum expetitione primus locus ex rei par
te. ut si hic dicat adolescens, crimen magis & mani
festis probationibus oportere conuinci. Indignum esse,
ut ex suspicionibus leuibus in tantum periculum deuocet.

Voluntatis locus utriusque parti communis est. In quo
argumenta sunt ex circumstantia personae, cum quari
tur qualis sit ipse qui reus est, perinde & in hominibus
ipsis aestimatur, quid quisque fecisse aut non fecisse uidea
tur. Circumstantia autem personarum est, genus, natu
ra, aetas, disciplina, fortuna, studia, nomen, ante facta,
habitus. Ex huius uoluntatis loco argumenta dicimus,
prout se dederit occasio, ut hic dici potest affectare ty
rannidem adolescens, quia haec aetas ad audaciam pra
ceps atque temeraria, tanto magis quod idem etiam di
ues est, quoniam copia animos semper addunt, & inso
lentiam extollunt. Sed hoc eodem loco uoluntatis loco

In tantum periculum deuocetur argumenta

Coniectura
perfecta
Loca uocat
κεφαλαια

ἐλέγχων
ἀπαιτησις

βούλοισις
Ε

Circumsta
ntiae personae
a. attributa
personae

C

proferre possumus: Hic cessat locus à uoluntate, etiam alter à facultate. Neq; enim uel illud positum est, unde hunc præualuisse dicamus. Huiusmodi causæ diuiduntur posterioribus locis.

Causam diuidi locis

A Summo ad imum, quod in solitudine inuentus est, quod gladium tenens cruentum, quod corpus sepeliens, id est, ex oculis hominum eripiens & abscondens. Nec iure absoluto utatur, nisi forte dicat, licuisse sibi gladium quem inuenerat, tenere, & corpus sepelire misericordiae causa. Sed hæc ferè deriuatiões magis sunt, si dicat tenuisse gladium quem inuenerat, à nescio quo percussore in corpore ipso relictū, sepelisse corpus humanitatis & misericordiae causa magis, quàm in solitudine inuenisse relictum, ubi nemo fortasse alius esset reperiendus, qui supremū officium mortuo extulerit.

V Eri similis probatione, ut dicat id quod ueri simile est, si occidisset, neque se iustius eodem loco moraturum, neque enim quem peremisset, sepulturae datum fuisse, nec gladium quasi ad contestationem sceleris in manibus habiturum. Contrario quod supra diximus, circa personas tantum coniectura est, superioribus locis duobus uoluntate & facultate, ut in illa cōtrouersia. Quidam habebat nouercā, habebat & idem captiuam concubinam. Obijt signis ueneni. Ad se inuicem capiunt ueneficium, nouerca & concubina. Animaduertimus nihil esse in hac causa, ex quo argumētari suggerat. Etenim

Coniectura tantū circa personas -

1. e contrario eius

 # capiunt ueneficij

signa

signa ueneni quæ uideantur fuisse, in quæstionē nō ueniūt, uerè ne illa signa fuerint, quoniā istæ cōsentiunt perisse illū ueneno. Ergo si circū personā tantūmodo quæstio est, ut diximus, ex locis duobus Ex uoluntatis loco, utrū credibilius sit nouercā uenenum priuigno dedisse, quia nouercæ priuignus semp infestus, an uero captiuā dolore conditionis suæ, & ad uindictam patriæ uel parentū. Facultate, cui facilius occasio nouercæ, quæ in domo materfamilias esset, an captiuæ, cui se ille magis forsitan crederet. Nec ultra uideretur argumētatio progredi posse. In utroq; autem causam omisimus locum primum, id est, probationum expetitionē. Nec immerito, quoniam nec ille uti hoc potest, qui & cum gladio, & cū occiso corpore inuentus est: & multo minus possunt hæc quæ se inuicem accusant. Et in omnibus omnino causis ubi (mutata) sunt accusationes, cessat hic locus, quoniam absurdum est si id dicat alter, quod dici cōtra ipsum inuicem possit. Nam ista quæ inter nouercam & concubinam scire debemus, duplicem coniecturam esse, quia utrumq; accusatio utrumq; defensio. Qualis ergo executio in huiusmodi causis adhiberi debeat, uideamus. Non utique illa ut is qui se defendit, & alter ^{ut} accusat, separatim defensionem suam per cōmunis cōiecturæ locos persequamur: deinde accusationem à principio per eosdem locos ordiatur, sed utrumq; simul per singulos faciat, ut à uoluntate & argumenta quibus innocentem

De pbationis expetitione nota
Coniectura duplex.

in mutua . f.

o 3. se esse

// utring:

& utring:

Executio

inquin
Lego ex derivatioe quae. ex her
modene & Marcellino in comiectu
rali incidit 110 *SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES*
te charta
188

Comiectura
duplices mul
tis modis
Incidit con
iectura in co
recturam

se esse doceat, tum statim ex eodem loco det argumēta, quibus innocentē se uincat, hoc p̄ singulos locos faciat. Sed hoc nō modo tantū duplices sunt cōiecturā, uerū & alijs multis modis. Incidit enim cōiectura in cōiecturam, & derivatio in ipsa cōtrouersia est posita, ut in illa causa Pauper & diues inimici reuersi sunt à cōna. Pauper uulneratus est, & semianimis inuentus, aut percussorem suum habere signa ignis in facie, quoniam illi faciem impresserit: eadem nocte arsit domus diuitis, altera die habet diues signa ignis in facie, reus est cædis.

Incidens con
rectura

Perueniamus, si placet, per ordinem nominum, locorum, ad incidentem alteram cōiecturam. Incipiamus à probationum expetitione, & si penē improbus est utiq; in facie ferat, quæ signa ignis esse fateamur: uerum dicit inimicum esse, ut inimici & accusatores eius utantur ad periculum capitis ea occasione (quoniam) domus suæ incendio periclitatus fuerit.

Probationu
expetio

Sequens erit locus à uoluntate, an non dubium qui inimicus inimicū uoluerit occidere, an pauperem diues, cum scilicet tolerare non posset, inferioris loci hominem sibi uel inimici eius exæquari. Hæc erunt ecōtrario ex eo loco refutanda, an incredibile sit, ut propter inimitias tantū nefas homo, integræ atq; florentis fortunæ uoluerit amittere, quod ipse diues & ille pauper hoc pro illo debeat ualere, quod abiectum hominem insimulate magis despiciere uoluerit, quàm odisse.

Voluntas

uol ego ex uoluntate
quod in
inuenies hanc ipsa hypothefim
apud Sopatru
ἢ τῆν ἰσχυρίαν
ἢ τῆν ἀσχυρίαν fo. 307.

Sequens
lego. ait. i. dixit paup
eum q se percussit habere
signa ignis in facie quo
miam ipse qui uulnera
retur defendens se impres
serit faciem diuitis facie

o potuisse

ORATORIAE AD M. SILONEM. 111

Sequens locus est à facultate, an facile diues pauperē Stolitarium ex occasione insidiarum potuerit occidere. Verum & hic in omnibus alijs causis animaduertendum erit, id quod supra posuimus, locos hos & defensionem reis nonnullam suggerere. Quare enim non diues hic dicat, etiam maxime pauperem esse potuisse occisum, se tamen uel seruos uel liberos suos ministros facinoris adhibere, non ipsum manu sua cædem cum periculo uitæ, aut certe insidijs alicuius amittere. Aduersus quod planè responderi potest potius se illum quidē per alium cædem imperare, sed maluisse sua manu inimici sanguinem haurire.

A Summo ad imum illa ponetur, quod res secundū pauperis uerba congruant, & habeat diues signa ignis in facie, quæ pauper percussorē suū habere dixit. Hic quoniam derivatio ex ipsa cōtrouersia oritur, fit & altera cōiectura. Deriuat enim illo modo, ut scilicet dicat, signa illa ignis in facie esse ex incendio domus, non ex pauperis face. Hic iam alia argumentatio est cōiecturalis per locos singulos.

A Voluntate, an credibile sit ut hō diues domū suā uoluerit incendere, ut qui habere se signa ignis in facie ex incendio domus, facie suā contactam esse cōtenderet, paruam existimans iacturam domus pro salute ac facultate. Sanè cessat hic locus. Neque enim dubium quin domum suam diues potuerit incendere.

facultatis puto deesse
 A summo

Facultas

A summo ad imum

A Summo ad imum singula persequemur, quod ne unquam eadem nocte qua pauper fuerat occisus, domus ista fuerit accensa. Quæ argumentatio ex deriuatione nata, eò pertinebit, ut incēdium domus ex consulto conflatum esse uideatur.

C Onfirmatis his, cōstituemus crimen amissæ ædis. Reuertemur enim ad propositum & actionem, ut summa cædis crimine finiamur. Duplex coniectura fit & illo modo, quem Græci προκατασκευῆς uocant, nos fortasse præparationem possumus dicere, cum aliquis fit reus conscientia, neque de ipso crimine satis constat, cuius conscius dicitur. Præparandum est enim illud, ut opinor, & prius probandum, ut alius illud fecisse: deinde addendum, ut hic conscius esse uideatur. Qualis est controuersia illa: Pauper & diues inimici. Diues non cōparente filio suo, rapuit pauperis filium, & in domo sua torlit, & incertū quo dicente in tormentis necauit. Ita & pauper est reus diuiti conscientia. Simplex esset coniectura sed diuitis filium cōstaret pauperis filio occisum. Nunc duplex est, quia probandum est & ab illo cædem esse commissam, & hunc conscium fuisse.

Hic quoque faciendum est, ut diximus, in omnibus causis fieri oportere, ut hæc duo non separatim quasi duas causas, sed pariter per singulos locos persequamur eo magis, quoniam eadem ferè ex uoluntatis loco, & ea ex cæteris locis argumenta sunt: quare uel ille occidisse

∴ r. si

Duplex conie
ctura alio mo
do

προκατασκευῆς
i. præparatio

occidisse, uel hic conscius esse uideatur.

N Am uoluntate quid aliud dici potest in pauperis filiū, quare illum occidere uoluisset quam ipsum pauperem, quare conscius esse uideatur, cum utriq; causa fuerit simultatis.

A Facultate nihilominus illa dicenda potuisse, quis diuitem à paupere occidisse potuisse, & cōscium esse patrem filio, imò non potuisse non conscium. Nam à summo ad imum, omnia necesse erit esse permixta.

Item ex cæteris locis experiri.

Illud fortasse in alijs causis ante oculos esse debuit, quis sit ille qui conscientia reus esse dicatur. Si enim erit remota persona, poterit fortasse defensionem eius omittere qui conscius dicitur, & satis habebit se tantum defendere, quare non conscius fuerit. In hac quidē causa uterque purgandus est, quia pater est, & filio conscius dicitur, nec potest conscientia crimine liberari: siquidem ille fecisse credatur, & si possit causam suam separare pater non debeat, quia & filium suum debet uelle purgatum. Ergo per singulos locos utrūq; pariter exequemur. Nam & eadem similiter in defensione & in accusatione ex singulis locis argumenta sunt, quæ ad utrūq; pertinent, & ad filium, & ad patrem.

Ergo diuisio hæc erit & ad probationum petitionem, an ex suspicionibus, neque filius quamuis occisus est, neque ipse pater tanti sceleris reus debeat fieri,

p & ex

& ex suspicionibus inimici diuitis post tormenta & acer-
bam quaestionem ^{si} uoluntate, an non sit dubitatum,
quin infcio patre inimici filium, inimici filius occiderit,
an quod dicantur inimici, non satis ad argumentu ca-
dis debeat ualere, neque animus pauperis ex diuitis fa-
cto debeat aestimari, ut quia ille inimici filium occide-
rit, hic quoq; caedem per filium suum fecisse uideatur.

A Facultate, an potuerit filius pauperis, diuitis filiu
occidere, tot comitibus semper & ubique tutum.
Nam illud utique non negabit se consciu fuisse, si ille
occiderit, sed in hoc stabit illum non occidisse.

A Summo ad imum est a parte accusatoris, quod
non compareat diuitis filius.

A D hoc deriuatio necessaria ex pauperis parte erit
illa nimirum, quod dicat non se praestare debere
rationem, quid factum sit diuitis filio, ac forte esse illum
a patre ipso remotum ab oculis, ut illa occasione in per-
niciem inimicorum suorum posset operari.

A Liud dignum criminis ponitur ex parte contraria.
quod taceat. Hoc enim dicitur indicare & filij faci-
nus, & suam conscientiam.

A D hoc deriuatio erit pro utroque coniunctim, no
hoc esse ut facinoris aut conscientiae signum, sed
quod conditionem suam atque humilitatem, & poten-
tiam diuitis pauper cognoscat, ac nequaquam aduersus
eum ut ui experiatur, tantum licere erit.

Et uerissimi

11 aut

ide

□ signu

E T uerissimi probatione poterit pauper haec dice-
re, si caedes illa filio per conscientiam ipsius fuisset
admissa, non se fuisse taciturnum, neque ex silentio suo
posse esse suspicionem.

E T iam ille modus est duplicis coniecturae, qui a Grae-
cis *συνκατασκευαζομένης σοχασμὸς* dicitur. Ideo scilicet,
quia una eademq; actione, duo pariter efficienda sunt,
& probanda. Id fit, cum uel ipsa res quae causam crimi-
nis dicitur attulisse, in dubium deuocatur.

A Lia coniectura probanda est, ut in illa controuer-
sia *quidem*: Retuli ad uxorem, an filiam comune
dare deberet in matrimoniū pauperis filio. Illa respon-
dit, ante morituram puellam, quam illi esse nupturam.
Nihilominus ille despondit pauperi puellam. Sub die
nuptiarum uirgo ambiguis signis crudelitatis & ueneni
perijt. Ancilla matrisfamilias a domino torta, negauit
se quicquam de ueneficio scire, sed dixit adulteriū cum
petitore uirginis, & cum matrefamilias fuisse. Ream fa-
cit maritus uxorem ueneficij. In hac causa duplex conie-
ctura non esset, si de adulterio confiteretur. Sed quonia
cum adulterium causa ueneficij dicatur, mulier de adul-
terio negat. Idcirco fit duplex coniectura.

E T de adulterio quippe coniectura aliter argumen-
tandum est, & de ueneficio. Sed quē in locum inci-
dit alia coniectura, dubitare non possumus, si memini-
mus quo loco uoluntatis. Hoc igitur loco inferemus co-
iecturam,

/// Quidam rettulit. ff.
inuenies hanc hypo-
thesin apud Hermo-
genem. fo. 24

P 2

iecturam,

Duplex con-
iectura ali-
ter

Petitor uir-
ginis

iecturam, quæ ad probationum expetitionem à non leuibus argumentis, sed manifestis probationibus rea paricidij fieri debeat, an mater, an uero & grauissima scelerum, quamuis tenuibus argumentis erui debeat à uoluntate: an incredibile quod mater familias uoluerit occidere: an credibile quod mater familias uoluerit occidere: an credibile potius propter adulterium, quod matri cum petitore filia fuerat. Hoc statim loco exoritur alterius coniecturae initium, quare fert mulier quaestione, & negat adulterium esse commissum, contenditque hoc prius probare oportere, ut ualeat in argumentum sceleris alterius. Ergo in hoc & adulterium comprobandum est, & attingendi fortasse etiam superiores loci.

A Summo ad imum illud urgendum est, quod ancilla in tormentis confessa sit.

A Duerfus hoc ex parte mulieris est deriuatio. An tormentis non temere credendum. In quo loco ille de fide communis tormentorum locus, an eo minus credendum quaestioni, quod ipsa incōstantia indicio sit fidem non adesse, cum de alio quaesitum & alio illa responderit: an uero eo magis fides adsit, quod hoc dixerit, cum de alio quaeretur, quæ finē cruciatibus suis mēdacio quaereret: de eo utique dictura fuerat, an ideoque dixerit de adulterio, quod conscia poterit esse, uel non poterat conscia non esse fortasse, nam de ueneficio celare potuit.

∴.f. dixerit Hinc

Hinc reuertendum ad cætera argumenta, quæ pertinent ad crimen ueniæ, probationi enim adulterio dicimus, adesse causam ueneficij, nec dubitandum iam quin filiam mater occiderit.

A Facultate non magna quaestio, an uenenum uel potuerit habere, uel filia: *ad ipsam*

A Summo ad imum, an cum referente *(ab ipsa ma)* rito tam *(abrupte)* responderit ante puellam esse morituram, quam illi nupturam, nō dubium sit eo animo ab illa filiam occisam, quo istud est dictum.

Hic deriuatio ex parte mulieris, an ideo dixerit quod indignum illum matrimonio ~~uero~~ filia iudicaret & profiteretur, quantum in se fuisset non passuram.

A Liud à summo ad imum, an quod non alia die quam pridie nuptias ipsa uirgo periret, res indicat illa ueneno perisse.

Tertium illud à summo ad imum, quod ueneni signa apparuerint in corpore. *a*

A Duerfum hæc deriuationes, an ficti incertum ad culpam matris non debeat pertinere, quod illa perierit, & causa illa *(sit)* quare illa die perierit, quod ex metu nuptiarum ualetudo contracta sit, unde & cruditas fuerit, cuius signa illa fuerint non ueneni.

Habet fortasse mulier aliquid ex uerisimili probatione, ut scilicet nec dicturam fuisse quicquam, nec id facturam, ut die nuptiarum occideret filiam, cum

o fuit

p 3 alius

Pridie nuptias

Locus communis quo quaestio iudicialis tractatur de q̄ gentiliis

□ accusatur vel
aliquid tale

f. inspoliatus. ut. i. græce
ἀποκλυεῖντος & confirmat
facie sequente

118 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES

alius quilibet dies minus suspiciōē sceleris excitaret.

Causa duplex
ex signis
criminis

Hoc modo ex causa duplex coniectura est sed dixi
Hinc duplicem ex signis criminis fieri. Dicemus igitur & huius exemplum. Diues adolescens iurauit futurum, ut tyrannidem occuparet. Alter adolescens iurauit contra futurū, ut illū occideret, si tyrannus esse cœpisset. Hic altera die occisus est & spoliatus est ille adolescens affectata tyrānidis. Hic duplex coniectura de signo criminis est facta, quia signum criminis est, amissa cædis & securitas sceleris. De cæde quæ sita, & e contrario illo negante de cæde, hoc ipsum alia cōtra probandum est. Ergo persequemur hanc causam. Isto modo erit proba-
tionum expeditio, de qua iam in superioribus satis docuimus. Deinde à uoluntate eadē illa quæ in altero diuite adolescēte, de qua supra disputatū est, & à facultate.

Deinde à summo ad imum, an non dubium quod affectet dominationē, qui etiā ipse id sit professus, an eo magis dubia res non sit, quod etiam iurauerit: an adeo manifesta res, ut ille amicus, illius amicus & conuiua, nō dubitauerit eum uere iurare: an quod etiā ex aduerso ipse iurauerit, quo furorē eius infringeret. Et horū deriuationē faciet ille fortasse, ut dixit inter epulas & uinum locum fuisse inanis, quæ terricula aduersum amicum meticulosum.

Contrario an eo magis credendū, quod post uinū effuderit, ut fermē adsolet fieri, qd' sobri' cōtinebat. Sed

Terricula

ORATORIAE, AD M. SILONEM. 119

Sed etiam peruentum est ad illam quæstionē, ex qua duplex sit coniectura. Signum enim tyrannidis affectata, hoc iam loco est, quod ille qui ex aduerso iurauerit, occisus & inspoliatus inuentus est. Quæ res indicare uidetur, ab isto & certam ob causam interemptum, sed in dubium deuocat. Negante enim illo à se peremptū. Ergo hic reddenda coniectura de cæde, quoniā ille contendit de homicidio, primū quæri oportere dicendum inquisitione leuioris criminis moram fieri, periculū publicis non oportere, sed de utroq; simul posse constare.

Et fortasse non est eundem per singulos coniecturæ locos ab initio, sed statim adripienda ea quæ sunt ab summo ad imum, an cū eadem nocte, qua inter eos fuerat, illa contentio cædis fuerit admitta, non dubium fuerit à quo admitta.

Aliud à summo ad imum, an ideo manifestum scelus, qd' ille inspoliatus sit inuentus: quæ res indicet animā eius solam petitam, ab eo scilicet, cuius intererat ut ille inspoliatus sit inuentus, quæ res indicet animam eius solam petitam ab eo scilicet, cuius intererat ut ille moreretur. His atq; huiusmodi dictis quæ ad cædis crimen pertinent memores esse debemus iusticiæ actionis & cædis approbationē atq; affectata tyrannidis colligere, ut dicamus, dum de cæde constet, constare etiam de tyrannide. Iam si qua habebit ille diues adolescens, ex uerissimi probatione ponentur: uelut si dicat, non dixissem

inspoliatus

xissem si tyrannidem affectarem, aut nō eadem nocte occidissem, si eram perempturus.

*Anticategorica
causae .i.
mutuae accu-
sationis*

Diximus supra in omnib⁹ anticategoricis duplicibus esse coniecturas, sed ea specie, nō modo ~~tum~~ erit duplex coniectura, cum se aliqui inuicē accusabunt, sed etiam cum in mortuum aliquem retorquetur crimen. Qualis est controuersia: Nouerca filio medicum super dixit, habeat filium. Et nouerca hic in languorē incidit desperatibus ceteris medicis. Obtulit & priuignus mulieris potionē, quam diceret salutarē. Nouerca accepit. Altera die eadem se medico credere professa, ait uenēnū esse. Priuignus hausit & periit. Ream facit maritus mulierem ueneficio. Hic non est quidem anticategorica, quia se non inuicē accusant, qui in iudicio consistunt. Ex anticategoricā tamen specie duplex coniectura est. Pari modo & in anticategoricis solet fieri.

Hypothesis

Pater iste & nouercā accusat, & filium suum defendit. In quem crimē retorquetur hoc iam modo. sed quæstiones singulas persequi nō necesse est. Rationem enim diuisionis huius ostendimus in simili supra causa, quæ est inter captiuam & nouercam, in qua docuimus per singulos locos & accusationem & defensionem esse permixtam. Hic quidem plenior causa est, quoniam à summo ad imum, & à ceteris locis habet quæstionem, cessante, ut diximus, primo illo, qui est probationis expetitio. Scire debemus etiam illas causas duplici coniectura

ctura necesse esse tractare, quæ tales incident, quales de adulterio esse possunt. Vbi nōnunquam argumentandum est duplici coniectura, quæ in utrumq; adulterum spectat per singulos locos causæ, non solum an ille uoluerit, sed etiam an illa. Neque solum an ne facultatem corrumpendi habuerit ille, sed etiam an illa peccandi. Et deinceps ex ceteris locis argumenta in utrumq; promenda sunt, in quo facile sit intellegere, qd uelim, ut scilicet accusator non separatim per singulos locos in adulterum causam ordiatur, sed ut ex singulis locis in utrūq; pariter argumenta collidat. Siqui requirat, quid putemus ex altera parte faciendū, melius erit fortasse, ut isti de adulterio separatim defendantur, nisi eos coniungat defensio, quos etiam conscientia iunxisse uideatur.

Hæc ferè sunt de duplicibus coniecturis. Verum coniecturam esse diximus, cum quæreretur an factum quid esset, necessario addendū est interdum accidere, ut sit coniectura, tametsi constet aliquid esse factū. Si non uoluntate factum probetur, necesse erit lege defendere. Qualis est illa controuersia, quæ per furorem acta fuerit, irrita sit. Nouerca cum furere uideretur, arrepto gladio priuignum suum occidit, rea est cædis. Hic non annuit mulier esse occisum priuignum, tamen est cōiectura, quia id quod fecerit uoluntarium facinus, an potius fortuito instinctu furoris admissum. Ergo diuisionis est per coniecturæ locos. Sanè etiam illud scire debe-

*Coniecturalis
ἀπό τῆς
ὑπόθεσε*

Hypothesis

ga. reor deesse

q mus,

*hypothesis desumpta ex hermo-
gene char. 28.*

mus, huiusmodi causas habere mitiorem ex scriptis & uoluntatis locis quaestionem. Nam cū illa lege nitatur, qua dicat ream se esse non oportere, cum lex irrita esse praecipiat, quae facta sint per furorē: prima erit quaestio ex scripto interpretatione scripti, quia contendit ac causatur legē illam pertinere ad leuiora delicta: aut nec delicti fortasse poterit esse firmamentum, etiam ex uerbis ipsius legis, quibus significetur eam nō ad crimina pertinere, quando non impunita esse praecipiet, quae facta sint p furorē, sed irrita. Post hanc discessus coniecturae est.

ET sanē non nos fugere debet, quod cessat in huiusmodi causa locus primus, qui est probationū ex petitio, quoniam de facto nulla dubitatio est.

ERunt ergo argumēta ex loco uoluntatis, an nouerca priuignum occiderit, & ob eam rem furorē simulauerit, cum spem defensionis haberet ex lege.

A Facultate quaeritur, an potuerit occidere: absurdū enim quaerere, an potuerit facere quod fecerit, sed, an potuerit imitari & mentiri furorē.

A Summo ad imum, quod non alium potius occiderit, quod neminem imō praeterea attigerit: & quid occiso priuigno, statim finem simulatae amentiae fecerit. Quae omnia argumenta sunt, non casu occisi priuigni, sed occisi uoluntate atque consilio. Et superior controuersia ostendit aliquando in coniectura occidere, ut diximus.

Et à legalibus

ET à legalibus statibus quaestionis alio modo idem accidit, siue per illum locum coniecturae, id est, absoluti iuris, siue per deriuationem. Quale est illud exemplum: Exules intra fines peremit, qui dicebat tyrannidem indicaturum. Exorta dominatione, eademq; finita, reus imperator conscientiae. Hic cum descensum fuerit ad signa criminis, quae sunt ex loco à summo ad imū, ut detur reus iure absoluto uel deriuatione, ut dicat legis factum, cum exul intra fines fuerit occisus, & occurratur ab accusatoris parte interpretatione scripti, ut scilicet dicatur lex non ad omnes exules pertinere, & minime ad eos, qui bono P. intra fines fuerit occisus, ut tantum mali in publicum perderet. Sic tamen, ut accusator reuertatur ad causam coniecturalem: quare hic legis factum, sed sibi cauerit interficiendo eum, qui erat non solū tyrannū, sed etiā tyranni cōscios indicaturus.

Circumscriptionum actiones sunt, qui putant finitū uas esse, ut quaeratur quid sit circumscriptio, sed uidentur errare. Non enim ferē accidit, ut definiēdo quaerendum sit, quid sit circūscribere: sed magis erit fortasse coniecturalis quaestio, an illud quod factum sit, circumscribendi uoluntate sit factum, ut in eam rem nō solum ex ceteris locis, sed etiam à summo ad imū, ex his quae erunt facta probatione: & argumenta ducuntur, quare uoluntate circūscribendi fecisse uideatur. Sed ut magis non sit coniectura, magis erit iam absolutae qualitatis

q 2 status,

Legal's Staty

Hypothesis

*Circūscrip
tiones .i.
E. V. al.
prescrip
tio*

Hypothesis

status, quàm infinitiuos inspiciamus. hac causa **L**iceat ex ancilla filios suscipere legitimos. Qui habebat ex legitimis nuptijs filium, alterum ex ancilla suscepit. Lex erat ut patrimonium cōmune diuideret, qui esset maior ex fratribus: eligeret minor. Posuit maior natu ex altera matrē fratris, ex altera parte patrimoniū. Elegit ille matrem, & reum facit fratrem circūscriptionis. Hic nō utiq; quæritur quid sit circūscribere, sed aut ex his quæ facta sunt argumentum trahitur, circūscribendi uoluntate fecisse, in quo erit coniectura: aut erit uerius absolutū, ubi de iusto, & æquo, & bono quæritur: uel compensatio, ut causam querelæ non habere dicatur, qui & libertatē habeat, & ciuis sit, & matris suæ libertatem fuerit consecutus. Pleriq; sic habent, tanquam sit cōmune coniecturæ cum cæteris statibus, quod dicatur propria eius esse negatio: quoniā & ille qui finitiua quæstione defenditur, quia rem profanam de loco sacro sustulerit, neget se sacrilegū esse, & rursus ille qui accusatur, læsisse Remp. quod naues incēderit, neget à se Remp. læsam. Sed multum interest, quod in coniecturalibus quidam causis negat **serius** omnino fecisse, quod arguit, an in illis causis non illa negat fecisse se, quæ crimini dantur: sed alter negat id ad sacrilegij crimina pertinere, alter negat ad crimen Reip. læsa.

DE FINE.

Finis est, cum quæritur quid sit illud quod in controuersiã

De Statu finitiuo

∴ se reus

∴ in se aliquem

∴ 1. qmuis o poeta suppressi
si nomē tamen in illum
uerget scomma tuam

uersam ueniat, aut quo nomine appellandū sit, cum aliquid ex parte sic factum est, ut tamen omnino sit factū. Quare Græci fieri hunc statum dicunt, ἐκ τῷ λεληπότες καὶ γεγονότες. Hoc quale sit, ex subiectis facile intellegemus. **L**oci huius status **finis**. Contraria definitio legislatoris **uoluntatum coniectura**, **qualitas concludiua**. **H**orum locorum uim ut intellegere possimus, per aliquam cōtrouersia, ac si uidetur, illa ex Græcis comediana æde **relin aliqūa** sub nomine ne liceat. Quidā ædidit comediam non addito nomine. Cum ageretur, succlamauit populus: In illum dixisti **feus** est quod **suo** nomine comediam ædideris. **I**am primum hic id quod initio diximus, animaduerti potest, finem fieri, cū ex parte aliquid est factum, ex parte non factum. Nam si in comediam addidisse nomen, sublata esset, quæstione **relicta**, defensio: sed quoniam ædidit comediam descriptis moribus, non tamen addidit nomen. **F**inita quæstio est, an hoc isti quod lex prohibuerit, nec quicquam intersit, utrum addiderit nomen, an prohibuerit, cum intellexerit populus, & subiecerit nomen.

Locos autem singulos sic persequemur, ut sit finis, an sit sub nomine comediam facere, nomen hominis comediam inferere.

Contraria definitio, an hoc planè sit comediam sub nomine ædere, sic mores hominis insectari, ut non sit nomen, quod nihil intersit, utrum ipse pronunciarit,

∴ finitiua .f.
∴ 1. Lego uoluntatis .7.
ἐπιμνη νομοθετῶ

∴ nec rehera
ω sub

Loci finitiui
status

Hypothesis

Coniectura
in finitiuo
statu nota
quod inue
nies etiam
apud Sopate
& Marcelli
num char.
221. & apud
fortuna
num char
17. fa. 2.

fieri posse, cum ea mulier fuerit occisa, quam constat occidi ex lege debuisse. Huic oppositus locus proximus, id est ipsa translatio, an uero reus fiet, quoniam debuerit illa quidem occidi, sed alio in loco, alio in tempore, & occisa sit eo loco & eo tēpore, quo non licuisset occidere.

Sequitur par, in quo dicit reus nihil interesse quo tēpore, uel quo loco fuerit occisa, æque ait illas meritas pœnas dedisse.

Deinde est maius. In quo loco ostendit reus magis etiam sibi constare rationē, & multo iustius illam peremptam.

Bene adiectus locus à summo ad imum. Persequemur enim singula, quare uel magis recte & tunc, & in illo loco fuerit occisa, cum superstitem adulteri retinet libidinem, cum illum desideraret & mortuum, cum apud tumulum eius lamentaretur & fletet.

Hic alia trāslatio merito. Transfert enim accusator, si uindicta faciebat accusari illam debuisse. Et hic transfert à persona illius ad personā iudicum, per quos iam opus fuerit uindictari, cū ille potestatem ex lege sibi datam perdidisset.

Diximus ex accusatoris parte aliquando à summo ad imum, quale est in superiori illa cauta. A summo enim ad imum argumentum est, non licuisse illi inimicum suum occidere, quod hoc emendum illi fuerit, & tanta pecunia emendum. A modo quemadmodum sit factum,

∴ non

Vindicta faciebat

∴ Differt etiam quod præscriptio est rei. Translatio est actoris

factum, translatio non ferè in fictis causis inuenitur. Facile est tamen ex his quæ supra sunt perspicere, quid in hac parte intellegi debet: ut si reus sit aliquis, quali modo quid fecerit, quàm facere ei licuerit.

Iam liceat ad illam aliam metalepsin transeamus, quam præscriptionem à quibusdam diximus fieri. Diximus autem etiam quemadmodum fieret, sed hoc interest, quod translatio est de præterito: quare aliquid sit factum, ut ab eo qui non debuerit id facere, aut eo tempore, uel eo loco, uel eodem modo quo facere nō debuerit. Præscripti spectat ad tempus futurum, si quis agere postulet, qui agere non debeat: aut illo tempore, uel illo loco uel modo, à quo agi non poterat.

Loci præscriptōis. Propositio scripti, omonyma uel synonyma. Deductio generis ad speciem, finis incidens: aliquando à summo ad imum. Translatiua qualitas, communis qualitas, coniectura.

Per hos locos tractemus, si placet, cōtrouersiam illā: Pauper qui duos diuites habebat inimicos, peregre profectus. Interea filius eius occisus, & in spoliatus inuentus est. Accusauerunt se inuicem, diuites cædis absoluti sunt. Redit pauper, & instituit diuites reos. Illi præscribunt. Lex enim est, de eadem re bis agi nō liceat.

Propositio scripti est, an cū lege scriptum sit, ut bis de eadem re non agatur: non oporteat hanc causam bis induci, cum iam accusati sint & absoluti.

12 Omonyma

Causam bis induci

Instituere reos

Diff. inter metalepsin quando est præscriptio & quando est translatio

Præscriptio nis loci

Hypothesis

Instituere reos. 2. a gere

Causa m duci

O Monyma est, quid uocet lex actionem, utrum pœnam & animaduersionem, eamq; nolit iterari, an ipsam accusationem & defensionem. Nam utrūq; horum, nomine actionis significatum potest uideri: magis etiā si Græce controuersia explicetur, qui dicunt ad pœnam, quā actionē uocant. Sed nos quoq; Latino sermone aliqua multa inuenimus huiusmodi. Quæ uniuersa referre non est necesse, cum iam res ipsa ad intellectum declarata nec deductio generis ad speciem est. Nam cū bis agi lex prohibuerit, non de omnibus rebus id præscripserit, sed de pecuniarijs causis, aut de his, in quibus minora sunt crimina. Finis est, incidens, an actio illud fuerit, an uero conclusio.

A Summo ad imum tantum est, absente patre de filio eius acta res fuerit, æquū sit an amitti patrem regressum, cuius hic dolor est, tantum hic pater est, qui nihil importunius præter filium habuerit: an non cum ipsius culpa acciderit, quod non statim accusauerit, sed peregrinationis & ignorantia.

Translatiua qualitas est, an ne sic quidem iterari iudicium debeat, licet accusatoris persona mutata sit, licet pater postulet. Deniq; locus omnis trāslatiuæ qualitatis, nihil aliud est quā rescisio loci superioris, ut ille pro accusatore, ille pro eo nititur.

Communis est qualitas, an æquum sit eos ex integro causam dicere, cum si innocentes sint, absolui possint:

in fortunis

re

Translatiua
qualitas qd.

possint, si nocentes damnari debeant, econtrario, num hæc molestia accusationis declinandā sit: & sit iniustum sæpius eosdē homines ad contentionē iudicij deuocare.

Coniectura an finis huic crimini sit quod intenditur, id est, an commiserint cædem. Qui quidem locus in omni causa diffundendus est. Sed non aperte, uerum oblique, ut meminerimus nondum hoc agere non posse, ne demus aduersario potestatem, ut manum nobis iniiciat, & nos in cursu actionis retineat, cum scilicet de hoc ipso quæri, an cædes agere possimus. Sed non deerunt occasiones, quibus, ut dixi, idem faciamus quasi aliud agentes ostendendo, facile nos crimen probaturos, si impetrauerimus ut liceat reos facere. Id ipsum & rei facient, uerum pari modo, ut non iam se defendant, sed innocentiam obliqua actione suam præferentes, molestiam actionis tantum se declinare dicant, & quia iudices quoq; ratas uelle debeāt leges & res iudicatas. Hæc quæ ad præscriptionem, pertinent tanquam ab instituto Zenonis remota, non tamen alienum fuit persequi ex his quæ tradidit Marcomanus, ex cuius commentarijs hæc propè ad uerbum trāslata sunt. Iam sequitur ut uideamus quæ attinent ad statum qualitatis, & ut ad Zenonem reuertamur.

DE NEGOCIALI.

Hæc supra de translatione uel præscriptione fortasse alieno loco, ut iam dixi, inseruisse uideamur,

quoniam.

Hæc omnia Sulpitij uictoris documenta præferri ex commentarijs Marcomani ad uerbu fere trāslata.

Zeno

Marcoman

De Negotiali

*Rationalis, uidetur
desse ex sequentib?*

*11. scripto. ex
his quae sequunt*

134 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES

quoniam translationis statum nouissimum inter ratio-
nales quatuor status feceramus, uerum non ex nostro
instituto, sed ab alijs factum est, ex ea causa quā supra
locutus sum: quoniam de qualitate quae media sit, pluri-
bus erat disputandum, & plura tradenda: nos uideamus
iam de statibus qualitatis, qui primus ex omnibus est,
sicut supra docuimus, **negocialis**. Hic aut **legalis** est, aut
rationalis, cum sine ullo **scripto** de aequitate rerum di-
sceptatur. **Legalis** uero, quum aut rogatio fertur, aut lex,
aut praemium definitum petitur.

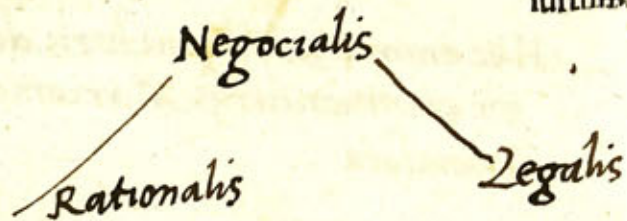
*De negotiis
legalis*

*Diuisio nego-
cialis legalis*

Deliberatiuae quoque causae in eundem statum cadunt.
Diuiditur **negocialis**, **legalis**, **legitimo**, **iusto**, **utili**,
possibili, **honesto**, ita ut & in contrarium ex parte diuer-
sa per singulos locos disputentur. Quod enim alter legi-
timum esse contendit, alter ex eodem loco, si poterit, con-
tendet contrarium legibus, si aut lex aliqua ex diuerso
repugnabit, aut rogatio, aut pactum, aut foedus, aut na-
turale ius, aut mores. Contra quae utemur, aut negatio-
ne, aut opposito.

Negatio est, ut dicamus, non est contrarium legi-
bus, neque naturale, neque pacto, neque moribus.

Oppositum est, si fateamur quidem alicui scripto esse
contrarium, sed opponamus utilitatem, eamque di-
cimus potissimum esse debere, aliquando esse in loco le-
gitimo, aliqua erit **legalis** quaestio, fortasse etiam finiti-
ua. Secundus locus **negocialis** est, quo quaeritur quid sit
iustum.

ORATORIAE, AD M. SILONEM. 135

iustum. In eo loco est disputatio in legibus simplex, cum
quaeritur an iustum sit, ut adulteros deprehensos liceat
occidere.

Inrogationibus uero & praemiorum petitionibus, & in
deliberatiuis, per eum locum qui est a summo ad imum,
oportebit ire per singula, & ex singulis locis ostendere, qua-
re iustum sit quodcumque dicitur iure tali faciendum esse. Hic
incidit status, ex quo defensio erit eius, aduersum quem ali-
quid feretur. Qualis apud Graecos controversia est. Deli-
berant Athenienses an illis inferant bellum, cum illi Al-
cibiaden flagellis uerberauerint. Incidit enim quaestio,
an licuerit illis facere certaminis sui iure.

Hypothesis

Tertius est locus in **negociali utilitatis**. Hic omnem fer-
me disputationem habet, circa rationem futuri tem-
poris. Quaeritur enim quid in futurum sit utile, quod in
hunc locum incidit coniecturalis quaestio: quale est illud
apud **Vergilium**: Deliberat Diomedes, an Latinis auxi-
lium petentibus ferat, quia Aeneas si Latinos uicerit, in
ipsum sua arma uersurus.

Vergili?

Possibile ex personis & ex rebus ipsis habet dispu-
tationem & occasionem honesti, bene conclusio-
nis & epilogi loco positus est. Cum enim caetera ex cau-
santur, tunc superest ut de honesti partibus disseramus.
Hi sunt loci **negocialis** status: in quibus satis erit plerumque
docere legitimum quidem esse, & utile, & possibile, & ho-
nestum, sed aliquando ut sit honestius, prius refutabimus
aduersariorum

Locus

excussa

11. Si ergo sine scripto
disceptat. ratione
ducit. unde Rationalis
dicitur

136 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
aduersariorum, dein nostra inducemus. Hoc ita est, ut
doceamus primum non esse contrarium legibus: dein
de addamus separatim, imò congrue legibus. Itemque
dicamus non esse iniustum, & addamus potius esse iu-
stissimum. Demonstremus non esse inutile: deinde uti-
lissimum esse doceamus. Pari modo & de honestatis
partibus disputemus, quod similiter licebit facere ex
parte contraria. Hæc ferè sunt, quæ attinent ad negocia
lem illum, quem diximus legalem uocari.

Rationalis sta-
tus unde sic
dicitur

Hypothesis

Rationalis autem negocialis est, ut supra proposui
mus, cum sine illo scripto inter se aliqui de æquo
bonoq; disceptant. qualis est illa controuersia Civitas
in tyrannide, omne quod liberorum nata fuerit expo-
suit, uicina ciuitas collegit & educauit. Finita tyrannide,
petunt patres filios ut offerant alimenta. Illi contradi-
cunt. Loci huius status naturalis iusti. Per quæ utrumq;
in hac causa disputari potest ex parte eorū qui retinēt,
an naturale sit iustum, ut qui semel filios exposuerunt,
repetere non possint ex parte patrum an potius natura
le sit iustum, ut patres quolibet tempore reciperēt filios
suos, & naturale ius repetant.

Secundus locus est à summo ad imum, per quæ sin-
gula quæ præcesserunt, quæritur iustum ne sit ut per-
terent filios, qui necessitate misera coacti sint exponere.

Tertius erit locus aliquando, nō semper futuri tem-
poris ratio. In quo quæritur & in futurū, an utile
sit fieri

11. Vide an legendū &
offerunt

sic fieri, de quo quæstio fit.

Deinde sunt loci uoluntariæ qualitatis in causis red-
dendis, uoluntariæ mortis putantur esse negocia-
lis status, uerum si rationales an recte, paulo post uide-
mus, interim sic putemus. Ut quidam uolunt, primæ
erunt quasi præscriptiue quæstiones, an is qui redderet
causas, uoluntariæ mortis erit filius: an possit ex arbitrio
suo mortem impetrare, cōtradiciente patre. Ponunt qui-
dam nonnulli etiam generalem quæstionē in huiusmo-
di, an sola sit causa moriendi debilitas corporis. Et rur-
sum, an satis sit ad causam morum, cum nemo sine cau-
sa sit, uelit cætera ferre per ipsum locum, qui & à summo
ad imum cōsideratur, an ex his quæ acciderant, iusta sit
causa mortis. Bene iuxta hoc quod tradidit ius. Super-
est futuri temporis cogitatio, cū scilicet quæritur, an illi
miserum sit uiuere, spectandam autem maxime uolun-
tatem. Neque enim quisquam libenter mori postulat.
Sed ferè erunt huiusmodi hæc species, quasi hoc optet &
exprobret: alioquin cum agatur ex ipsa causa æstimari,
id est ex parte diuersa considerandum, quia uoluntate
quis cōtradicat, utrum simpliciter & uere, an uero & ma-
liciose & astute. Negocialis status utrumq; proprium
quod futuri temporis rationem habet. Quæritur enim
non quid actum sit, sed quid debeat fieri.

DE QUALITATE ABSOLUTA.

Secundus status qualitatis absolutus, uel qualitas ab-
soluta.

soluta. Vtroque enim nomine nuncupantur huius loci finitiuū præcedens, quod uicem præscriptionis obtinet. Deinde est locus ipsa qualitas absoluta, quæ soluitur ex parte accusatoris: aut negatione, ut neget licere: aut opposito, ut dicat, & si licuerit, non tamen in pernitiæ oportuisse. Deinde est locus à summo ad imum, quare neque iniuriosa, nec criminosa uidentur. Ponet & ex sua parte reus aliquando à summo ad imum, cum docebit quibus ex causis est, quemadmodum fecerit singula.

Deinde uoluntatis coniectura est, & qualitas conclusiua est. In his locis tractari potest cōtrouersia illa: Pauper orator, & diues inimici. Diues fortiter fecit, petiuit pauperis oratoris linguam, præmij nomine accepit postea, concionante illo, stetit in concione pauper & fleuit. Laudatione facta, occisus diues, reus est cætus & concursus facti, secundum legem illam, qui cætum & concursum fecerit, capite puniatur.

Finitiuum præcedens & uice præscriptionis cum dicitur, ex rei parte, concursum facere, est populum conuocare, & turbulenta oratione animos hominum concitare, quorū nihil fecerit pauper. Quod uice præscriptionis est, quia dicit: Ex illis demum rebus reus de cætu & concursu fieri oporteret, & tunc uero crimen hoc cadere non posse.

Deinde est ipsa qualitas absoluta, ut dicatur huic licuisse in concione stare, flere. Huic occurrit, ut diximus,

mus, aut negatio, aut aliquid oppositum. Negatio ut dici possit, non licuit hic flere. Oppositum, etiam si licuerit flere, non tamen in hunc effectum. Et sequitur locus à summo ad imum, fletus ad hunc effectum contenderit. Hic sanè fortasse non solum ita uertet hoc crimē à paupere patronus eius, ut dicat ad illum nō pertinere, quid fecerit populus, cum ipsi reo præter lachrymas nihil possit intendi, sed adiicit defensionem populi, ut doceat recte illū fecisse quod fecerit, ita ut hac parte pauperis quidem causam, sed populi agere uideatur, in quo erit eo quo diximus, à summo ad imum ex parte rei, an meruerit hæc diues.

Deinde est uoluntatis coniectura, quæ quidem in tota actione dispersa est. Nam & accusator contendet pauperem ea uoluntate stetit in concione & fletu, ut fieret quod secutum est, & patronus contendet nihil illum eius nec cogitare, nec sperare potuisse.

Conclusiua qualitas, de qua & supra disputatum est, quid iustum, quid utile, quid honestū, damna re pauperem, an potius absolui. Verum scribere debemus, qualitatem absolutam non rationalem esse, sed legalem. Si reus se non naturali loco, sed aliqua lege defendet, ut scilicet dicat sibi lege licuisse.

Huius erit illa diuisio, ut primus locus propositio sit criminis: deinde scriptum, in quo erit qualitas absoluta, ex quo scripto licuisse sibi dicat. Post hos, locus erit

Conclusiua
qualitas qd

Qualitas ab
soluta. gra
causis
& quando fit
rationalis
quando lega
lis

40 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES
cus erit interpretatio scripti contraria scripto. Deinde lo-
cus reliquis absolutæ qualitatibus.

græce ἀντίθετος

DE COMPENSATIONE. sic. Hermo

*De assumpti-
ua q̄tate
græce ἀντί-
θετος. Her-
mogenes*

Sequitur ut de assumptiua qualitatis statibus dispu-
temus. Quorum unus est compensatio, cum incom-
modum quod dicimus attulisse, & compensamus luica-
rios, quomodo loci eius aliquando rescriptiuum præce-
dens, tum præpositio criminis, deinde locus communis ex
causis, deinde ipsa compensatio, cui coniectus est locus
à summo ad imum.

Deinde est comparatio, cum uoluntas & qualitas
cōclusiua horū locorū consideretur per diuisionē
controuersia huius. Cum exercitus in prælium frequen-
ter inductus, naue semper refugeret, imperator classē
incendit, & eductus ex classe exercitus, uicit. Reus est læ-
sæ Reip. Compensationem esse nō dubium, ideo quod
cum dicatur amissione classis læsisse Reip. compensat
incommodum opposito uictoriae, quomodo primus lo-
cus præscriptiuam præcedens, in hac causa fortasse
certauit. In alia erit, ut dicat reus non in his esse crimen
Reip. læsæ, nec posse hoc nomine reum fieri. Quod hinc
fortasse non potest dici, quia damno affecta Resp. est.
Erit ergo propositio criminis, an læsa Resp. quæ subsi-
dium classis necessaria miserit.

Hic occurrit locus proximus, qui est communis ex
causis. Tunc scilicet dicet reus, non oportere secum

*o præscriptiuū
ex sequentibus
in hac facie
et cum*

*A comodo tam
cessabit*

tam calumniosè agi, ut res ipsa tantū consideretur, cum
omnia quæ fiant uel facta sint, spectari ex causis suis
oporteat, hoc est, ut quaratur quæ causa illud quodcun-
que sit factum.

Vi loco adiuncta est ipsa compensatio, cum scili-
cet dicit reus illo quod sibi datur crimini, se uicto-
riam cōsecutum, quæ locum impleuit, à summo ad imū
omnia persequendo quæ ante acciderunt: & quemad-
modum incensæ classis mutata sit ratio dimicandi, & de-
pulsæ infamiae fugæ, uictoria euenerit, sequitur compara-
tio. Quod loco scilicet in cōtentionem ueniunt, & illud
quod iniuriæ dicitur factum, & illud quod commodi di-
citur esse quæsitū & æstimatū, quid utilius Reip. fuerit.

Deinde est translatio ex re. Dicat accusator, potius
aliud fieri debuisse, uel remoueri, deinde classē
uel aliquid, opponi, ne eò confugeret exercitus, aut ex
persona fieri, ut dicat non ipsum ex arbitrio suo facere,
sed referre ad senatum, uel ad populum debuisse. Cui fa-
nè loco ex contraria parte habebunt defensiones suas.
Respondebit enim reus & cum translatione rei, ut di-
cat non aliud fuisse faciendum, & cum translatione per-
sonæ, ut dicat imperatorem se habuisse, potestatem per
seipsum cōsulendi. Iam uoluntatis locus est, ut supra do-
cuimus, in totam causam dispersus. Nam accusator qui-
dem dat operam, ut ille uolūtate lædendæ Reip. uideatur
reus, contra ut credatur fecisse cupiditate uin-

s 3 cendi.

deest. aut

// .s. rei

L fecisse

o solo / quem Luotebat

cendi. Qualitatis conclusiuæ uim satis supra docuimus.

DE RELATIONE. *græc. ἀντίστασις*

Relatio. au
~~incidens~~
~~status~~

Relatio est status, qui hoc habet propriū, quod semper necesse est in aliquem statum præterea incidere, quod illū quod accusator defendit, defensor accusat.

Hypothesis

Loci relationis, propositio criminis. Ipsa relatio hic incidens, status est loci eius. Deinde translatio, tum uoluntas & qualitas conclusiuæ. Potest in exemplum illius accidere actio illa Ciceronis, quæ est pro Milone. Nam hunc statum fecit ipse, cum dixit quæri, iure an iniuria Clodius fuerit occisus. Relatio est, an iure interemptus sit cum fecisset insidias. Hic incidens status est loci eius coniectura cū locis suis omnibus, per quos scire decurrit, ut probet Miloni insidias factas esse per Clodium. Hic illud est, quod supra posuimus. Defensor enim Milonis accusat Clodium. Econtrario utiq; accusator Milonis Clodium purget necesse est, ut insidias nō ille, sed hic fecisse uideatur. Translatio in hac causa cessat. Non potest em̄ Miloni dici, si te Clodius dicebat occidere, ad iudicium illud potius adducere debuisse.

incidens
status

Hypothese.

Perumq; autem relationi permixta compensatio est, ut si accusatur Scipio Reip. læsæ, quod Carthaginem solam æquauerit. Hic enim relatio est, quia dicit merito illi ciuitati hoc accidisse. Et compensatio quia dicit bono Reip. factum. Diuiditur ergo huiusmodi causa propositione criminis, aut læsæ Reip. cum tantā amiserit

Locirelatio
nis

incidens status. i. nō sumus,
& principalis sed ex incidenti
contingens

i. p̄fide

ii. uisum

serit ciuitatem. Deinde occurrit ille locus ex compensatione de causis, an nobis Resp. sed causa rei sit consideranda. Et hic iam sequitur & relatio, quia merito illi accidit tam fidei ciuitati, & toties rebellanti. Compensatio quia bono P. R. factum, ne ultra necesse habeat in periculum belli uenire. Translatio erit in hac causa ex relationis & compensationis locis. Nam cum diceret reus merito illi ciuitati accidisse, transferet accusator ita ut dicat, & si illa merebatur non ipsa arbitrato suo facere, sed referre ad senatū debuisse. Deinde erunt reliqui omnes loci compensationis, comparatio, coniectura rei, uoluntas, & qualitas.

DE REMOTIONE.

Remotio est, cum reus remoueat à se culpam in aliquam necessitatem, uel in alicuius imperium. Loci eius propositio criminis, finitiuus præcedens: locus communis ex causis, ipsa remotio. Cui occurritur cōiectura uel qualitate. Deinde est translatio. Translatio aut̄ simplex aut comparatiua erit à summo ad imum, ex quacunque parte res dederit, è quocunque loco opportunum erit, siue ante translationē. Deinde est uoluntas & qualitas conclusiuæ. Exemplum potest esse in hunc statum causa, qua imperator militum corpora in prælio peremptorum reuehebat in patriam, orta tempestate cadauera abiecit, læsit Rempub. Hic imperatori utique illa defensio est, ut crimen necessitate remoueat, & aduertat quod.

Remotio
græc. ἀπέχεσις
ἀπέχεσις

Hypothese.

i. auertat

*in hic loc^o statim se
gitur. Quare male hic
inserto.*

vetusti logo uel iusti

144 SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES

quod dicat abiecit se illa corpora tempestate agente.

ERit ergo diuisio secundum locos, quos supra pro-
posuimus. Propositio est criminis, an sit læsa Resp.
cum tam boni & uasti milites, quibus deberet sepultu-
ræ bonum contingere, in profundum proiecti sint.

Secundum quem proposuimus locum ex causis diui-
demus. Non possit hoc imperator primo loco, ut si
nitio præcedente uice præscriptionis. Neque uero nos
unquã fugere debet hic locus, si res omnino petietur.
Quippe in nulla causa omittenda præscriptio est, quæ
tenet locum primum, etiam si descensuri sumus ad alias
actiones, ut si dicat hic imperator, nõ in his esse crimen
Reip. nec posse dici Remp. læsam, quæ nullũ detrimen-
tum possit accipere corporibus abiectis, quæ iam com-
modum afferre non poterant.

Deinde erit locus ille quem dicimus ex causis, an ul-
la res ipsa per se debeat æstimari, sed causa cur
facta sit, ut si uoluntate sit factum, plectatur ille qui fece-
rit: si uero necessitate, non ueniat ad pœnam hominis
culpa fortunæ.

ET statim sequitur ipsa remotio, an culpæ impera-
tori esse non debeat, quod tempestas fieri coegerit.
Hic erit iam ille fortasse locus à summo ad imum, cui du-
biam sedem fecerat. Nimirũ enim à summo ad imum
omnia persequet reus, quæadmodũ uoluerit reuehere
domũ corpora cum imposuerit in naue, sed necesse ha-
buerit

*Præscriptio
in nulla cau-
sa omittenda*

ORATORIAE, AD M. SILONEM. 145

buerit abijcere, ut hi qui incolumes erant, quiq; uiuebant,
& prodesse Reip. poterant, ex periculo euaderent.

Hic occurritur, quemadmodum diximus, aut con-
iectura aut qualitate. Coniectura sicut possumus
negare tempestatem fuisse. Qualitate possumus dicere,
etiam si tempestas fuerit, non tamen rem talem, & tam
impiam fuisse faciendam.

Deinde est translatio, quæ in hac causa forsitan ces-
sat, in alia tamen non erit ociosa, si potuerit accusa-
tor dicere, etiam si faciendum erat, referre utiq; ad sena-
tum uel ad populum debuisti, non tuo arbitrio facere.
Sed hanc translationem diximus aut simplicem esse,
aut comparatiuam.

Comparatiuam autem, ut si dicamus omnia po-
tius reum pati debuisse, quàm facere quod fecit.

Deinde est uoluntas & qualitas conclusiua, quarum
diuim supra iam frequenter ostendimus. Hic quoq;
idem illud attendendum est, quod paulo supra in abso-
luta qualitate statu monuimus, quod etiam remotio
patri ratione legalis est, cum ipsam remotionem reus mu-
tat ex lege, ut si dicat se id quod fecerit, fecisse legis alicu-
ius imperio. In hac quoq; similis erit, atque in absoluta
qualitate diuisio, ut sit propositio criminis: deinde scri-
ptum quo coactum se reus dicit: deinde interpretatio
scripti ex parte accusatoris: deinde ceteræ quæstiones
ex locis reliquis remotiui status.

*Translatio
aut simplex
aut compara-
tiua*

*Remotio le-
gals esse po-
test*

*remotione qndo
est legalis*

t De

Deprecatio
ouuwoy

Deprecatio est, seu ueniæ petitio, cū de eo quod in-
tenditur cōfitemur, scilicet ueniā petimus, præceden-
te aliqua facti causa, quare possit ignosci. Loci eius pro-
positio criminis, locus cōmunis ex causis, ipsa dep̄catio,
à summo ad imum. Occurritur autem deprecationi aut
occupatione, aut cōiecturali uoluntate, & qualitate con-
clusiua. Verum hic status non erit satis firmus in grauio-
ribus causis atque criminibus, sed in his, in quibus pos-
sit ignosci. Velut si reus sit iniuriarum adolescens luxu-
riosus, quod post cœnam aliquem pulsauerit, & præ-
tendat ebrietatem, atque hoc nomine petat ueniam. Ut
autem uim locorum scire possimus, percurramus tra-
ctatum ipsius. Huius exemplum.

Hypothesis

Propositio criminis est, an iniuriarum lege tenea-
tur, quod ciuem pulsauerit.

Locus cōmunis ex causis est, an non per se res ipsa
debeat æstimari, sed quasi causa facta sit. Ut si con-
sulto & nocendi uoluntate sit facta, seuerè puniatur: sin
uero non culpa hominis, ut sit impūne, & detur uenia.

Cuius petitio per illa quæ sunt à summo ad imū,
persequenda est, an indigna res uenia, cum adole-
scens post cœnam cui pax uenit horæ errauerit.

Hic loco occurri diximus tribus modis. Pari, ut di-
camus, nihil facere, ex qua causa hoc fecerit, cum
adque iniuriā passus sit ille qui pulsatus est. Occupatione.

tionem, ut dicamus additamentum esse culpæ, non excu-
sationem, quod prætendatur ebrietas. Duplicari enim
crimen pulsationis, crimine ebrietatis. Coniectura si po-
terimus dicere, nec ebrietatem in causa fuisse. Cui cohæ-
ret uoluntas coniecturalis, ut dicimus licentiæ uolun-
tate pulsatum.

additamen-
tum

Qualitas conclusiua est, quæ (ut sæpe iam diximus)
in epilogo uel exaggeratur culpa, uel extenuatur.
Quoniam fere omnia uidemur tradidisse, quæ de ratio-
nalibus statibus uidebantur esse tradenda, non est ab-
re aliquid de his controuersijs tradere, quorum de stati-
bus plerumq; dubitatur.

Qualitas cō-
clusiua

Ingrati actiones quidam finitiuas arbitrantur, quasi
quærat quid sit ingratus, sed errare isti uidentur.
Nō enim ratio nominis de finitione pendet, nec quæri-
tur quid sit ingratus, sed errare dicitur ille qui reus est.
Neq; uero contraria defenditur, ut & ipse definiat quid
sit ingratus, sed utitur fermè: aut remotione, ut neget se
eam gratiam referre potuisse ad compensationem, ut di-
cat nec illi ipsi expedire, aut illi oportuisse gratiam reddi
dicetur, fortasse & absoluta interim qualitate non uti li-
cuisse sibi dicat, sed illo modo gratiam reddi non oportuisse contendat.

De controuer-
sijis, quorū du-
bium status.

Erit igitur diuisio in huiusmodi causis, ut sit pro-
positio criminis à summo ad imum, quibus cōme-
moret accusator, quæ beneficia præstiterit, quibus in-

uerit

// s. aut compensatione

nuerit quēadmodum non potuerit intrare. Deinde erit responsio ex eo statu, quemcunq; illum suggerit causa secundum locos status ipsius, cum quis de moribus reus sit, propemodum status est absolutæ qualitatis. Neq; enim dubium est lege nulla uetari, quod lege nulla accusatur. Porro in qualitate absoluta dicimus licitum quod intenditur, & ex eo quæstio eò peruenit ut quærat, an potuerit id fieri. Quod tum oportuit fieri, utique ad crimen morum nō pertinet. Potest huiusmodi causarum & illa esse diuisio ex negotialis status locis, ut quærat an legitimum sit id quod factum est, an iustum, an utile, an honestum. Ex his enim poterit æstimari, an peccatum moribus fuerit, non tamen ut statum negocialem esse dicamus, sed absolutam potius qualitatem, ideo quia de facto quæritur, non de futuro deliberatur. Et ut dixi, absolutæ qualitatis est proprium, ut quærat, recte an perperam sit factum, cum causas mortis uoluntariæ reddit, putant quidam negocialem statum, quia quærat, an ille debeat mori, & quæstio quasi tota sit de futuro. Sed si hoc est & in his causis, in quibus res est, quis negotialis esse uideat. Quæritur enim & ibi, an debeat ipse damnari. Porro de præterito omnis est quæstio. Ex his enim quæ præcesserunt æstimandum est senatui, an petenti dari debeat moriendi potestatem, uideamus: rectius putemus statum huiusmodi controuersia & ex eo quod controuersia dicitur, opponi. Nam huiusmodi causæ

De causis mortis uoluntariæ ad quæ statum pertineant

Controuersia est ubi hinc accusator. Inde reus consistit

Ex his quæ præcesserunt æstimare debet senatus an petenti dari debeat moriendi potestas

ii. alijs

causæ eandem naturam habent, quā illæ, ubi accusator & reus ex diuersis partibus consistunt. Nam & qui causas mortis uoluntariæ reddit accusator, quodammodo uisus est ille defensor qui contradicit. Inueniemus igitur aut remotius esse huiusmodi causas, aut deprecatiuas, aut quasuis potius quā negociales. Abdicationum quoque causas negotialis status quidam arbitrantur, quoniā quærat an quis debeat abdicari. Sed hoc tale est, quale & de quo supra locuti sumus. Ergo inueniētur hæ causæ iudicialium statuum, ut sit aut qualitas absoluta, aut ex sumptibus alicuius frequentissima, tam deprecatio quā actio est contra patres.

Generales quidem quæstiones quasdam in abdicationum causis esse scribere debemus, scilicet prima illa quasi præscriptiua est ex patrum parte, an patres ex lege habeant abdicandi potestatem, an possint liberi contradicere, & an illis relicta sit contradicendi potestas, etiam illa quæ generalis est quæstio, etiā prioriori causa, an merito abdicetur, qui non fecerit uel non facit aliquid ex patris uoluntate: an uero in quibusdam rebus fas sit non obsequi patris uoluntati. Neque enim ferè abdicatur quisquam, nisi aut uoluntatem patris in altero, utrum patrem impugnare dicatur. Deinde cum peruentum fuerit ad speciem, hoc est, ad id quod criminis loco obijcietur, incipiet ex defensione nasci status, qui locis suis erit persequendus. Sed ne abrupte uideamur negare,

Abdicationis causæ ad quæ statum attinent

Generales quæstiones

i. scire

ut ille

gare, negotiali statu nunquā esse causam abdicationū, erunt aliquādo fortasse illo modo, si non ob factum aliquod suus abdicabitur filius. Nam ille quidē iudiciali, ut pposuimus, actione defendet sed fortasse ad illud exemplum poterit uideri negotialis status, furentem filium abdicauit, reuocauit sanatum, abdicauit rursus furentem. Hic sanē non est iudicialis status: neque enim crimini obijciuntur adolescenti, quæ ex parte eius erunt perpurganda. Sed quasi generaliter quæritur, an probabilis causa sit abdicandi propter furorem.

Hypothesis

Iniusti repudij actiones
relatiui status

Dementia in
iustis actionibus
cuius status

Legales status

Iniusti repudij actiones ferè erunt relatiui status. Necessesse est enim ut qui neget iniuste repudium datum, ostendet crimen & culpam, quare merito & recte repudiata. Quæritur iniustæ dementiae actiones, quæritur ad quem statum pertineant. Nobis non dubium uideatur in huiusmodi causis coniecturalem esse statum. Cessantibus sanē primis locis, à uoluntate, & ex facultate. Neque enim dubium est, quin & nemo uelit demens esse, & tamē possit demens esse. Merito omnis quæstio à summo ad imum ex locis insequentibus: quoniā quæ in cōtrouersia sunt posita, perinde sunt signa dementiæ, atq; in criminū causis ex eodē loco signa sunt criminū.

DE SCRIPTO ET VOLUNTATE.

Nunciam ad legales status transeamus, quorum primus scriptum & uoluntas, cum alter utitur scripto, alter contra interpretatur scripti ipsius uoluntatem scriptum

Legendum magis non
maius ut patet infra

scriptum sit, id est, quasi res ipsas opponere.

Loci autem eius status propositio scripti interpretatio scripti per eum locum, qui uocatur à summo ad imum.

Propositio
scripti. i.
περὸ τοῦ ἑνὸς

Hic contrarius locus par interim & maius deinde legislatoris uoluntas ex utraq; parte deinde finis, deinde trāslatio uoluntas, & qualitas. Inspiciamus uim istorum per exemplum controuersia, si placet, talis Peregrinus murū ne ascendat belli tempore. Cum hostes iam murum ascensuri belli tempore uiderentur, peregrinus ascendit in murum & hostes reiecit, uictoria facta, reus quod contra legem fecerit.

Hypothesis
Pax & maius

Propositio scripti est, an cum lex peregrino interdixit, ne murum ascenderet, teneatur ex lege, quia ascendit in murum.

Interpretatio scripti, an alios peregrinus prohibeat ascendere, & pacis tempore uetet ascendere: Nunc non prohibuerit qui ascenderet ut ciuitati subueniret, & ascenderit eo tempore, quo iam ciuitatem hostis intraret: ascenderit deniq; ut ex desperatione tanta pacem & uictoriam redderet. Facile est enim animaduertere potuisse nos & illum locum, quē interpretationi scripti adiunxerimus, eum scilicet à summo ad imum.

Cum omnia quæ ab isto facta essent, quæque ad defensionem eius pertinerent, singillatim sumus persecuti: posueramus deinde locū qui par appellatur, an nihil.

Interpretatio scripti
Legislatoris uoluntas

an nihil intersit quo tempore uel qua causa ascendisse dicatur. Sequitur magis, an uel magis etiā licitum fuerit belli tempore id fieri quod prohibitum est, ut aduersus belli pericula caueretur.

Deinde est legislatoris uolūtas, quid senserit ille qui legem ferebat. Id quidē raro quaeritur separatim, sed sapius cū ipsius scripti interpretatione permixtum est, utrum prorsus peregrinū non admittendum in mu-ros esse censuerit, an non admittendum eum qui perniciosus esset futurus.

Sequitur finis, an ne sit iste peregrinus qui praestiterit operam optimi ciuis.

Et & translatio, ut diximus, an ut ei liceret hoc facere, autoritate publica repetere debuerit, cum aliter non liceret.

Deinde est uoluntas, quo animo fuerit.

Deinde qualitas conclusiua, quale sit factum. Iam de istis locis duobus ubique incuriosius dicemus, quoniam saepe iam dictum est.

DE LEGIBVS CONTRARIIS.

Cōtrariae leges **L**egum cōtrariarum status est, cum duo scripta cōtraria inter se pugnare uidentur, unde & status nomen accepit.

Contrarias leges esse quasi duplex scripti & uoluntatis statum. Hoc & hermo, gens & eius interpretes & omnes dicunt

Et est ferè quasi duplex scripti & uoluntatis status, quia utriusque scriptorum interpretatio est.

Ergo

1. f. utriusq.

Ergo etiam loci hi sunt propositio scripti, siue interpretatio scripti, propositio alterius scripti, & interpretatio scripti.

Deinde utriusque legis uoluntas, quæ, ut iam supra in altero statu diximus, ad plurimum permixta est cum interpretatione ipsius scripti, aliquando tamen habebit & separatim fortasse tractatum.

Deinde est finis in utraque parte, qui & ipse aliquando interpretationi scriptorum permixtus est.

Inde est comparatio uel legum ipsarum, uel rerum, de quibus disceptatur.

Erit aliquando translatio, deinde uoluntas & qualitas. Percurramus quos locos sub exemplo controuersiae illius, qui templū Cereris intrauerit, oculos amittat: qui parenti auxilium non tulerit, capite puniatur.

Quidam cum mater eius in templo Cereris uapulari, ingressus est templum, opitulatus est matri, petitur ad poenam lege, quæ iuuat & Cereri, & ei qui templum Cereris intrauerit. Quia primum illud scire debemus, quod aptissimum erit in causis contrariarum legū incipere ab aduersarij scripto, id est ex diuersa parte proponere, & interpretatione rebusque dissoluere, cum eius legas scriptum, proponere quæ nitentur. Ipsi tamen etiam hæc lex supererit quodammodo, cum alterius scriptum fuerit interpretatione subuersum. Inuenio tamen nostrum scriptum non incommode priore u loco

Ad plurimum. i. fere

Hypothesis

loco posse proponi, ut proponamus & certationē qua utitur aduersarius: hoc in eam partem pro nobis erit, quo iam certo nostro iure poterimus scriptum illius interpretatione dissoluere, cum inconfessum uenerit illud scriptum, ad interpretationem descendere. Sed ut sit illa diuisio, quam supra coepimus tradere. Illa enim magis placet: erit locus primus ex parte accusatoris, propositio illius scripti quo reus nititur: an possit reus fieri, qui legi fuerit obsecutus, & matri fuerit auxilio. Huic adiuncta statim interpretatione, an frustra sibi esse putet ex

lege defensionem, qui matri tulerit auxilium,

non tamen aduersus iniuriam uerborum:

tunc tamen cū ita res ageretur, ut filio liceat id face-

re. Hunc locum à

sūmo ad imū

oportet

implere,

quis ille locus fuerit.

SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONVM
ORATORIARVM AD M. SILO-
NEM, FINIS.

Autor

AUTOR INNOMINATVS

DE RHETORICIS.

MNES res iuxta rhetoricæ indagatio-
nem disciplinæ argumentando con-
firmantur, aut ex eo quod personis,
aut ex eo quod negocijs est attribu-
tum. Ac personis has res adtributas
putamus, nomen, naturam, uictum,
fortunam, habitum, affectionem, studia, consilia, facta,
orationes, casus.

Nomen est, quod unicuique personæ datur, quo
suo quæq; proprio & certo uocabulo appellatur.
Nam de nomine nonnunquam aliquid suspicionis siue
argumētationis nascitur, ut si dicamus idcirco aliquem
callidum uocari, quod temerario & repentino cōsilio sit.
Nam eiusmodi nomina quasi indices morum, homini-
bus sæpissime imponuntur.

AC de natura aliquantum ducere suspensiones, cuius
partes sunt plurimæ. Aut enim sexus conside-
ratur, ut siue uir siue mulier sit: aut natio, ut Graius an

u 2 barbarus:

*Personis attri-
butum*

*Negocijs attri-
butum*

barbarus: aut patria, ut Atheniensis: siue Lacedaemonius, aut cognatio: quibus maioribus, quibus consanguineis: aut aetas, ut puer, an adolescens natu grandior, an senex. Praeterea commoda aut incommoda considerantur, an natura data animo an corpori, hoc modo. Valēs an imbecillus, longus an brevis, formosus an deformis, uelox an tardus, memor an obliuiosus, pudens, patiens, an contra, & omnia haec quae naturae sunt attributa, ad aliquam coniecturam faciendam.

Ex uictu multae trahuntur suspiciones, cum quemmodum & apud quos, & à quibus educatus & eruditus sit quaeritur, & cum quibus uiuat, qua ratione uita, quo more domestico uiuat.

Ex fortuna saepe argumentatio nascitur, cum seruus an liber, pecuniosus an pauper, nobilis an ignobilis, felix an infelix: priuatus, an in potestate sit, aut fuerit, aut futurus sit consideratur: aut denique aliquid eorum quaeritur, quae fortunae esse adtributa intelligantur.

Habitus autem, quod in aliqua perfecta & constanti animi aut corporis absolute consistit, aut uirtutis aut artis alicuius perceptione, & item corporis aliqua commoditate, non natura data, sed studio & industria comparatio. Ipsa causa posita docebit, quid hic quoque locus suspitionis ostendatur.

A defectio est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio. Ut laetitia, metus, cupiditas, molestia,

115. comparata

molestia, morbus, debilitas, & alia quae in eodem genere reperiuntur. Et ideo affectionis quidem ratio, perspicua solet per se gerere coniecturam, ut amor, iracundia. Propterea quod & illorum uis intellegitur, & quae res harum aliquam rem consequatur, facie cognita sunt.

Studium autem, quod est animi assidua, & uehementer ad aliquam rem adplicata magna cum uoluntate occupatio, ut philosophiae, poeticae, geometriae, literarum. Facile ex eo ducetur argumentatio eius, quod res in causa desiderabit.

Item ex consilio sumetur aliquid suspitionis. Nam consilium est, aliquid faciendi, non faciendū excoGITATA ratio.

Facta autem, & casus, & orationem, tribus ex temporibus considerabimus: quid fecerit, aut quid ipsi acciderit, aut quid dixerit, & quid faciat, quid ipsi accidat, quid dicat, aut quid facturus sit, quid ipsi casurum, quae sit usus oratione.

Negocijs quae sunt attributa, partim sunt continentia cum ipso negotio, partim in gestione negotij considerantur, partim adiuncta negocijs sunt, partim gestum negotium consequuntur.

Continentia cum ipso negotio sunt ea, quae semper adfixa esse uidentur ad rem, neque ab ea possunt separari. Ex his prima est breuis complexio totius negotij, quae summam continet facti, hoc modo. Patris occi-

u ; fio,

Negocijs at
tributa

fitio, patriæ proditio est. Deinde causæ eius summa, per quam, & quamobrem, & cuius rei causa factum sit quaeritur. Deinde in ipso genere negocij, quid actum sit, deinde quid postea factum sit.

In gestione negocij (qui locus secundus erat) De his quæ negocijs sunt attributa, quaeritur, locus, tempus, modus, occasio, facultas.

Locus consideratur, in quo res gesta sit, ex opportunitate quâ uideatur habuisse negociû administrandum. Ea autem opportunitas quaeritur ex magnitudine, interuallo, longinquitate, propinquitate, solitudine, celebritate, natura ipsius loci, & uicinitatis, & toti? regionis. Ex his etiam attributionibus, sacer, profanus, publicus, priuatus, alienus, an ipsius loci sit, de quo agitur, locus sit aut fuerit.

Tempus autem est id quo nûc utimur. Nam ipsum quidem generaliter definire difficile est. Pars quædam æternitatis, cum alicuius annui, mensuræ, diurni nocturniue spacij certa significatiõe. In hoc & quæ præterierint considerantur: & eorum ipsorum quæ propter uetustatem obsoleuerint, aut incredibile uideantur, ut in fabularum numerum reponantur: & quæ iam diu gesta, & à memoria nostra remota, tamen faciunt fidem, uere tradita esse, quod eorum (momenta) certa in literis extent: & quæ nuper gesta sunt, quæ scire plerique possunt: & item quæ instant in præsentia, & cum maxime

fiant

In numeru fabularu reponatur

.f. monumeta

Temporis
eximia di
ffinitio

fiant: & quæ cõsequantur, in quibus potest considerari, quid ocysus, quid serius futurum sit. Nam sæpe oportet commetiri cum tempore negocium, & uideri poterit ne aut magnitudo negocij, aut multitudo in eo transigi tempore.

Occasio autem est pars temporis, habens in se alicuius rei faciendi aut nõ faciendi opportunitatẽ. Verum in tempore spacium quodammodo declaratur. In occasione ad spacium temporis faciendi quædam opportunitas intellegitur. Hæc in tria distribuitur genera, publicum, commune, singulare.

Publicum est, quod ciuitas uniuersa aliqua de causa frequentat. ut ludj, dies festus, bellum.

Commune, quod accidit omnibus eodem ferè tempore. ut messis, uindemia, calor, frigus.

Singulare est, quod aliqua de causa priuatim alicui solet accidere. ut nuptiæ, sacrificium, funus, conuiuium.

Modus est, in quo quemadmodum & quo animo factum sit quaeritur: cuius partes sunt, prudentia & imprudentia.

Prudentiæ autem ratio quaeritur ex his quæ palàm in persuasiones fecerit.

Imprudentiæ autem in purgationem confertur. cuius partes sunt, inscientia, casus, necessitas.

Facultates sunt, aut quibus facilius aliquid fit, aut sine quibus non fit.

Adiunctum

Commetiri

Tempus a
Occasio

*1. distat ex sequē
tibus*

A Diunctum negotio autē illud intellegitur, quod maius & quod minus, & quod simile in negotio quod agitur: & quod æque magnum, & quod contrarium, & quod plurimum dicitur, & quod disparatum, & genus, & pars, & euentus.

Et minus & æque magnum, & ex vi, & ex numero, & ex figura negocij, sicut ex actu corporis consideratur.

Simile autem ex specie comparabili aut conferenda, atque adsimulanda natura iudicatur.

Contrarium est, quod positum est in genere diuerso, ab eo cui contrarium dicitur.

Plurimum distat, ut frigus, calor, ut mors.

Disparatum est autem, id quod ab aliqua re præpositione negationis separatur hoc modo, sapere & non sapere.

Genus est, quod partes aliquas complectitur. ut cupiditas.

Pars est, quæ est sub genere, ut amor, auaritia.

Euentus est exitus alicuius, in quo quæri solet, quid quæque re euenerit, eueniat, euenturum sit, ut ex arrogantia odium, ex insolentia arrogantia.

Quarta autem pars est ex his quæ negotio dicebamus attributa consecratio. Eæ res in hac quæruntur, quæ gestum negotium consequuntur.

Primum factum est, quo id nomine appellari cõueniat. Deinde eius facti qui sint principes & inuectores.

*1. consecutio legendu Qui
ex inferioribus & etia
ex præcedentibus*

*Disparatū
qd*

Qui denique autoritatis eius & inuentionis comprobatores atque æmuli.

Deinde quæ de ea re, aut quæ eius rei sit lex, consuetudo, pactio, iudicium, scientia, artificium.

Deinde natura eius uulgo euenire soleat, an insolenter & raro. Postea homines sua autoritate id comprobare, an defendere in his consuerunt, & cætera quæ factum aliquid similiter confestim aut ex interuallo solent consequi. Ac negocijs ferè res hæ quas cõmemorauimus sunt attributæ.

AVTORIS INNOMINATI
DE RHETORICIS
FINIS.

x A. Augustini

A. AVGVSTINI DE MVSICA LIBELLVS.

1 **A**RSIS & thesis, id est, eleuatio & positio, in plaudendo fiunt. Quia enim leuatur & ponitur manus, partem pedis sibi eleuatio uindicat, partem positio.

2 **A**MPHIBRACHYS merito de metris excluditur, quia unum & tria tempora ad plausum non recte cōueniunt. Nam carmina ad plausum canebantur, Vnde est illud Ouidij:

Ouidius

3 **P**edes namq; plausu discernuntur. Si enim uelis pyrrichio currere, unum tibi tempus eleuandum, unum ponendum sit. Si proceleumatico, duo & duo. In dactylo quoque, duo: semel in longa syllaba, & iterum in duabus breuibus.

4 **B**asis est duorum pedum iunctura, quasi quidam bitus, qui fieri non potest, nisi per duorum pedum motum. Ergo bini pedes iuncti in rithmo, basim faciunt. Latine rithmus numerus: metrum, mensio uel mensura appellatur. Sed quoniam hæc apud nos nomina late

*Rithmus
qd uocetur
latine & qd
fit*

to inuit rithmū nō posse dici unum tantum pedem. Sed cum minime duos, & esse basim duos pedes. r. inuē & p. inuē principū rithmi & metri. sed ut paulo post datur intelligi. metrum ad octo nō plures pedes protenditur. Rithm' ad plures qm octo

Legendum uidetur metrum. ut uerbo sequentia apte indicant

1. nō omnis. & h' forte dicit qd metrum usq; ad octo pedes tantum tenditur. Rithmus autem ad plures

A. AVGVST. DE MVSICA LIBELLVS. 163
patent, & cauendum est ne ambigue loquamur, cōmodius utimur Græcis nominibus, illud rithmum, hoc metrum appellantes.

5 **O**mnis metrum rithmus ^{hominis} rithmus, metrum etiam est. Item omnis uersus etiam metrum, sed non omne metrum etiam uersus. Ergo omnis uersus & rithmus & metrum.

6 **M**etrum fit coniunctis pedibus. Nam unus metrum non est, nec unus & semipes, sed metrum à duobus pedibus incipit, siue ipso sono plenis, siue ad implendum quod deest, adnumerato silentio, & usque ad octo tenditur.

7 **V**ersus à doctis appellatur, qui duobus membris certa ratione dimensis constat: nec est datum duobus pedibus, sed duobus membris constare uersum. Cūque manifestum sit non unum pedem habere, sed plures, nōne ipsa res indicat, longius membrum esse quàm pedem? At si membra æqualia sunt in uersu, nōne præposterari poterit, ut prima pars sine discrimine uel tima, & ultima prima fiat? Ergo ut hoc non fiat, satisq; appareat, discernaturq; in uersu aliud esse membrum quod incipit, aliud quod desinit, non possumus recusare inæqualia membra esse oportere. Idcirco prius in pyrrichio consideremus in quo minus, tribus temporibus membrum esse non potest, quoniam id primum est plulquam pes.

Metrum incipere a duobus pedibus & protendi usq; ad 8. Ex h' capite & priore liquet qd fit rithmus

Membra. 2. uersus inæqualia esse oportere

Ergo

Versum duobus membris constare posse duobus pedibus nō posse constare

Membrum minus. 3. temporibus esse nō potest & longius esse quàm pes est

pedibus uidetur legē dum

ERgo minimus uersus septē tempora habebit, quia minus quam tria membra habere non potest. Sed melius est dicere, septem semis, quia debetur unius temporis silentium, dum ad principium reditur, ut spacium pedis possit impleri. Et hoc adnumerato, tempora erūt octo. Quocirca ut minimus, qui etiam primus est pes, minus quam duo, ita minus qui primus est uersus, minus quam octo tempora habere non potest.

Maximus autem uersus, quo maior esse non oportet, plusquam octo pedes non recipit, nec tempora quam triginta duo: Estq; in specie temporis & idem numeris pedum, & metro, & uersu quidem communis temporis, ultraque progredi utrumq; non debet.

Poëma est lexis enrichtmos, quæ plura uerba in quadam formam apte includit.

Poëma rebus constat tribus, Mytho, plasmate, historia.

Mythus est res facta, nec credibilis. ut Hippocentauri, Cyclopes, Gigantes.

Plasma est res facta, similis uero. ut Aeneam uenisse Carthaginem, & in templo Iunonis aspexisse Troici belli imaginem.

Historia est res uera, unde etiam nomen accepit. Historos enim sunt martyres, id est testes.

Inter poëma, & poësin, & poëticen, & poëtam hoc interest. Poëma est quod supra diximus.

Poëma qd & ex qbus costet

Poëma
Poësis
Poëtice
Poëta

Da
:: ficta   // ficta   Poësis

Poësis est perpetuum argumentum enrichtmum. ut Odyssæa, annales Ennij, Aeneis Vergilij.

Poëtice est harum rerum ars. ut grammaticæ, musicæ. Poëta, artifex. ut grammaticus, musicus.

Poëtices, opus, poësis & poëma. Erit igitur poëtice in arte, poëma in opere, poësis in toto.

Pars enim poëseos, poëma. uel ut pars hominis manus. Hoc modo alterum genus est, alterum species.

Species metrorum sunt quatuor, Epica, Melica, Comica, Tragica.

Metra autem omnia tribus modis uariantur, adiectione, detractio, permutatione. Ita fiunt innumerabiles species ortæ ex prototypis nouem, id est heroicum, iambicum, trochaicum, proceleumaticum, anapaesticum, pæonicum, ionicum, ἀπὸ μέζονος, ionicum, ἀπὸ ἐλάσσονος, choriambicum.

Si aliquando quinto loco in uersu hexametro spondeus ponatur pro dactylo, spondiazon dicitur.

Idem uersus, si spondei ultimi loco dactylus fuerit, dactyliazon dicitur uersus.

Si aut omnes spondei fuerint, spondæicus nominatur.

Si quinque dactylos habuerit & spondeum, dactylicus appellabitur. ut est illud: Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Item spondæicus: Olli respondit rex

albani longai.

Aeneidos casus genitiuus Græcus, non uenit ab eo quod

Poëma pars est poëseos

Spondiazon
Dactyliazon
Spondæic
Dactylic

x 3 quod

quod est Aeneas, Aeneados em̄ faceret, sed ab eo quod Aeneis. Nā sicuti Peleus, Peleis, Peleidos, ita Theseus, Theseis, Theseidos, ita Aeneas, Aeneis, Aencidos facit.

Quatuor sunt species communis generis nominum. Vnum masculinum & foemimum, quod est omnibus notum. Alterum masculinum & neutrum, ut hospes. Dicimus enim hic hospes uir, & hoc hospes littus. Similiter sospes mas, foemina sospita & hospita dicitur. Tertium foemininum & neutrum, ut uictrix, uictrix: & quaecunque hoc modo declinantur. Quartum, trium generum, ut felix.

A. AVGVSTINI DE

MVSICA LIBEL

LI FINIS,

Empori

EMPORII RHETORIS DE ETHOPOEIA
AC LOCO COMMVNI LIBER.

ET SI adlocutio non est plena materia oratorum, est tamen uel materiae portio, uel omnium preparatio. Adfectus etenim inesse omnibus orationibus debent, cuius imitandi prima hic exercitatio datur. Denique a nonnullis haec materia ethopoeia uocatur, quod ethos, id est affectum dicentis effingat. Dat praeterea & elegantis stili disciplinam. Nam autem sunt tres figurae, uasta, humilis, temperata, quas Graeci characteres uocant, Asianum, Atticum, Rhodium. Hinc aptam materiae, sensuum, sententiarum, uerborumque formam accommodare meditamur. Aliter enim orationem uel incipit, uel exequitur iratus, aliter timens, aliter gaudens, aliter tristis, aliter senex, aliter iuuenis, aliter uir, aliter foemina. Refert in dicendo, deus an homo sit, lasciuus an tetricus, ignauus an fortis, doctus an rusticus. Sit igitur alacris letantis oratio, tumens uani, breuis & concissa properantis, meretriculae mollis & blanda, matronae seria, senum grauis,

Allocutio

*Affectus in
se omnibus
orationibus
debent*

*Ethopoeia
qd & unde*

figure dicendi

Vasta	Asianu
Humilis	Atticu
Temperata	Rhodiu

gravis, temeraria pueri, misera, humilis, longa & multa ambiens confitentis, parasiti faceta, matris anxia, incondita rustici, oratoris ornata. Postremo in omnibus dictionibus mores eius, cuius uerba fingenda sunt, exprimamus. Quod genus allocutionis, ut supra dixi, ethopoeia nominatur.

Pathopoeia
Ethopoeia

Pathetica

Homex)

St sanè præter ethos & pathopoeia, qua imitatur affectum, non naturalem, sed incidentem. Quam materiam ab ethopoeia prauè distinguunt, qui putant esse ethe, quæ lætos fingant. Pathe uero, quæ tristium sint, cum ideo hoc sit pathetica nomine nuncupata, quod accidēs alter affectus, naturalem illum morē sæpe subuertat, patiaturq; materia uelut uim quãdam, cū is qui loquitur, à suo loquendi more declinet. Vt cum Hercules, cuius constans fuit semper oratio, patricidium suum luget. Vel cum apud Homerum Achilles semper minax, circumuentū se à flumine gemit. Aut cum Mezentius semper crudelis, uel Turnum precatur ut se suscipiat, uel Aeneam ut sibi tribuat sepulturam. Denique ethos personam sequitur semper, pathos causam. Igitur cum incurrens præponderabit affectus tunc uocabitur pathopoeia, ne tamē plene affectus qui ingeneratus est deferatur. Nam neque ipse Mezentius sic precatur ut Turnus, nec sic uulnere suo Mars moeret ut Venus. Valeat ergo interdum mos ingeneratus, dum tamen qui superuenit, propensius exequatur, si plus in materia uis ipsius

ipsius praualebit: sin mediocritas sit qui accessit, affectus leuiter inferatur.

Tertium genus est ethopoeia, quod rei gerendæ tantum causa inducitur. Quale est illud, Vade, age, nate, uoca Zephyros. Et uidimus ó ciues Diomedē, quæ materia pragmatica nominatur. Raro tamen ita ponitur, ut non uel leuiter aliquis illic affectus operetur, sicut in hac operam suam sedulo commendat Venulus, extollit Diomedem.

Et illud quartum genus allocutionis, quod ab oratoribus magnis in causis grauioribus & tragicis frequenter assumitur, cum mutis damus uerba, & fingitur persona quæ non est, sicut M. Tullius uerba pro uiciã uel Reip. inducit. Id prosopeia uocatur.

Prospecto igitur genere materiae, & formato habitu mentis ad speciem dicendi, principium querendum est. Sumitur autem aut de personis, aut de re, aut de tempore, aut de loco. De personis ante omnia, uel de nostra, uel de eius apud quem sermonem habemus, uel de illius de quo loquimur.

De nostra, ut est apud Vergiliū in uerbis Iunonis: Mé ne incepto desistere uictam? Vel in Turni uerbis: Equidem merui nec deprecor, inquit.

De persona eius apud quē loquimur, ut est in eodē: Aeole namq; tibi. Et illud: O fama ingens.

De persona de qua loquimur, ut Iunonis grauis ira: Et illud:

Cicero

Prosopeia

Virgili?

Virg

Virgili?

Virg

y

Virgili? Et illud: Exulibus ne datur?

De re. ut est illud: Non hæc solennia nobis Has ex more dapes? Et illud: Maxime rex.

De tempore. ut, Dum bello Argolici. Et illud: Venisti tandem.

De loco. Nulli certa domus. Nec tamen in omnibus materijs hæc uniuersa ponenda sunt, sed uniuersa reputanda, ut tractatis omnibus, id quod sit aptissimum delegatur: quanquam aliquando & duas res ex istis, aut etiam tres recipit una materies, raro tamen. ut est in Illionei uerbis. A persona ad quã loquimur: O regina nouam iubes. Ab ea quæ loquitur. ut est: Troes te miser. De re: Non nos aut ferro ip.

Virg Receptis ergo principijs, apteque conscriptis, ipsa materia per temporum ordinem dirigatur. Est enim secundum naturã, ut prius quæ gesta sunt explicemus: deinde quæ nunc gerantur, ad ultimũ quæ gerenda sunt. In qua diuisione discriminẽ est, ne omnia per narrationẽ ac fabulam transigantur. Itaque id solum delegemus quod pertinebit ad rem, quæ in themate continetur. Sanẽ & hic cogitemus, sic omnes ferre materias, sed alias uberior, alias partius, nonnullis pleraque deesse. Sit ergo exemplo de eodem Vergilio, sermo Iunonis, cũ Aeneã in Italia uideret. Est enim persona quæ loquitur. Heu stirpem inuisam. Dein de præterito: Num Sigæis occumbere campis. & deinceps usque illud, quod uasta c. p. De præsentia

in insignis & notabilis

p. De præsentia Optata potiuntur Troes harena. De futu *Virgili?*
ro. Non dabitur regnis e. p. l. & cætera quæ sequuntur. *Virg*

DE LOCO COMMUNI.

in Ocus communis est *in* signis, & non tabulis, facti ad augendum pertinens executio. siue illud, uel qua summum bonum, uel qua maximũ crimen aliquam in se admirationem ipsa nouitate conuertit. Aequè enim prædicabilia & infanda commissa, licet diuerso iudicio, simili tamen cõmutatione mutatur. Sed huius materiæ propositioni hanc primam cõuenit inesse obseruationem, ut factum quod bonum esse uideatur, tale omnino ponatur, ut obnoxium crimini esse nõ possit, uel quod malum alienissimum laude statuatur. Cuius hæc tota uis est, ut quod in illa laudari possit, possit ex contrario non probari.

Itaque proponemus hoc factum, quod à reprehensione *remotum* sit in uiro forti.

Item proponemus quod laudis minime sit in paricida, & utrumque maxime conabimur dicendo. Et quoniam hoc materiæ genus uel simplex, uel duplex, uel cõpositum est, quibus gradibus occasiones quædam augendo, id est, hoc modo deprehendemus. *Simplex* locus est communis in sacerdotem pium. *Duplex* in sacerdotem pium, templorum plurium. *Compositus* in sacerdotem pium, templorum plurium. *Compositus* in sacerdotem pium, templorum plurium.

remotum

Simplex
Duplex
Cõpositus

dotem piū, templorū plurium, qui sacra æde flagrante, & simulacrū de incēdio rapuit, cum oculos perdidisset.

Item in malo facto locus communis est simplex in ueneficam uirginem, duplex in ueneficam uirginem & paricidam, compositus in ueneficam uirginē, que aliam ueneficam carminibus suis fecit ardere. Quibus insperctis, cauenda est illa turpissima uitij familiaritas, qua cōmuniter auspicamur, id est, ut dicamus rem magnam, ad uos iudices defero, imò nulli aliij cōparādā: uel adduco ad uos reū, omni immanitate cæteros supgressum.

Sed inspiciendi personarum habitus, ut sacerdotis uittæ, & infulæ, & purpuræ uestis, ut uiri fortis arma & puluis & sudor & sanguis.

ET de his omnibus concinna & breuia: & quod est gratissimum, noua principia accōmodanda æque præstabunt, etiam uultus hominum considerati, ut, Latronis torua facies, truces oculi, crinis immissus, corpus immane, ut adulteræ, proterua lumina, impudēs color.

Adiuuentis pluribus formæ quæsitæ præstabunt, uniuscuiusque in quem dicemus sectatores & comites, quos adesse credibile est, ut sobrio continentes, eloquenti disertos, duci milites, contraque meretrici amatores, luxurioso parasitos, auaro cupidos.

Nec minus officia cuiusque personæ dabunt adiuuenta principijs, ut si in philosophum dicam, non expectat sapiens quidem gratias, nec desiderat præmia, sed nos

prætermittere

prætermittere ea quæ optime meruit non oportet: uel si aliquid quod orator fecerit augeamus. Notum quidē erat iudices, quantum esset in eloquentia bonum: hic tamen probauit artem illam, in se summam industriam continere. Vel ex contrario: Nulla quidem poena grauis est latroni, sed nihilominus puniendus est. Vel magna quidem scio iudices, hanc in beneficio suo potuisse fiduciam & sperare, ut in criminum uiribus absolutio- nis suæ habeat potestatem, sed tanto magis immanitas illius opprimenda.

Post quæ sequentur diuisiones loci à consilio, à facto, à comparatione, ab euentu, distributo illo quidem illo singulari & præstantissimo ordine trium temporum præteriti, præsentis, futuri. Nam & in eo gradu qui à consilio uocatur, quicquid id agit, ut cogitatio exprimat, quæ præcesserit factum, præteritū tempus attingitur: & in eo qui à facto nominatur, quicquid id laborat, ut uelut coram res oculis audientium subiiciatur, uis temporis præsentis impletur, & in eo cui nomen est à comparatione, æque præsens tempus efficitur. Nam locus ultimus ipso euentus uocabulo, futurum testatur.

Sit ergo exempli loco diuisio loci communis in iuuenem bonum regem. Dicemus enim à consilio illum à cæterorum iuuenum more digressum, indolem ætatis nō malis artibus & libidinibus dedisse, sed statim grauitate ea uixisse, ut seniores quoque anteiret industria, di-

gnusque

Loci cōmunis diuisio

gnusque regno uideretur adolescens, quem quam copiose dicere liceat, satis clarum est.

Item factu cuius hæc, ut proxime diximus, tota uis est, ut quandam faciem negocij præsentis inducat, ditemus florere Remp. ciues in statu beatissimo constitutos, adijciemus etiam illud: Intuemini parumper faciem ciuitatis, cõsiderate uniuersa supra uerũ omnium effluentia, quibus potest descriptioni huic cumulus accrescere.

At uero comparationes sumemus hoc modo, maiora cum maioribus conferendo, & sic ea quæ extollimus maiora faciendo. Quod si iste esset tantum continens in iuuenta, mirum putarem, si nihil aliud quam manu strenuus. Gratularemur si denique in regia potestate uitij mediocribus uteretur, prædicabilis haberetur. Cum uero non uno aliquo bono præditus sit, sed plenus uniuersis uirtutibus, & ne minima quidem mortum labe culpandus, faciatque tantum, quantum uix faceret, quem iam ætatis maturitas roborasset, qua tandem admiratione cumulandus est.

Nam ab euentu prompta pars est, tametsi culpa dicentium, & ipsa uulgaris est cum ita dicitur, quam obrẽ iudices huic præmia digna decernite, si sequi ceteros ei9 uultis exemplũ. Ita q; sic potius pars ista tractanda est, ut in illa rebus magis quam personis simus adiuncti: quæ autem abhinc bona etiam in posteros propagata conspicio: quam tranquillitatem: quod ocium: quam

*Gregu do
cumentu*

quam fiduciam securitatis æternæ: quoniamque & hoc ipsum uideri obuium potest in hunc locum, quæ aliter essent uetura, tractemus hoc modo. Quod si iste se nobis non huiusmodi principem præstitisset, quam superbiam, quos fastus & mixta libidini supplicia pateremur.

Et ne malorum quoque facinorum executionem præterisse uideamur, sit exemplo locus communis in uirginem paricidam, in quo consilio licet dicere, ubi sunt illi uirginum mores, qui contra oculos eleuare & libere loqui uerebantur, & aliquid uel innocenter audire.

Licet & de facto inducere casum ferro à filia patrem, cum is mortem minime uereretur, etiam graui uulnere esse traiectũ, ut illud uix credi possit uirgo fecisse.

Item promptum est à comparatione subiungere, ne uerbo quidem licitum uiolare pietatem, ne obsequium quidem parentibus denegare, iam in eum qui genuit uerberibus uti proximum paricidio est. Quid igitur? Crimen est occidere. Item parricidium in uiro quoque, & in eodem iuene intolerabile fuisse: quanquam illum & feruor ætatis, & luxuriæ licentia, & nouissime fiducia uirium in facinus coegisset: uirginem uero quæ nõdum matura coniugio, cuius manus nihil aliud quam pensa decuissent, ferrum & paricidium non refugisse, habendum in maiore prodigio, q̃ ipsum est paricidij nomen, æque & euentus loco dici potest. Quod autem si soluerit hæc pudorem sicut uiro in audaciam transferit muliebrem

*Immo h. p.
priu loci co
munis si Ap
hthorij eme
datis exēpla
ribus fidem
habemus*

*Eleuare pro attollere. nota
in auctore plane latino*

brem, non ipsum uirum. Nonne si quos habuit liberos trucidabit, & reducet in praesens seculum, exemplum horribilium fabularum? Mihi enim uidetur comparationis & euentus loco narratiuum aliquod posse misceri exemplum uel historicum, dummodo ab his locis iterum ad speciem reuertamur.

EMPORII RHETORIS DE ETHOPOEIA
AC LOCO COMMUNI LIBRI FINIS.

EMPORII RHETORIS DEMONSTRATI
VAE MATERIAE PRAECEPTVM.

*Demonstrati
ua materia
quae uulgo lau
datiua*

*Competenti
.i. melius. ap
tius. iustius*

Demonstratiua materia, quae uulgo lau
datiua dicitur, non solum in praedica
tione hominis alicuius, aut rei, sed etiam
in reprehensione consistit. Vnde com
petentius multo demonstratiua dicitur,
cum eadem aliquis saepe culpabi
tur. Quantum enim inter eos conuenit, qui praecpta di
cendi probatissime profecuti sunt, non potest demonstra
tiua materia dici, nisi quae talis sit, ut ex ea ex diuerso ali
quis

quis uel laudari uel uituperari possit.

Itaque demonstratiua materia erit in Tullium uel in
Caesarem, quoniam utrumque eorum & laudare prom
ptum est, & reprehendere. At uero in hominem pium,
in uirum fortem, in eum qui sit continens, dicere, demon
stratiua non erit, quia hi ex contrario carent crimine.
Eritque potius communis locus, qui imperitorum ma
xima prauitate tantummodo in acculatione compo
nitur. Idem enim & bonis artibus augendis & in malis
est constitutus, si modo ipsi per naturam aut tantummo
do praedicandi sunt, aut tantummodo non probandi.
Nam sicut in hominem pium, in uirum fortem commu
ni loco perorabitur, quae omnia a uituperatione semo
ta sunt, ita dicetur in praedonem, ueneficam, paricidam,
quae contra omnia laude diuersa sunt.

Sed quoniam demonstratiuae materiae appellatio iam
sinueterata ignorance sublata est, proponenda
mihi haec exercitatio uidetur specie quae electa est in
quacunque persona, id est, ut dicatur aut laus ipsius, aut
uituperatio.

Laudatur autem aliquis aut reprehenditur ex his quae
sunt ante ipsum, quae in ipso, quae post ipsum.

Ante ipsum, ut genus, patria, parentes, propinqui.

In ipso, ut nomen, ut educatio, ut institutio, ut corpo
ris species, ut ordo factorum,

Post eum, ut ipse, exitus uitae, ut existimatio mor
tuum

*Notandum
documentum
maximo opere*

*Contra aph
thomium
& Hermo
gemis in
terpretes*

tuum consecuta.

ITaque si dicemus in Cæsarem, laudamus à genere quod Romanus, quod patricius fuerit, quod usque ab Aeneæ & Iuli gente descenderit. Vel reprehendetur, quod nihil ad laudē attineat ipsius, si urbe magna, aut genere nobili procreatus, si originem suam uitæ flagitijs coinquinauerit: quanquā mihi uidetur hæc mentio generis tota partius esse augēda, cum in cuiusquam potestate non sit, quemadmodum natus sit, sed usurpanda potius ex interuallo & pro opportunitate. Alioquin & hoc in uitio cōtrahemus, ut in diuersis materijs uniformiter auspicemur. Exin nomē tractabitur, quod Iulius à familiæ suæ principe ipso Iulo sit nominatus, & Cæsar ex eo quod uni maiorum suorum hoc nomen ascitum sit: occiso in acie Elephanto, qui Cæsar uocabatur: uel cōtra irridebitur, tam uanæ appellationis assumptio, quādo æque sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortiuum, cum ipsi qui defunctorum matrum uteris execantur, Cæsares nominentur.

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac penè ridiculum, & tale certe, ut raro personæ reprehendatur, in quibus causas nominū mereri possumus. Ac si quid est quod de Cicerone, quod de Cæsare, quod de Seruilio forte dicatur, nescio quid præbeat disputationis nomen Numæ, Gracchi, Pisonis, Cethegi.

Sequitur educatio, quā hoc pacto præferemus in Cæsare, *Ab aeneæ & iulij gente. Optime hoc. Nam Nomina gentis sunt propria. hoc est qui appellantur eodem nomine eiusdem gentis et dicuntur. ut Tullij. Cornelij. Iulij. Cognomen autē familiæ est proprium nō gentis ut Cicerones. Scipiones. Cæsares. Quapropter male hic auctor paulo post. quod Iulius a familiæ suæ principe ipso Iulio sit nominatus.*

Iulius unde?

Cæsar unde?

sarem, ut illum cum esset puer relictus à mortuo patre, dicamus cum matre uixisse, quæ in eo hoc diligentior ac seuerior fuerit, quod in illa sola manserit etiā patris officium, aut econtrario non probabimus educationem in contubernio mulieris & matris, utraque re par firma & sexu & affectu laudabitur.

Idem ab institutione quā plurima in facundia & dicendi studio fuisse probet, & prima paupertas, & gloria, & forensis præstantia consecuta.

Itemque culpabitur, quod adeo non adeptus sit formam oratoriae facultatis, ut eum Græcæ orationis expertem fuisse manifestum sit.

Hic forma corporis prædicabitur tanquam eminentis & decora. Hinc dicetur eiusdem bonum pudicitiae prostitutione uiolatum, quam Comædi subiecit Bithyniæ regi. Tum facta omnia quæcūq; poterūt, in partem utramq; ducentur. Dicetur enim accusatione Dolabellæ famā magnæ eloquentiæ consecutus. Negabitur eandē meruisse, cū is quē accusabat euaserit. Dicetur honoribus per ordinē functus esse. Intēdetur & quaesturam cruentā, & præturam turbulentam, adeo ut senatusconsultis notaretur. Dicetur cōsul fuisse popularis, & benignus in plebē, qui etiā agros putauerit diuidēdos.

Idem & cum collega dissensisse, & hostiliter usus in eundē, & contra morem maiorum in perferendis seditionibus perseuerasse. Gessisse illū bella magnifica, perti-

z z nebit

Dolabella

180 EMPORII RHETORIS DEMONSTRABIT ad laudem Gallias subegisse. aut in eodem ipso obijcietur, quod easdem prouincias non ciuili modo, nec more maiorum decerni sibi proquinque unum elaborauerit, & quod tempore potius quam uirtute superauerit. Bellu ciuile quod gesserit, inimicis illius obijcietur. Clementia uero eius in eodem adeo morabitur, ut appareat illum minime arma uoluisse. contra nullam unquam causam tam magna, qua illum impellere ad bellum ciuile debuerit, ut maxime in eo lenior fuerit, non posse uideri bellum, demens esse quod tale sit.

Mors quoque atrox & impia, & tanquam ipsis rebus humanis luctuosa, & tamen ex hoc honesta dicitur, quod sit occisus in curia ex manibus senatorum, & diuerso hoste humani generis, & tyrannu ciuitatis dignu sceleribus suis tulisse supplicium, multis uulneribus trucidatum, & in ipsa Pompeia curia tanquam Pompeij manibus iugulatum.

Post eum uero declarabitur quam commota illius morte Resp. quam plane status ciuitatis euersus, quam denique ipsis percussoribus suis malo fuerit illud paridium peregisse.

Item contra usque eò illius exitum fuisse optabilem ciuitati, ut penè placuerit eiusde acta rescindi, & hostem iudicari, qui eadem tuebatur. Ad hoc felicitas qua in illo potest facile laudari, extenuabitur, eo quod liberos non habuerit.

Demonstrationes

Malo fuit

Rescindi acta

DEMONSTRATIONES uero urbium, locorumque, iam non demonstrationes, sed topographia à pluribus aestimantur: iternque laudationes philosophia & matrimonij & amicitia, &c. hic esse traduntur. An studendu sapientia, an ducenda uxor, an appetenda amicitia.

AM uero laudes deorum, hymni, & pæanes quidam inuocantur.

ET certe demonstrationes quando sacrilegij genus sit, in reprehendis exercere facundiam, facile est elementa laudare, sed absurdum est reprehendere. Nam si caelum, aut terram, aut ignem uituperare conamur, ea ipsa per qua uiuimus non probamus.

In fontes uero germina & flumina, & arbores & armenta dicere, iocunda quidem, sed parum ampla materia est, & à foro, cui praeparatur aliena. In quo cum semper nobis aut reprehendenda, aut laudanda persona sit, id agere debemus, ut eius dictionis usum exercitatione capiamus. Mea tamen opinio, quod materiae genus non nisi usurpandum est, ita nec omnino uitandu. Recipit enim in scholis imitatio ueritatis, stilum generis licentioris.

HIC igitur aliquando in horum tale aliquid dicemus, autorem pro genere ponemus, nullus tamen aut certe paruus adfectus in d. stratiua deprehenditur. Nam si in eum quem praedicauius, aliquid pro ipsius miseratione dicemus, id agemus, quod minime necessa

z 3 rium

Topographia
&
Laudationes
Hymni
Pæanes

Topographia

rium est.

AT uero cum aliquem reprehendemus, miserum illum firmabimus fuisse, multoque facilius commotione aliqua mentis utemur. Nam parentum miserebitur, qui tam turpe genuerint, & illos apud quos aliquis tam malus uixerit, adijciunt quidam in personae partibus sexum aut aetatem, quae non multum per se in omnibus ualent, nisi factum aliquod accidat, quod illi sit adiunctum.

Itaque sicut in Hercule, in Catone potest pueritia laudari, in qua uirtutum suarum documenta ualuerunt, sic in Hectore, in Priamo senectus, quos a bello nec anni ultimi remouere.

Sicut in Penthesilea, in Didone, in Camilla, in Claudia, in Lucretia ualeat locus, sexus, quod illius infirmitatem factis fortioribus supergressae sunt, ita in ceteris personis quae sunt dissimiles non ualebunt.

EMPORII RHETORIS DEMONSTRATIVAE MATERIAE PRAECEPTI FINIS.

De deliberatiua

Supergressae

EMPORII RHETORIS DE DELIBERATIVA SPECIE.

DELIBERATIO est, sicut M. Tullio placet, genus causarum tertium, substantiae oratoris appositum. Siquidem uniuersam rhetoricam in tria causarum genera partitus est, laudatiuum, deliberatiuum, iudiciale, quae Graeci $\epsilon\gamma\kappa\omicron\mu\iota\alpha\sigma\tau\iota\kappa\omicron\mu$, $\sigma\upsilon\mu\beta\omicron\upsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\iota\kappa\omicron\mu$, $\delta\iota\kappa\alpha\nu\iota\kappa\omicron\mu$ nominant.

Deliberationes aut simplices sunt, aut ex incurrenti, aut comparatiuae.

Simplices, ut si deliberet Scythae urbes condere, cum pestilentia laborent, utrum urbes instituant, an sedes nouas quaerant. Quod genus deliberationum sane non solum duplici, sed & triplici, & multiforimi ratione subsistit, ut cum deliberat Pompeius acie Pharsalica uictus, Africam an Parthiam an Aegyptum petant.

Locos autem per quos deliberatiua tractetur, frustra quidem maiores quam ratio desiderat, numero augere uoluerunt. Siquidem in suadendo uel in dissuadendo duodecim ueluti elementa, id est, ut Graeci appellat, $\sigma\omicron\iota\chi\epsilon\acute{\alpha}$, consideranda

∴ quidam maiore . . .

Tullio 2.

*Quintilianus
h' xpsu tradit
& eode utit
exemplo*

*Duodecim
elementa
deliberati
ue materie*

*Honestas
Vtilitas
Aegtas
facultas*

consideranda esse dixerunt. Legitimum, iustum, æquū,
conueniens, honestum, utile, religiosum, pium, ciuile, faci-
le, possibile, necessarium. Quæ uniuersa nominum mul-
tudo, uerum spectantibus duobus tantummodo lo-
cis, honesto & utili, ut plurimum ab his quibus omnia
continentur subiecta, species tanquam genera distin-
guamus quatuor locis, id est, honesto, utili, & æquo, &
facili continentur. Honestati enim subiacet religiosus &
pius, & utilitati conueniens, & ciuile æquitati legitimum
& iustum facultati possibile & necessarium. quanquam
Stoici ne duo quidem illa, id est, honestum & utile exi-
stimant separanda, qui nihil esse utile nisi quod hone-
stum, nihil inutile, nisi quod turpe definiunt.

Sed quoniam nobis omissis illo rigore philosophiæ
in consilijs dandis ciuiler est disputandum, proposita
deliberatione, quod potissimum in ea tractandum sit
inspicere ac definire debemus.

*Deliberandi .5.
rationes*

Cicero

Deliberandi enim quinque rationes sunt, sicut in pri-
mo de officijs libro ad filium scribit orator.

Vna est, cum quæritur, utile an inutile sit.

Altera, cum ambigitur, honestum an turpe sit.

Tertia, cum inter duo utilia.

Quarta, cum inter duo honesta dubitatio est.

Quinta, cum ex una parte consilij honestas, ex diuer-
sa pugnet utilitas.

Ex quibus illæ primæ quatuor partes, difficile in illa
ratione

ratione separata, sui ratione tractantur, quippe etiam
cū plurimū posse uidetur utilitas. Vt si deliberet Scipio
exercitum in Africam classe deuehere, tamen ex parte
aliqua obseruatur honestas, cū relinquere uastandam
hostibus Italiam, & Hannibalis declinare præsentiam,
inreligiosum esse, ac turpe dicatur. Et cum ferè causam
deliberandæ honestatis respectus induxit. Vt si delibe-
ret Cato, uictis partibus mori, nō potest à consilio eius
utilitatis prorsus tractatio excludi. Et cum seruare pa-
triæ talem uirum, & non destruere domum ac liberos,
utile disputetur.

Sed tamen id quod plurimū in præsentī deliberatio-
ne ualet, sedulo adnotandum, ut aut addubitationem
eius aut appetitionem deliberantis animum trahamus,
& necesse est, ut quæ causa præcipue dubitantē mouet,
eius aut cohortatione, aut dehortatione ducatur.

Si igitur quod sit utile suadeamus, id quidem præci-
pue firmabimus. Sed nihilominus probato utili, etiam
honestum id esse, cum subiacentibus honesto partibus
adseuerabimus. & contra, si pro honestate dicemus, pri-
us honestatis ipsius assertionem tractata, etiam utile, id
quod suademus, demonstrare tentabimus. Nam facul-
tas semper utilitatem sequitur, æquitas honestatem.

Siquidem quasi ad fundamenta iacentia, quibus in-
nitatur oratio antequam arripiamus stilum, uel medita-
tionem ingrediamur, prospicere ac definire debemus.

A principijs,

Vastada

*Cohortatio
Dehortatio*

Cicero principijs, deinde uel breuib⁹, sicut ipsi Tullio placet, uel illis plerumq³ fictis. Sunt enim ut aut qui deliberant sua causa parati, narratiōe etiā ut omnino prætermiſſa, quoniā narratio aut præteritarū rerū est, aut præſentiū ſuaſio, aut futurarū, aut ammonendi. Causa maxime ſi quid populo ſuadeatur, breuiter ſtrictimque decurſa, ſicut de imperio Cn. Pompeij eiufdem demonſtrat oratio, gradus per quos eundem ſit ſcire conueniet.

Sunt autē hi gradus quinque, generalis, proprius, perſonalis, cauſalis, cōiecturalis. Generalis eſt, in quo ueluti ſummatim deliberatis partibus, quas cauſa cōplectit, ſine manifeſta ipſarū cōmemoratione diſſerimus.

Proprius eſt, qui tractat ex facto. Perſonalis, q³ ex ipſi⁹ deliberatis, uel de q³ deliberat, fortuna uel morib⁹ dicit. Cauſalis, in quo id ipſum ad q³ ſentētia noſtra dirigit, quale ſit explicatur. Cōiecturalis, quo euentus hanc aut illam ſententiam ſecuturus oſtenditur.

Sed ut propoſito deliberationis exemplo magis eluceat, quēammodum generalis quæſtio deprehendatur, poſita ſit deliberatio Lucretiæ, an propter inlatū ſibi ſuprū ſemet occidat. Sepono quod eſt in cauſa p^{ri}uū, id eſt factum, uim ſcilicet inlatā pudicitia. Item ſegrego perſonā, hoc eſt Lucretiā, & regis filiū. Sepono cauſam, id eſt ipſam rem quā deliberet adgredi, id eſt uolūtariā mortē, & ex hiſ ſingulis decerpe generalē. Eſt autē generale, ſupri cōtumelia & iniuria. Multæ ſunt em̄ ſpecies infamiae & iniuriæ ſubiacentes, ut inlata manus, abrepti

Breuitex Strictim
Decurſa

Hypotheſis

liberi, inrogata debilitas, atq³ hiſ ſimilia. Lucretiæ autē & Sex. Tarquinij generale eſt, ſcēmina nobilis, & adoleſcens potēs: quippe multæ nobiles ſunt, multi potentes. Sed & mortis uoluntariæ generale eſt, atrox & difficile cōſiliū, & ſine ulla exceptiōe præcept⁹ indignationis. Sub hoc em̄ animi motū & Medea de paricidio cogitat, & Ajax de cæde Agamēnonis atq³ Vlyſſis. Et porro multis accepta ignominia diuerſa inſūt, ſed & generaliter tñ extrema cōſilia. Hæc igit^r ex facto & pſona deliberata generalia cōiunge in unā ſententiā quæſtionis, & fiet huiuſmodi generalis quæſtio. An ob inlatā ſibi cōtumeliā atq³ iniuriā ſcēmina nobilis & pudica, cū ſe in auctore doloris ſui ob ipſius potētiam aliter nō poſſet ulciſci, nihil nō debeat p^r ſatiſſactione ſui doloris ſuadere: uel è diuerſo, uel ulla tāta ſit iniuria uel cōtumelia, ut ſapiētī ſcēminæ ſine reſpectu ſui deliberandū ſit. Obſeruare tamen in generali quæſtione debemus, ut eā q̄ breuiſſime cōprehēdamus, quoniā iſta cōmunia quæ in multas deliberatiuas cadūt min⁹ ualida ſūt q̄ p^{ri}a cauſarū, in quibus multā magis nos cōueniet immorari atq³ deſcendere. Poſt generalē gradū hoc modo oportebit ut redamus p^{ri}uū quod ſepoſueramus, id eſt, ut fiat eiufmodi quæſtio, An cū tam grauis iniuria & cōtumelia inrogata ſit, ut pudicitia qua nihil eſt propè carius, alienæ ſit impotentia uiolata ludibrijs, & ob hoc ipſum uiolata, quod eius gloria inuideretur, nō ſit ferendus dolor.

A 2 uel

Impotentia

uel contra, an tolerabilis sit iniuria pudicitiae, cum sufficiat castitati bona conscientia, nec libidini possit ascribi, quod acciderit inuitae. Deinde similiter redde personam, quam in generali parte tractaueras, ut dicatur hoc modo, An Rhomana mulier & Lucretia Tricipitini filia, cuius uirilis animus etiam in muliebri figura erat, quaeque omnes foeminas & castitate, & omni morum sanctitate superauerit, uim sibi a filio regis inlatam ferre non debeat, uel diuerso, An idipsum congruat constantiae eius atque animi magnitudini aequiore animo pati iniuriam sceleris alieni, praesertim cum nihil uoluntate, sed omni accepisse necessitate declarat illius impotentia, qui temerauerit castitatem. Postquam redde causam id est consilij speciem suis uiribus, & proprietatem manifestam, ut expositis per superiores gradus, quae incitauerint animum, uel mitigauerint, tum demum aggrediaris ipsum illud, de quo liberatur, an tantae contumeliae tali foeminae ab huiusmodi autore factae, nullum sit aliud per fugium uel solatium, quam mors uoluntaria. Quo loco est rursus generaliter dicendum, mortem aut omnino bonum esse, aut certe malum non esse, & uitam non nisi sola honestate esse ducendam, & specialiter multas hoc fortes & nobiles foeminas dedisse gloriae suae, ut iniuriam aut infamiam moriendo uitarent: & uerendum non esse, ne tanti mulier animi tentata morte deficiat. Adijcienda etiam descriptio mortis ipsius, in qua uulnus non quasi foeminea

Impotentia

*Per fugium uel
solatium*

foeminea manu factum, cruentumque telum populus ipse Rhomanus cum admiratione uisurus sit, aut ex altera parte, etiam si intolerabilis sit illa iniuria, etiam si Lucretia praeter caetera non ferenda posse, tamen eam aliter uindicari, mortem uero ultimum malum & naturae appetitione humanae mentis alienum, & ab ipsis quodammodo dijs immortalibus adeo aduersi uetitum, & certe hoc minus a foemina, quamuis fortissima, exigendum, quo magis sexus iste remotus a ferro est, eo minus esse sumendum, praesertim cum uerendum sit, ne cepto uulnere perseueret, ne infirmiozem ad perniciem suam reddat animum uana conscientia, & facilius sit ut pertinacius in necessitate meriti impudica moriatur. Nam coniecturalis gradus utrumque ex his quae secutura uidentur, hac ratione complectitur, an si se interfecerit mulier tantae familiae, tantae pudicitiae, uindictam ex indignatione publica consecutura sit, nec populus Rhomanus superbos reges sit passurus ulterius, atque hoc immortalis Lucretiae futura sit gloria, quae non solum pudicitiam fortiter uindicasse, sed etiam patriae libertatis causam tribuisse uideatur, aut ex repugnante sententia, an si se interfecerit, occasionem malis interpretationibus relictura sit, ut poenitentia stupri sponte tolerati, ad mortem confugisse uideatur, cum facilius in defunctam possint falsa confingi, & an multo magis incitatura sit, cum & patris animum & mariti, ad fortius aliquid in uindictam do-

A 3   loris

loris audendum, cum præsentiā sua & perseverantibus lachrymis ac luctibus, plus ad inflāmandā indignationē affectus, & assiduitatis habitura sit. Hæc igit̃ in simplicibus. Ex incurrenti deliberatiuis, diuidendī ratio sufficiet. Comparationis autem uicissim per singulos gradus utrarumque partium intentiones ac depulsiōnes alternare debemus. ¶ In omni autem deliberatiua id potissimum custodire debemus, ut his quibus consiliū demus, etiam si detestabilia cogitent, sine conuicio ac sine ratione dicamus. Siquidem nemo consiliarium de populo aduocat, nec sibi uere ac benigne suadere putat, nisi in ipsa oratione consulētis ueluti consulentem, sibi beneuolentiam recognoscat.

Consiliarius

Consulētis

EMPORII RHETORIS
DE DEMONSTRATI
VA SPECIE FI
NIS.

Ad lectorem

*Consulētis . 7 . g . dat
consiliū . nota*

AD LECTOREM.

Non admireris lector, si quædā ab impresso exemplari Græco diuersa offendas, quoniam qui transtulit, alia interdum lectione ductus, illa non probauit.

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆ-
EXERCITAMENTA, IOANNE MA-
RIA CATANÆO INTERPRETE.

DEFINITIO FABVLÆ.

FABVLA à poetis originē duxit, qua etiam oratores utuntur, ubi admonere intendunt. Est autem fabula sermo falsus ueritatem effingens uario modo appellata. nam modo Sybaritica, modo Cypria dicta est, mutatis pro inuentorum uarietate nominibus. obtinuit tamen, ut potius Aesopia diceret̃, eo quod Aesopus omnium optime fabulas conscripserit. Fabularum quædā sunt rationales, quædā morales, quædā mixtæ. rationales, quibus fingimus hominē aliquid facere: morales, quæ irrationalium morē imitantur: mixtæ, ex utrisq; rationalibus & irrationalibus. Si admonitionē, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, antefabulam nominabis: uerū si postposueris, adfabulationem appellabis.

Species

Fabula

FABVLA FORMICARVM ET CICADARVM IUNIORES AD LABORES ADHORTANS.

A Estatis erat uigor, cum Cicadae continuam cantilenam resumebant, at formicae laboribus intentae erant, ut fructus colligerent, quibus hyeme uescerentur: ea igitur superueniente, formicae laboribus suis uescuntur. Sed inopia Cicadarum, oblectationem subsequebatur.

Adfabulatio. Sic iuuenis labores subterfugiens, senectutem miseram ducit.

DEFINITIO NARRATIONIS.

Narratio est expositio rei factae, uel tanquam factae. Differt autem narratio ab expositione, sicut a poetica si poema. Poetis enim est tota Ilias: poema autem Achilles armorum descriptio. Narrationum aliae sunt poeticae, quaedam historicae: aliae civiles poeticae sunt, quae finguntur: historicae, quae ueterum gesta narrat: civiles, quibus in controuersis oratores utuntur. Narrationi sex *Persona.* accidunt, persona agens, res gesta, quo tempore gesta *Res.* sit, locus in quo transacta, modus quomodo, causa propter quam. Virtutes narrationis sunt quatuor, claritas, breuitas, persuasio, & uerborum Latinorum electio.

NARRATIO SVPER ROSA.

Qui rosae decorem admiratur, hic Veneris uulnus consideret. Adonin dea deperibat, Mars ipsam, hoc erat Adonidi dea, quod Veneri Mars: deus amabat deam, & dea sequebatur hominem. par erat ardor, & si

& si genus indifferens. Mars riuialis Adonin de medio tollere decreuit, ratus Adonidis morte, pariter amorem *Causa.* Veneris interiturum, quare Adonin uulnerat. quod cum *Modus.* Venus rescisset, maturauit ut opem ferret, festinabundaque rosae occurrens, in spinas incidit, & in planta pedis *Locus.* transfixa fuit. itaque sanguis e uulnere defluens, rosae colorem in suum transmutauit. nam rosam prius candidam, in rubrum colorem, qui nunc cernitur, conuertit. *Tempus.*

DEFINITIO CHRIAE.

Chria est commemoratio breuis, aliquam personam apte referens: ideo Chria appellata, quod utilis sit. Chriarum aliquae uerbales, quaedam actiuae, aliae mixtae. *Species.* Verbales sunt, quae utilitatem oratione significant: ut Plato uirtutis ramos, e sudoribus ac laboribus produci dicebat. Actiuae sunt, quae actionem declarant: ut Pythagoras interrogatus, quanta nam esset hominum uita, cum per breue temporis spacium se conspiciendum dedisset, latebras petijt, mensuram uitae ex momentaneo conspectu designans. Mixtae uero sunt, quae ex utrisque oratione & actione consistunt. ut Diogenes intuitus adolescentulum lasciuum, paedagogum percussit, superaddens, cur talia instruis? Haec igitur Chriae diuisio, quam capitibus his conficies laudatiuo, ab expositione, causa, contrario, comparatione, exemplo, testimonio antiquorum, epilogo breui.

CHRIA VERBALIS:

B Expositio

A laudatio. **I**Socrates doctrinae radicem amaram esse dicebat, fructus uero dulces. Merito Isocrates ob dicendi artem laudandus est, qua sibi nomen clarissimum comparauit, quantaque esset, ipsam exercendo demonstrauit, eamque illustrem fecit, non ipse ab illa illustratus est. Longum ergo esset differere, quaecumque reges cum admonendo, tum persuadendo sigillatim mortalium uitam beneficio affecerit. Caeterum qualia de eruditione uerissime protulit? *Ab expositioe* Qui studia amat a laboribus inchoat, laboribus tamen in utilitatem desinentibus. Haec sunt quae philosophice scripta ex sequentibus admiranda esse comprobamus. *A causa.* Qui enim bonis artibus capiuntur, hi sane cum professoribus doctrinarum conuersantur: ad quos accedere formidolosum, & eos deserere indoctissimum est. metus semper pueros tenet, siue praceptorum intueantur, siue ad illum uenturi sint. succedunt praceptoribus paedagogi, uisu terribiles: sed dum uerberibus sauiunt, formidolosiores. qui etiam priusquam uerberent, timetur: timori punitio succedit, dum puerorum peccata castigant, & domestica uirtutis opera iudicant. paedagogis patres asperiores sunt, filiorum uias indagando, ad se propius accedere imperando: in primis eorum in foro conuersatione suspicando: quod si opus fuerit in filios animaduertere, ita excandescunt, ut se pariter esse obliuiscantur. *E contrario.* Verum huiusmodi rebus puer consuescens, postquam in uerbum euaserit, merita uirtute coronatur. Quod si aliquis

haec ueritus, praepceptores fugiat, parentes deuictet, paedagogos auertat, omnino dicendi scientia priuabitur, & metus causa eloquentia carebit. Haec igitur omnia Isocrates sentire persuaferunt eruditionis radicem amaram esse. Na quae admodum agricolae summo cum labore terrae semina mandant, fructus uero maiore cum uoluptate colligunt: ita eruditionem uendicantes, uigilijs sibi apud posteros gloriam compararunt. Demosthenis uitam inspicite super omnium oratorum laboriosam, idcirco caeteris gloriosiore. *A comparatioe.* adeo enim studio intentus fuit, ut comam capitis ornamentum saepius deposuerit, ratus id bellissimum decus, quod a uirtute puenisset: igitur quae alij uoluptatibus dispensant, ea ille laboriosis lucubrationibus impedit. Itaque non meriti diocrem laudem Hesiodus meretur, ubi asserit uirtutis uiam asperam esse, cacumem uero planum: nam idem quod Isocrates protulit. Hesiodus enim uiam, Isocrates autem radicem appellauit, diuersis uerbis eandem uterque sententiam demonstrantes. Quae si recte considerabimus. Isocrates merito laudabimus, ut quae sapienter de eruditione bellissima conscripserit. *Ab exemplo.*

DEFINITIO SENTENTIAE.

Sententia est sermo compendiosus in enunciationibus, quae nos ad aliquid exhortat uel dehortat. Sententiarum aliae sunt exhortatiuae, aliae dehortatiuae, quaedam enunciativae, nonnullae simplices, quaedam coniunctae, aliquae persuasivae, aliae uerae, aliae excessivae. Sententia adhortatiua est, ut illud: *Species.* Dedecus est totam consultum stertere noctem. Enunciativa, ut

B 2 illud:

illud. Opus est profecto pecunijs, sine quibus nihil oportuni fieri licet. Simplex, ut illud: Vna avis addicat, patriam seruare licebit. Coniuncta, ut illud: Non mihi sint plures domini, rex unicus esto. Persuasua, ut illud: Talis est unusquisque, quorum consuetudine oblectatur. Vera, ut illud: Nulli licet inuenire uitam sine tristitia. Excessiua, ut illud: Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Haec igitur sententiae diuisio, quam ex capitibus Chriae coficies, laudatiuo, ab expositione, a causa, a contrario, comparatione, exemplo, testimonio antiquorum, epilogo breui. Differt autem Chria a sententia, quod Chria aliquando actiua est, sententia in oratione semper consistit: at Chria personam requirit, sententia uero sine persona pronunciat.

SENTENTIA EXHORTATIVA.

Theognis poeta dixit: Pauperiem qui Cyrne fugit, se praestat ab altis In mare uerticibus mittere cetiferum. Prouidit Theognis, ne iure poesim accusaremus fabularum loco. praepcepta sapientiae complexus. nam cum poetas fabulas plurimi facere uideret, eas omittendo, bene uiuendi praepcepta metro composuit, simulque metrorum gratia seruata, praepceptorum utilitatem introduxit. Pluribus ergo Theognin commedare, praesertim in ijs, quae uerissime de paupertate conscripsit, possemus.

Ab expositione. Quidnam igitur dixit: Qui uitam in miseria ducit, mori potius amet, multo enim melius a uita discedere, quam solem

solem sui decoris testem habere. Haec sunt quae ex philosophorum dogmate protulit: licet autem considerare qua ratione motus eleganter ipsa tractauerit. Nam qui in paupertate uiuit, a teneris annis ad uirtutes non instituitur: in robusta uero aetate pessima quaeque consecretur. Si enim legationem gerit, patriam pecuniarum gratia prodet, ad argentum in concionibus perorabit: & sortitus iudex, pro suffragijs dona suscipiet. At qui paupertate non premuntur, nequaquam similes existunt. namque a pueris optima exercent: uiri effecti, omnia splendide faciunt, ad festa enim celebranda, & ad bellum gerendum large pecunias conferunt. Ac sicut uinculo graui detenti impedimentum benefaciendi uinculum habent, ita libere loquendi egenis inopia obstaculo fit. Contemplator Irum, qui quanquam Ithacensium unus fuerit, eandem tamen ciuibus alijs dicendi libertatem non obtinuit. quin imo tantum ipsi inopiae fuit, ut appellatione paupertate mutauerit. Arnæus enim primo uocatus est, postea Irus appellatus, id ab administratione cognomen assequutus. Verum quid Irum opus est recensere: cum Ithacae dominus Vlysses, quando in patriam suam appulsus paupertatem simulauit, paupertatis malorum particeps fuerit, domi suae a temulentis ministris percussus, & iniuria affectus. adeo paupertas meo iudicio dura res est. Quare non immerito Euripides laudandus est, qui nihil possidere, rem malam esse refert: neque posse nobilitatem paupertate

B 3

Ab epologo. pertatem immutare. Itaq; Theognin quibus nam satis dignis laudibus prosequemur, qui talia de paupertate ex penitissimo sacrario philosophiae protulerit.

DEFINITIO CONFUTATIONIS.

Confutatio est alicuius rei propositae destructio. Confutanda autem non quae nimis manifesta, nec quae omnino impossibilia sunt, sed quaecunq; medium quendam ordinem seruant. Necessse est qui confutare quaerunt, primo dicentibus calumnia intendere, deinde expositionem rei subiungere, hisq; capitibus uti: primo quidem obscuro, & incredibili, ad haec impossibili, & inconsequenti, ac indecenti: postremo inferre inutile. Haec praexercitatio omnem artis uim in se continet.

CONFUTATIO QVOD NON VERISIMILIA quae de Daphne dicuntur.

Proemium ex dicentium calumnia.
Proemij alia propositio.
Ab expositione
Absurdum esset poetis contradicere, nisi nos ipsi aduersus se concitassent: primum in deos absone cōfingendo. Stultum igitur esset illos nullam deorum rationem habere, nos uero poetarum scriptis parcere. Omnes quidem deos cōiucio affectos esse moleste ferebam, in primis tamen Apollinem, quem sibi poeticam ducem elegerunt. qualia enim de Apollinis Daphne fabulati sunt: Daphne (ita dicunt) de Terra & Ladone nata est. cumq; multum forma praestaret, ad sui amorem Pythium induxit. itaq; illam deus prosequeretur, & prosequendo non cōsequeretur. uerum Terra filiam suam suscipiens in eiusdem puellae nomine arborem transmutauit: qua coronatus

natus Apollo fuit. ex ea enim arbore corona Tripodi Pythio proposita est, quoniam deus puellam mortalem dilexisset, laurusq; uaticinij indicium effecta. Haec sunt quae fabulantur, uerum tamen ea nos ex sequentibus confutare possemus. *Ab obscuro.*
Daphne nata est ex Ladone & Terra. Et quomodo credibile est ita genitam esse: haec enim femina fuit. Sed pariter diuersam ab ipsa naturam adepti sunt. Quomodo Ladon *Ab incredibili*
Terra copulatur, aquis inundatur: ergo omnia flumina terrae mariti nominabuntur. omnia namque ipsam immergunt. Sin autem a fluuio nata est femina, possibile igitur est fluuium ab hominibus nasci: nam per successiones pariter indicantur. Cur dicunt factas nuptias inter fluuium & terram, cum Hymenaeus rerum sensibilem sit: terra autem sensibilis non sit: aut igitur Daphne inter flumina recensenda est, aut Ladon inter homines connumerandus. Sed poetis est terra & Ladone Daphnen nasci concedamus. *Ab impossibili.*
Puella nata, apud quos educata est: nam & si generationem concesserit, impossibile tamen est educationem praecedere. Vbi enim puella uictum habebat, pro Ioue apud patrem: & quis hominem in fluuio uiuit: illam ne pater fluctibus submergendo, uel fluminibus educando abscondit: at sub terra apud matrem puella degebat. ergo latuit, ac latendo spectatorem habere nequiuit. cuius autem forma latuit, amoris principium habuisse non admittitur. Si uis, hoc etiam poetis concedamus. *Ab indecenti.*
Quomodo deus amabat, & amore diuinam naturam mentiebatur. Amor enim mortalium rerum pessima est. ac impium est asserere deos grauissima commit-

tere: siquidē in omnibus rebus ac nos diſi moleſtiſi affi-
ciuntur, quid à mortalibus differūt: quod ſi grauiffimo
amoris morbo ſubieſti ſunt, nōne uulgaribus ſimiles
exiſtunt: cum aſperrima quæq; ſuſtineant: Sed neque
amore deorum natura afficitur, neq; Pythius amator
Daphnes exitit. Quomodo Phœbus puellam perſe-
quendo curſu ſuperatus à mortali fuit: uiri mulieribus
præſtantioreſ ſunt, & ſcœminæ maius diſi robur habue-
runt: Quod uiris minus eſt, qua ratiōe deos excellit: cur
mater fugientē filiam ſuſcepit: an ne inter uilia nuptiæ
connumerandæ ſunt: quæ ſi ſunt, cur ipſa mater facta
eſt: quod ſi nuptiæ inter bona cenſentur, cur filiam bo-
nis priuauit: Aut ergo mater nō fuit, aut ſi fuit, mala re
putat. Cur operibus ſuis terra repugnabat: Apollinem
contriſtat, ut filiã ſeruet: ruruſ eundem demulcet, dum
ipſam in lucē producit. illū demulcere nō oportuit, ſi cō-
triſtare uoluit. Cur deus apud Tripodas lauro corona-
tus eſt: laurus uoluptatis index fuit: at uirtutis ſignum
diuinatio oſtenditur. Quomodo diuerſa natura cōiun-
xit Apollo: cur mortaliſ quidē amica, immortalis ue-
ro amator: Iam ſinem accuſandorum poëtarū faciam,
ne aduerſus illos orationem habuiſſe uidear.

Ab epilogo
breui.

DEFINITIO CONFIRMATIONIS.

Confirmatio eſt alicuius rei propoſitæ approba-
tio. Confirmanda autem ſunt, non quæ admodū
manifeſta, nec quæ omnino impoſſibilia ſunt, ſed quæ
cunq;

cunq; ordinem medium ſeruant. Qui confirmare inten-
dunt, omnibus capitibus confutationi contrariſ uten-
tur. primo quidē, ut dicētis laudem dicant: deinde per
partes expoſitionē ponant, & contrariſ capitibus utan-
tur: pro obſcuro dilucido, pro incredibili credibili, & poſ-
ſibili pro impoſſibili, cōſequenti, pro inconſequenti, de-
cēti pro indecēti, utili pro inutili. Hæc exercitatio omnē
attis uim comprehendit.

CONFIRMATIO QVOD VERISIMI

lia ſunt quæ de Daphne dicuntur.

Q Vi poëtis contradicit, Muſis ipſis contradicere ui-
detur: quomodo enim Muſis nō contradicit, qui
poëtarum ſcripta damnare quærit, ſi quæcunq; poëta
loquūtur, hæc Muſarū conſilio diſſerunt: Ita q; omniū
poëtarum ſententiã comprobo: illius autem maxime,
qui Daphnen ab Apolline dilectam ſapiēter protulit.
Quænam autem ſunt, quæ ſcribēti huiuſmodi quidam
fidem non adhibent: Daphnen è terra & Ladone na-
tam dicunt. Cur hoc apud deos incredibile: num aqua
& terra omnia gignunt: num elementa uitæ ſemen pro-
ducunt: quod ſi omne quod naſcitur à terra & aqua p-
cedit, Daphne à terra & Ladone proueniens, cōmunem
omnium generationem confirmat. Genita autem unde
omnes naſcuntur, cæteras forma ſuperabat. Et uerifiſi-
le admodum. quæ enim primo è terra emittuntur, cum
naturæ pulchritudine producantur: multæ autem cor-
porum

Proœmiū.

A dicentium
laude.

Alia proœmiij
propoſitio.

Expoſitio rei.

A manifeſto.

porum mutationes constitutæ sunt, apud quas pulchritudo cernitur: quod uero primum apparuit, id est omnium formosissimum. Itaque uerisimile est Daphnen è terra genitam, cæteris formosiozem extitisse, ob cuius mirandam pulchritudinem Pythius amore captus est, nec

A credibili. immerito. quicquid enim pulchri cernitur in orbe, id à dijs processit. Quod si inter humanas res felicior reliquis bonis est pulchritudo, cum sit deorum munus, illa iure deum amatorem habuit. nam quæ dij largiuntur, ea omnes diligunt. Deus autem amore captus, affe-

A possibili. ctui mederi maluit. Sic enim se habent huiusmodi uirtutes labore comparatæ, cum neque sine uigilijs uirtutem acquirere liceat. Quamobrem laborabat amator, & amando amicam non comprehendit. quoniam nulli licet perfectam uirtutis cognitionem consequi. unde ferunt poëtæ Apollinem amare, non terram, nõ deorum naturam redarguendo: sed dum huius persecutionis causam uirtutis naturam esse ostendunt, id quod exprimit Apollo persequens, & persecuta Daphne. ut deus sit qui uirtutem quærit, ipsa uero uirtus Daphne. Fugientem

A consequenti. filiam mater suscepit. Nam mortalia omnia talem naturam acceperunt, ut ad ea à quibus genita sunt, festinent. Igitur Daphne è Terra genita, ad terram concedit. Et

A decenti. Terra puellam suscipiens, plantam emisit. Vtrūq; opus terræ propriū, ut in hâc homines cadant, & arbores ab ea nascatur. Et nata arbor, Apollini honoris causa fuit.

Dij enim

Dij enim extra suam prouidentiam ne arbores quidem *Ab utili.* relinquunt. quinimò germinantibus frondibus coronantur. nam terræ primitiæ dijs dicantur. Et diuinationis arbor facta est indicium. Hoc autem conueniens puto. *Iterum à decenti* Daphnen enim poëtarum multi sophronam id est temperatam appellant, ac oracula dare à temperantia prouenit. Itaque quoniam puella uoluptatis expers fuit, uirtuti dicatur. nam qui intemperantia laborat, futura nõ prospiciet. Quas ob res poëtas ueneror, & mirandum in modum carmina colo. *Ab epilogo breui.*

DEFINITIO COMMVNIS LOCI:

Communis locus est sermo amplificatiuus bonorum aut malorum, quæ alicui insunt. sic appellatus, quod omnibus qui eius rei participes sunt, comuniter cõueniat. Nam contra proditorem oratio omnibus huiusmodi actionis participibus comuniter cõpetit, Deuterologia, id est argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare comunis locus procerium non habet. Iuniorum tamen exercitationis causa quãdam procerium formam fingere poterim, cui subdes capita, primū ex contrario, deinde inferes expositionem non tanquam doceas. res enim cognita est, sed ueluti auditorē incites, post quã comparationem ex cõparatiõne introduces argumētis colligendo illud, quod accusas maius esse re accusata, exēpli causa tyrannū lōge atrociorē homicida, postmodū collocabis sententiã caput sic uocatū agētis mētē calūniãdo, deiceps

C 2 digressionē.

Errat catanaeus

digressionem à coniectura præteritam rei uitam notando, deinde misericordiæ exclusionem in fine præexercitationis finalia capita, legitimum, iustum, utile, possibile, honestum, ab euentu.

CONTRA TYRANNIDIS AFFECTATOREM/

*Proœmiũ ab
expositione.*

Quandoquidem stant leges, & in statu populari iudicia apud nos exercentur, legibus pœnam sustineat, qui leges de medio tollere quærit. nam si à præsentis liberatus supplicio, uitam popularem ducturus esset, illi forsitan aliquis pœnã remittere posset: postcũ uero uiolentior futurus est, si præsens supplicium effugerit, quomodo iustum est, si in præsentia hunc absolueritis, sic uos tyrannidem constituere? Namq; omnes iudices ex reorum absolutione nullum detrimentũ patiuntur: uerum si tyrãnus absoluetur, iudicibus ipsis damna inferet. si enim tyrãnus dominabitur, iudicia penitus tollentur. Videmini autem mihi posse in re præsentis diligẽtius examinare, si nostrorum maiorum iudiciũ considerabitis. Ut nobis progenitores benefacerent, Remp. à dominatu liberam excogitarunt. neque iniuria, quandoquidem hominibus aliã interdum fortunã accidunt, quæ priores hominum sententiã mutant. Illi ergo fortunã inæqualitatem emendantes, legum æqualitate leges sanxerunt, qua unam & eandem sententiã cunctis gignerent. Quapropter in ciuitatibus lex est correctio malorũ, quæ fortuna causat. Quæ cum iste nihil respiceret,

*A cõtrario ar
gumentum.*

Narratio.

respiceret, quoddam pessimũ consiliũ iniuit, ut Reip. leges solueret. taliãque secum disseruit. Dñj boni cum cæteris maior sim, nunquid patiar, ut omnino meis popularibus æquer? fortunãque mihi diuitias esse frustra largitam concedam, si eadem quæ uulgus patiar? congregatiq; pauperes iudicabunt? quodcũ multis uidebitur, id mihi tanquam lex obseruandũ erit? Quæ igitur horum liberatio fiet? occupabo arcem, pessimẽque perdendas leges de medio tollam. istãq; ratione multis lex ero, neque mihi populus lex erit. Hæc secum in cassum reuoluit. id enim deorum benignitas prohibuit, an ergo quibus gratiam dijs debemus, hæc eadem hodie tyrannum saluabunt? Atrox est homicida, sed tyrannus atrocior existit. ille enim in obuiũ aliquem cædem committit, at hic omnes ciuitatis fortunas inuertit. Quo igitur minus est malum unum quàm omnes necare, tanto minus homicida tyranno reprehendendus est. Atqui sequitur, omnes homines licet grauissima commiserint, saltem à facinore sententiam excusare possint, uerũ tyrannus solus audaciam suam inuitam prætere nequibit. itaque si inuito tyrannidem gerere aggressus fuisset, fortasse aliquis sententiã gratia ipsum absoluere posset. Verum quandoquidẽ id consulto patrauit, quomodo crimen animo ante facinus perpetratum culpa liberare iustũ est? Igitur reliqui omnes rei apud uos præsentis tantũ crimini obnoxij sunt, propterq; antea tam

respiceret, quoddam pessimũ consiliũ iniuit, ut Reip. leges solueret. taliãque secum disseruit. Dñj boni cum cæteris maior sim, nunquid patiar, ut omnino meis popularibus æquer? fortunãque mihi diuitias esse frustra largitam concedam, si eadem quæ uulgus patiar? congregatiq; pauperes iudicabunt? quodcũ multis uidebitur, id mihi tanquam lex obseruandũ erit? Quæ igitur horum liberatio fiet? occupabo arcem, pessimẽque perdendas leges de medio tollam. istãq; ratione multis lex ero, neque mihi populus lex erit. Hæc secum in cassum reuoluit. id enim deorum benignitas prohibuit, an ergo quibus gratiam dijs debemus, hæc eadem hodie tyrannum saluabunt? Atrox est homicida, sed tyrannus atrocior existit. ille enim in obuiũ aliquem cædem committit, at hic omnes ciuitatis fortunas inuertit. Quo igitur minus est malum unum quàm omnes necare, tanto minus homicida tyranno reprehendendus est. Atqui sequitur, omnes homines licet grauissima commiserint, saltem à facinore sententiam excusare possint, uerũ tyrannus solus audaciam suam inuitam prætere nequibit. itaque si inuito tyrannidem gerere aggressus fuisset, fortasse aliquis sententiã gratia ipsum absoluere posset. Verum quandoquidẽ id consulto patrauit, quomodo crimen animo ante facinus perpetratum culpa liberare iustũ est? Igitur reliqui omnes rei apud uos præsentis tantũ crimini obnoxij sunt, propterq; antea tam

*A comparati
one minoris.*

Sententia.

*Digressio à
coniecturã.*

uitam sæpius absoluuntur: solus uero tyrānus tum præ
senti, tum præterita uita cōdemnandus est. cum priorē
uitā in rebus mediocribus nunq̄ duxerit, & ad præsens
ijs quæ animo cōmisit truculentior factus sit. Quāobrē
pro utrisq; & quibus nos antea, ac postmodum tristitia
affecit, pœnas luat. Quinā ergo ipsum deprecando libe
rabunt: Per Iouem filij: Sed quādo plorabunt, tunc le
ges adesse putate, pro quibus quā p huiuscemodi fi
lij longē iustius est iudicare. propter enim eius filios ty
rannis confirmaretur. uerū per leges uos iudicandi facul
tatem habuistis. Itaq; per quas uos iudicandi ius accepi
stis, iustius est pro ipsis suffragia feratis. Atqui si lex est
patriæ liberatores honorandos esse, restat ut tyrannos
qui illam in seruitutē redigere uolunt, puniat. Itaq; iu
stum est, ut eam à uobis pœnam subeat, quā in uos ipse
struxit. Si enim tyrannus occumbet, id uobis utile fiet.
quoniam firma præstructio confirmandi leges erit. Fa
cile uero pœnam de præsentī sumere poteritis, nō enim
uobis auxiliariis socijs in opprimendo tyranno opus
erit, quēadmodum ipsi in tyrannide occupanda necesse
erat. Verum iudicium suffragia sufficient, ut omnem ty
rannidis potentiam destruat.

DEFINITIO LAUDATIONIS.

Laudatio est oratio bona exprimens, quæ alicui in
sunt, Græce ἐγκώμιον appellata, eo quod ἐν κώμῳ,
id est in uis antiquitus canebāt. nam antiqui κώμῳ an
giportus

Misericordie
exclusio.

Legitimum.

Iustum.

utile.
Facile.
Possibile.

giportus dicebant. differt ab hymno & epæno, quod
hymnus deorum sit, encomiū uero mortalium: & quo
niam epænus paucis uerbis fiat, encomium autē secun
dum rhetoricæ artem proferatur. Laudandæ sunt per
sonæ, res, tempora, loca, animalia irrationalia, ad hæc
plantæ. Personæ quidem, ut Thucydides & Demosthe
nes. res uero, ut iusticia, & tēperantia. Tēpora, ut uer, aut
æstas. Loca, ut portus, aut horti. irrationalia animalia, ut
equus, aut bos. plantæ, ut uitis, aut oliua. Laudandū est
cōmuniter, & sigillatim. communiter quidem, ut omnes
Athenienses: sigillatim uero, ut Atheniensium unus.
Hæc igitur laudationis diuisio est, quam his capitibus
conficies. Procemiaberis secundū propositam materiā:
deinde genus referes, quod in nationem, in patriam, in
maiores, in parentes diuides: postea educationē recense
bis, quā in professionem artemq; ac leges diuides: dein
de inferes res gestas laudum maximum caput, quas in
animum ac corpus, fortunaq; patieris, in animum qui
dem, ut in fortitudinem ac prudentiā. in corpus autem,
ut in pulchritudinem aut robur, aut uelocitatem. in for
tunam uero, ut in principatū, diuitiasq; & amicos, post
quæ cōparationem ex alterius laudatione subdes, quod
laudas maius esse apte colligendo. Postremo epilogum
uoto quā simillimum.

LAUDATIO THUCYDIDIS.

Operæprecium est qui nobis utilia excogitarūt, ue
nerari,

Hymnus.
Encomium.
Epænus.

nerari, quibus humanae uitae pulcherrima compararunt, earumque rerum inuentum ad illos referre decet. Igitur non iniuria Thucydidem pro literarum studiis comendabo, ac prerogatiua quadam ipsum in primis ob res gestas uenerandum iudicabo. Pulchrum est omnes benefactores colere, sed eo magis Thucydidem praeter ceteris, quo rem omnium pulcherrimam inuenit, nihil enim in terris literarum studiis praestantius, sapientioreque circa illa Thucydide neminem inueniemus, qui natus est in urbe, quae ipsi uitam & artem praestitit, non enim alibi, sed ubi literarum studia nata esse creduntur, *Genus.* est, Athenasque uitae suae parentem sortitus, a progenitoribus regibus originem duxit, nataliumque bona, quae illi abunde inerant, ex maiorum genere processere. Haec igitur utraque adeptus generis potentiam, & Reip. popularem in utriusque emendationem ab utraque gloriam & utilitatem reportauit, propter enim Atheniensium Reip. aequalitatem ne pecunias iniuste compararet effugit, & popularem communemque inopiam generis splendore caelauit. *Educatio.* Ex talibus oriundus in Rep. Atheniensium, & legibus, quae ceteris omnibus praestantiores sunt, educatur. Cum autem simul & in armis uiuere, & legibus decreuisset, idem etiam philosophari, & exercitum ducere constituit, ne literarum studia armis priuaret, neque bellum a prudentia remoueret, unamque earum rerum, quae eandem artem non habent, exercitationem fecit,

fecit, literarum studia, bellumque, quae natura disiuncta sunt, in unum complexus. Postquam uero ad aetatem robustam peruenit, sibi, ut ea, quibus se honeste exercuerat, laudaret, occasionem dari perquirebat. Mox igitur fortuna bellum suscitauit, ac ea, quae ab omnibus Graecis gesta fuere, sibi tanquam propria scribendo uendicauit: *Res gestae,* neque quae bellum conflauerat, interire sustinuit, quae enim singuli gesserant, longo tempore obliterari non permisit, unde Plateae captiuitas cognita est, deuastratae res Atticae uulgatae sunt, Peloponesusque ab Atheniensium nauibus circumnavigata monumentis mandata est. Nauales pugnas uidit Naupactus, quae omnia in obscuro iacere historicus Thucydides non passus est. Lesbica captiuitas nostris etiam temporibus celebratur, neque pugnam aduersus Ambraciotas commissam, longa temporis intercapedo abstulit. Lacedaemoniorum etiam sententia iniusta scitur, Spacteria, & Pylus: ingens Atheniensium facinus non intercidit, unde apud Athenienses Corcyraei concionantur, quibus Corinthii contradicunt. Aeginenses ut Athenienses accusent, Lacedaemona accedunt, quamobrem Archidamas infestam concionem habuit. Ceterum Steneleidas ad pugnam Lacedaemonios concitare conatus est. Praeterea quomodo Laconicam legationem spreuerit Pericles, neque Athenienses peste laborantes excandescere permiserit. Haec autem omnino apud Thucydidem historicum in perpetuum

D custodiuntur,

Comparatio. custodiuntur. Proinde quis ei Herodotum comparabit? at hic quidem uoluptatis gratia scribit: ille uero omnia ueritatis gratia narrat. Igitur quod adulationis gratia scribitur, eo quod ueritatis causa dicitur, quanto inferius est, tanto Herodotus in rebus laudabilibus à Thucydide *Epilogus.* superatur. Multa nobis alia pro Thucydide dicenda supererant, nisi si omnia persequi uellemus, nos laudum copia obrueret.

SAPIENTIAE LAUDATIO.

Prooemium. **S**umma quidem felicitas est sapientiam assequi, eam uero pro dignitate commendare impossibile, cui felicitatis tantum superest, ut communis dijs possessio sit constituta. Nam deorum alius aliud aliquod exercuit. Iuno nuptijs praest, bellis cum Pallade Mars. Fabrilis, quae igni perficiuntur, Vulcanus elaborauit. dux nauigantibus Neptunus est. Denique deorum hic & ille hanc illamque rem curauit, omnes autem sapientiae participes fuere: Sed praecipue ante omnes Iupiter. quo enim dijs potentior, eo omnibus sapientior est. Sapientiaque Ioui regnum confirmauit, quam dii secum genitam adepti sunt. unde id donum in terras descendit, deorumque filij sapientia sua maximam humanae uitae utilitatem intulerunt. Quapropter poetae laudem merentur, qui Palamedem & Nestorem, siue quempiam alium in primis sapientissimum canunt, deorum filios confixere. non quia deorum naturam haberent. Nam & ipsi dii fuissent, generisque

nerisque communi uirtutis participes fuisse monstrarentur, sed quibus uirtutem deorum compararunt, propterea deorum filij crediti sunt. illi enim à dijs geniti uidentur, deorumque pignora putantur, sapientia quorum id donum tanquam generis sui indicium praecessit. sapientia & pace, & bello principatum obtinet. nam quaedam res in pace tantum excellunt, quaedam in bello solum admirandae sunt. Sola omnium rerum sapientia & pace & bello tanquam alteri mirandum in modum edita dominari nouit. in bello enim ita se gerit, ut omnino pacem nescire uideatur: pacis autem ita particeps fit, tanquam bellum penitus ignoret: cuique rei praesit, solius esse credatur. nam in pace leges sancit, ac omnes quietis species amplectitur. Verum in bello quomodo uincendum sit ostendit. Haec igitur primas in armis partes obtinet, neminemque sibi in popularibus concionibus superiore esse patitur, & armatis & togatis pariter dominari nouit. Sola quae deorum sunt, sapientia discernit. sola enim tantus deus futura cognoscit. ipsa terrarum cultum agricolis docuit, nauasque nauigandum mare instituit. neque fructus sine sapientia colligere, neque nauem absque sapiente gubernatore ascendere licebat. Itaque quicquid abunde mare dilargitur, & mortalibus quaecumque terra praestat, haec inuenta sapientiae fuerunt. Quae in caelo sunt arcana reuelauit. ipsa etenim quantum sol cursum perficit, quaeque astra circuit, sola hominibus sapientia indicauit. Sapiens insuper terre

D 2 na nouit.

na nouit, ac quid post obitum erimus, sola nos sapientia docuit. Hæc Troiam cepit, ac quam longa dies expugnare nequiuit, consilium sapiens subiugauit, uniuersamque Troianorum uim diruit unius uiri consilio, uoti compos sapientia effecta. erutus Cyclopi oculus sagaci Vlyssis inuento. Quicquid igitur excellit, id à sapientia prouenit. Proinde quis ei robur comparabit? Cæterum quod robur efficere potest, id sapientia consequitur. Quod si à robore prudentiam abstuleris, merito uis corporis uituperabitur. Multa pro sapientia differenda supererant, uerum paucis cuncta complecti impossibile est.

DEFINITIO VITUPERATIONIS.

Vituperatio est sermo exponens mala quæ alicui insunt. in hoc autem à loco cõmuni differt, quod communis locus punitione complectitur. Vituperatio uero solam calumniam continet. Diuiditur hõsdem capitibus, quibus etiam laudatio, totq; uituperare, quot etiã laudare oportet, personas. & res, tempora, & loca, irrationalia animalia, ad hæc plantas. Vituperandũ est generatim, & speciatim. Post proœmiũ genus collocabis, quod secundum laudationis præcepta diuides, deinde educationem, ac res gestas, comparisonemque, & epilogum sicut in laudationibus dispones.

VITUPERATIO PHILIPPI.

Proœmiũ. **N**equè uirtutem sine laude, neque uitium sine uituperatione

peratione fas est præterire. quandoquidem bonos laudando, malos autem uituperando idem emolumentum consequimur. Omnes igitur qui male uiuunt, male audire merentur. Sed eo magis Philippus, quo omnes sceleratos longe superauit, qui ex gente omnium barbarorum uilissima natus est. Ut quæ diu incertas sedes præ timore tenuerit. Argiui enim illos primum eiecerunt, deinde uagi ad eam, quam nunc obtinent, confugerunt. Itaque in duo dedecora, ut sedem incolendam haberent, inciderunt, dum præstantioribus cedunt, & deteriores se expellunt. Ut tum imbecillitate, tum auaritia nullum illis firmum locum incolere concessum sit. Huiusmodi gente oriundus à deteriore urbe processit, barbarorum enim pessimi Macedones. Pella uero totius Macedoniae uilissima, in qua ciues turpiter seruiunt. Ab hac urbe originem trahens, crudeliores patria ipsa maiores sortitus est. nam Philippus huius Philippi proauus, ignobilitate generis ad principatum non admissus est, deinde aduenis copijs pater Amyntas in regem assumptus fuit. Expulsum enim Athenienses ab exilio reduxerunt. Talibus progenitoribus Philippus apud Athenienses ob ses fuit, & quanquam inter Græcorum optimos uersaretur, mores tamen efferos nulla humana consuetudine mutauit. Verum inter Græca studia intemperantiam barbaricam præ se tulit, cumque Græci à barbaris moribus & institutis differrent, utrisque tamē infensus extitit, dum

D 3 eandem

Res gestæ. eandem in dissimili genere malignitatem exercet. Primo quidem genus suum contra suos perfidus subiugauit: inde proximos inuadens uastauit, Illyricisque Pæonas uictor addidit, ac Triballorum regionem incurrendo cepit, totque nationes, quot infelici fortunæ expositæ erant, subiugauit. Cæterum in pugna Barbarorum corpora capiebat, eorum autem animos in potestatem suam nequaquam redigebat. Verum armis subacti defectionem somniabant, ac si operibus seruiabant, mentis tamen discursu liberi erant. & dum sibi finitimos barbaros adiungeret, recta contra Græcos uia procedebat. Primo quidem in Thracia Græcorum oppida subiugauit, atque in deditiorem Amphipolim recepit. Pydnam autem mancipium fecit, ac Potidæam prædictis adiunxit, neque Pheras & Pagafas, neque Magnesiam extra Pheras omisit. Sed uniuersas Thessalorum urbes subiugauit, & ueluti ad seruiendum constructæ forent, id seruiendo ostendebant. Vitæ autem ipsius exitum etiam referre operæ precium est. nam ut uel multa subegit ipseque fœdera contemnendo fœderibus stantes captiuos faciebat: Sic dii propter ea quæ præter fidem commiserat, irati necem illi meritam intulerunt. non enim ipsum in pugna occiderunt, neque eius finis strenuum pugnatorem testem fecerunt, sed in ipsis uoluptatibus confecerunt, uoluptates pulchram Philippo parentationem facientes, ut & in uita & morte illas intemperantiæ suæ testes haberet. Proinde

inde quis ei Echeto comparabit: at hic sanè articulo *Comparatio.* summa abscindendo reliqua corporis integra relinquebat: ille uero uniuersa cum omnibus membris detrucebat. Quo igitur totum quam partem destruere crudelius est, eo Philippus Echeto immanior erat. Philippus autem dum uiueret, à malis cessare nesciebat: mihi uero *Epilogus.* illius scelerum orationi finem imponere conuenit.

DEFINITIO COMPARATIONIS.

Comparatio est sermo inuicem examinandus ex appositione maius aliquod comparato colligens, aut æquale. Oportet eos qui comparant, aut bona bonis opponere, aut mala malis, aut parua maioribus conferre. Omnia comparatio duplex est laudatio, aut uituperatio, utpote ex laudatione & uituperatione composita. Omnis quidem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas. tot autem comparare, quot etiam uituperare, ac laudare conuenit, personas, res, tempora, loca, irrationalia animalia, ad hæc plantas. Non opus est, ut qui comparationem faciunt, totum cum toto conferant. inefficax enim hoc est. neque acre, sed capiti caput componant. hoc enim uehemens. quoniam laudationem, non comparationem diuidere consueuimus. In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio.

COMPARATIO ACHILLIS & HECTORIS. *Proœmium.*
 Vm uirtutem uirtuti comparare intenderem, Hectori

ctori filium Pelei comparare delegit, preciosae etenim per se uirtutes sunt: si uero comparentur, sublimiores *Genus.* existunt. Igitur ambo & si non ex eadem patria, utraq; tamen laudata nati sunt. ille enim ex Phthia, unde Hellenis cognomentum prouenit: hic uero è Troia, quam deorum primi condidere. Itaq; ut è simili regione nasci parilaude celebrandum est, ita Achilli Hector non inferior fuit. Laudata utriusque nati patria, eandem cognationem habuere. Vtriusque enim à Ioue progeniti fuere: Achilles quidem ex Peleo, ex Aeaco autem Peleus, de quo Ioue Aeacus, ac Hector pariter ex Priamo & Laomedonte. Laomedon à Dardano processit: Iouis filius Dardanus fuit, progenitoremque Iouem nati, similes parentes habuerunt. Achilli quidem Aeacus, & Peleus, quorum ille Graecos à penuria liberauit, hic uero interemptis Lapithis, deam Thetidem coniugem uirtutis praemium meruit. Hectori autem progenitor Dardanus extitit, qui primum cum dijs uitam duxit. Priamus uero pater, urbis à dijs constructae dominus fuit. Ergo ut simile est cum dijs coire, ac unà cum numinibus uiuere, ita Hector Achilli similis fuit. Talibus *Educatio.* nati progenitoribus utriusque ad fortitudinem educati sunt: Achilles quidem sub Chirone, Hector uero sub Priamo, qui filio naturalia uirtutis documenta contulit. Cum igitur ambo ad uirtutem instituti essent, parem *Res gesta.* sibi rebus gestis gloriam compararunt. nam cum primū uirilem

uirilem aetatem ingressi sunt, idem sibi eodem bello robur uendicarunt, primum enim Troianorum dux Hector fuit: dumque uiueret, Troiae propugnator extitit, atque à dijs adiutus in bello perstitit, moriendoque Troiam dirui praebuit. Achilles autem in gerendo bello totius Graeciae princeps, Troianisque omnibus metuendus, superior in pugna erat, in belloque auxiliatricem Palladem habuit, ac Graecis moriendo gloriosam uictoriam abstulit. & ille quidem uictus à Pallade sublatus est: hic uero ab Apolline ictus concidit, amboque à dijs progeniti, à dijs interiere, à quibus & genus, & uitae finem acceperunt. Quanta igitur utriusque uitae & mortis similitudo, tanta inter Achillem & Hectorē fuit. Pleraque multa de *Epilogus.* utriusque uirtute dicenda supererant, nisi uterque suis operibus ac gestis parem, admirandaque gloriam obtineret.

DEFINITIO ETHOPOEIAE.

Ethopoeia est imitatio moris subiectae personae. *Ethopoeia.* huius autem tres sunt differentiae, Idolopoeia, Proso-
popoeia, Ethopoeia. Est quidem Ethopoeia, quae personam cognitam habet. Sed solum mores effingit, unde etiam Ethopoeia appellatur: ut quae nam uerba Hercules imperante Eurytheo dicere potuisset. hic enim Hercules cognitus est, dicentis autē mores ficti. *Idolopoeia.* Idolopoeia est, quae personam habet cognitam, uerumtamen mortuam, & ad dicendum impotentem: ut in comedia *Idolopoeia.* *Idolopoeia.* finxit Eupolis, & Aristides in oratione p quatuor.
E Vnde

Profopopœia Vnde etiam idolopœia appellatur. Profopopœia est quando omnia finguntur, & mores, & persona quemadmodum Menander redargutionem finxit. Redargutio enim res quidem est, non autem persona. Vnde etiam profopopœia appellatur. Nam cum moribus persona fingitur. Hæc igitur ethopœiæ diuisio, cuius aliqua passiva est, aliqua moralis, quædam mixta, ac passiva in unum affectum significat, ut quæ nam uerba dicere posset Hecuba cadente Troia. Moraliter solos mores affert, ut quæ nam uerba mediterraneus uir primum mare intuitus diceret. Mixta quæ utrumque mores, & affectum complectitur, ut quæ nam uerba Achilles super mortuo Patrolo diceret, cum pugnare decreuisset. mores enim sunt consilium: affectus autem amicus mortuus. Ethopœiam uero dicendi forma dilucida, circumcisa, florida, dissoluta, ab omni perplexitate libera, atque figura conficiens, eamque per capita in tria tempora præfens, præteritum, & futurum diuides.

ETHOPOEIA PASSIVA.

QVAE VERBA DICERE POSSET

Niobe iacentibus liberis.

Præfens. **Q** Valem cum quali fortunam commuto filiis orbata, multiplici quondam sobole generosa: nunc uero copia in inopiam uersa est. neque saltem unius mater existo, quæ prius multorum uidebar. quanto melius fuisset, si primo nunc peperissem, quam nunc in lachrymis

mis parere. Quæ filiis matres priuatur, longe sterilibus infeliciores sunt. nam quod in consuetudinem uenit, id si auferatur, admodum triste fit. Sed heu mihi similem parenti fortunam sustineo. à Tantalò nata sum, qui cum dijs discumberebat. Verumtamen postea à deorum consuetudine excidi, ac Tantali filia meum in felicitatibus genus confirmo. Consueueram Latonæ, cuius causa infelicitate ago. eius enim familiaritate in liberorum perniciem usa sum, deorumque consuetudo mihi in calamitates uertitur. Priusquam in Latonæ amicitiam peruenirem, beator mater eram. sed eius familiaris effecta, quam ante illius consuetudinem multiplicem prolem possidebam, perdo. nuncque mihi & maribus & sceminis interemptis lugendum est. Sed alijs in filiorum obitu luctus honestior, mihi propter maximum dolorem negatur. Quod uertar: quos suscipiam: quale mihi ad omnium liberorum iacentium perniciem sepulchrum sufficiet: Iusta mihi tot calamitatibus oppressæ omittuntur. Verum

DEFINITIO DESCRIPTIONIS.

Descriptio est oratio expositiua, quæ rem significatam

tam ante oculos euidenter repræsentat. Describendæ sunt personæ, & res, tempora, & loca, irrationalia animalia, insuper plantæ. Personæ quidem, ut Homerus in *Odyssæa* ad Eurybatem. Furuicolor, humerisque rotundus, crine retortus. Res autem, ut naualis pugna, aut pedestris, quemadmodum *Historicus* fecit. Tempora, ut uer, aut æstas, differendo quot in ipsis flores producuntur. Loca uero, ut idem *Thucydides* *Thesprotarum* portum tempestuosum, quæ inq; teneat formam dixit: Qui personas intendit describere, ut à primis ad ultima procedat, opus est: hoc est à capite ad pedes. Res autem ab ijs quæ ante eas fuerunt, & quæcunq; ab illis solent euenire. Tempora uero & loca, à circumtenentibus, & ab ijs, quæ insunt eis. Descriptionum aliæ simplices, aliæ coniunctæ, & simplices quidem, ut si quis pedestres, aut nauales pugnas describeret. Coniunctæ uero, ut quæ res, & tempora coniungunt, sicut *Thucydides* in *Sicilia* nocturnam naualem pugnam describit, nam postquam, quomodo pugna gerebatur, descripsit, quomodo etiã per noctem se habebat definiuit. Forma dicendi attenuata describentes uti oportet, descriptionemq; uarie figurare, ac omnino res quas describes imitari.

DESCRIPTIO ARCIS ALEXANDRIÆ.

Arces sanè in urbibus ad comunem utilitatẽ constructæ sunt, urbium enim uertices sunt: ipsæ autẽ muniuntur nõ minus ædificijs, quàm ciuitates muniãt.

Et.

Et Atheniensium arx in Athenarum umbilico circũualata fuit. Ceterum Alexander suæ urbi, quæ ab illo cognomen accepit, arcem cõstruxit, quam iustius *Acropolim* appellare licet, quod in urbis extremo & celso sita sit: quã illam qua multum Athenienses gloriãtur, nam *Alexandriæ* arcem ita quodãmodo se habere referunt. Quidam à terra tumulus usq; in multam altitudinem procedens confurgit. his ergo duabus causis *Acropolis* appellata, quodq; in summum erigitur, & quoniam in urbis extremo condita fuit. Diuersi ad hanc accessus: hac enim uia ducitur, illac uero ascensus est, appellationesq; uia mutant ab effectu ipso uarie uocitatæ. Nam pedibus hac ire licet, comunisq; uia est in curru uectis: illac autẽ accliu ascensus suspenduntur, qua curru uehi impossibile sit. Scalæ enim super scalas semper cõsurgunt, utpote ab humiliori loco in altiorẽ agentes, neq; donec ad centum gradus peruenerint, finiuntur. hic enim perfectus numerus scalarum terminus est. Scalis uestibulum mediocribus cancellis circũseptum annectitur, ac columnæ quatuor maximæ confurgunt, quæ ad unum multiplices uias introitum ducunt. Quædam columnis domus superstruitur, quæ multas mediocres columnas colorum uariorum ostentat, sic ideo comparatas, ut affixæ atq; compactæ ornamento essent. Tectum domus rotundum, in quo cœlum cum syderibus cœlatum est. Dum ipsam arcem ingrederis, locus unus in quatuor æqualia latera diuisus.

E 3 est.

est, cuius machinae figura quadrata existit. At in medullio aula columnis undecunque sustinetur, ac aulae quidem porticus succedunt: porticus autem aequalibus maximis columnis distinctae sunt. Singulae porticus ad alteram transuersam terminantur, & binae columnae in alteram porticum intercedunt, rursus in alteram desinentes, ab altera rursus incipientes. Intra porticus domus constructae sunt, quae partim librorum armaria studiosis ad lucubrandum exposita continent, uniuersamque ciuitatem ad scientiarum facultatem aduocant: partim uero ad ueterum deorum uenerationem erectae. Porticum uero lacunar deauratum, columnarumque capita aere elaborata, aurorumque illita sunt. Ornatus aulae uarius, qui Persei gesta partim continet, at in medio columna quaedam altissima erigebatur, quae loci illius index erat. Si quis enim ingrediebatur, quod uaderet nequaquam intelligebat, nisi pro uiarum signo columna utebatur. illa etiam terra marisque arcem conspiciendam praebat. In columnae uertice rerum principia circumstabant, ac priusquam in aulae medium perueniretur, aedificium quoddam in tot portas diuisum, quot deorum antiquorum nomina sunt, erigebatur. lapidei autem obelisci duo consurgebant, fonsque laudabilior illo, qui a Pisistratidis Athenas deductus est. quodque mirum incredibileque uidetur idem fabrorum numerus, qui deorum fuit. tota enim Acropolis constructio duodecim fabros habuit,
utpote

utpote uno ad huiusmodi structuram non sufficiente. Ab arce descendentes hac quod locus planus stadio per se similis excipit, unde etiam loco hoc nomen inditum est. illac uero locus alius superiori similiter distinctus. uerum illi planicie & magnitudine impar. Caeterum praestantior huius arcis forma est, quam ut uerbis exprimi possit. si quid autem omissum, id miraculi causa factum est: nam quia commode dici non poterat, idcirco praetermissum fuit.

DEFINITIO CAUSAE.

Causa, quam Graeci Thesin dicunt, est per orationem rei considerata inspectio. Causarum aliae sunt ciuiles, aliae speculatiuae. Ciuiles quidem sunt, quae rerum actionem ad ciuitatem pertinentium continent, ut an nubendum, an nauigandum, an aedificandum. haec enim omnia si fiant, res ciuiles continent. Speculatiuae uero, quae sola mente considerantur, ut an rotundum sit caelum: an multi sint mundi: haec enim hominibus in actionem non cadunt. sola autem mente considerantur. Differt thesis ab hypothesis: quod hypothesis habet circumstantiam, thesis uero circumstantiam non habet. Circumstantia autem est persona, res, causa, & reliqua, ut hoc, an aedificandum. Consideratio non habet personam. hoc enim aduenientibus Persis Lacedaemonij muris Spartam munire deliberant, hypothesis est. Personam enim habet Lacedaemonios considerantem. rem
uero

uero mœnibus munire, causam adueniētes Perfas. Thesis in præexercitamentis primū contradictionē, & solutionem; secundū quæstionē admittit. Diuiditur ergo Thesis primū quidem in Ephodum sic appellatam, id est in proœmium ex directo ad narrationem tendens. illam enim proœmiorum loco dices. deinde uteris finalibus locis, legitimo, iusto, utili, possibili.

CAUSA, AN DUCENDA SIT VXOR.

Proœmiū ex
directo.

Qui totum breuibus commendare quærit, hic nuptias laudet, quæ à cœlo datæ sunt: quinimò cœlū dijs replent, & deorum parentes sunt, à quibus patris nomen processit, deosque producentes naturam suam conseruandam dederunt. cum postmodum in terras descendissent, uniuersos reliquos generarunt, mortiq; subiecta prætereūdo, ea nuptiæ per successiones durare excogitarunt. Primo quidē homines ad fortitudinem hortantur. nam cum per nuptias liberi producātur, per quos bella gerunt, huiusmodi suis muneribus fortitudinem præstant. deinde nos ad iusticiam cum fortitudine instituūt. quoniam filiorū respectu iniusta homines patrare uerentur. Itaq; nuptiæ iustos & fortes efficiūt. Prudentes insuper reddunt, dum parentes ad charissimis liberis prouidendū excitant. Præterea (quod mirandum est) nuptiæ secum temperantiā ferunt, temperatq; uita uoluptatum copiæ cōmiscetur. quandoquidē uoluptatibus legem imponunt, ergo per legem cum temperantia uoluptates

uoluptates præbēt: quæ certe si solæ fuerint, reprehensione nō carebunt. uerū si nuptijs admisceant, laudabunt. Itaq; si nuptiæ deos, & post hos reliqua animalia producunt, fortes, iustos, sapiētes, temperatos efficiūt. quomodo totis uiribus enitendū non est, ut eas commendemus? Sanè dices: Sed calamitatum causæ nuptiæ sunt. Fortunā mihi uideris, nō nuptias accusare. nam quæ homines male patiuntur, ea fortuna causat, non autem nuptiæ: quæ uero nuptiæ hominib; abunde largiūtur, hæc nequaq; fortunæ bona sunt. quare nuptiæ propter bona quæ secū ferunt, laudandæ potius sunt, quàm ob mala, quæ fortuna præbet, accusandæ. Quod si etiā quæ hominibus pessima eueniunt, nuptijs ascriberemus, ideo ne ab illis abstinendū erit? an quæ alijs rebus difficultates & molestiæ insunt, nos à negocijs remouent? Si placet, quascunq; artes diligēter scrutare, aliquod in singulis dignū reprehensione reperies. Agricolas tēpestates molestant, & grandinis calamitates cōficiunt. hi tamē quoniam à tempestatibus infestantur, agriculturā nō deserūt. quinimò etiā si illos è cœlo aliquid contristet, in terra excolenda perstant. Rursum nauæ infelices sunt, ingruentq; tempestate naues perdunt, propter ea tamē à navigatione nō desistūt, quoniā in quibusdā malè affecti sūt. uerū ad fortunā infelicitatē, deuectam copiā ad maris beneficiū referunt. Ad hæc & pugnae, & bella bellatorū corpora perdunt, nō tamen quoniā bellando cadūt, pu-

Contradictio.

Solutio.

F gnas

gnas deserunt. sed quia bellum gerendo laudatur, cadere contenti sunt, malumque bono contegunt. non enim bona propter mala fugienda sunt, sed bonorum causa mala sustinenda sunt. Itaque an absurdum est, agricolas ac nautas, omnesque insuper milites, quae sibi molesta sunt, bonorum gratia ferre: nos uero quoniam triste aliquod secum trahunt, nuptias spernere? Sanne dices: Sed mulieribus uiduitatem, filiis orbiteratem afferunt. Haec mortis mala iam nobis a natura dari consueuerunt. Tu autem mihi nuptias criminari uideris, quod homines immortales non efficiant, neque diis mortales pares reddiderint. Dic mihi cur nuptias pro his rebus, quae mors operatur, accusas? cur quae naturae sunt, nuptiarum esse dicis? concede cadere, quod ut cadat, natum est. Quod siquidem quia nati sunt homines, cadunt, cadendoque uiduas coniuges, ac ex se natos orbos reddunt: cur quae solum natura facit, ea nuptias efficere dicis? Ego contra sentio, orbiteratemque & uiduitatem nuptias emendare contendo. Mortuus est alicui pater: istaque ratione filius orbis effectus est: uerum alium orbo nuptiae parentem contulerunt. Itaque non a nuptiis haec calamitas procedit, sed potius nuptiis contegitur: quae non adferunt orbiteratem, quinimodo auferunt. Proinde natura uiduitatem morte inducit, quam nuptiae matrimonio remouent. quam enim mors uiduam fecit, eam nuptiae ueluti sui muneris conferuatrices alteri uiro coniungi praestitere. nam quae primum contulerunt, si auferatur, rursus concedunt. Igitur nuptiae uiduitatem

*Contradictio.**Solutio.*

uiduitatem auferre, non adferre consueuerunt. Pater insuper filijs morte priuatur, sed priore amisso. dum alterum suscipit, pater iterum efficitur. Cur ergo in nuptiis pulchra nuptiarum dona culpas? Mihi nolle nuptias reprehendere, sed laudare uideris. nam quod me nuptiarum munera reuolensere copulisti, earum laudator, non accusator effectus es, dum nuptias accusas, nosque illas laudare excitas: atque nuptiarum calumnias in beneficiorum catalogum uertis. Sanne dices: Sed nuptiae laboribus plenae sunt. Verum enim uero, quid melius quam nuptiae laborem remittere nouit? omnes enim labores nuptiis tolluntur, requies omnino est in consuetudine uxoris conuenire, quanta uiro uoluptas cum muliere concumbere? quanta cum uoluptate filius expectatur? & expectatus auditur? natusque patrem appellat, atque ad alicuius professionis studium uadit? ac patri adiutor existit? Et apud populi frequentiam conuocatur? parentemque in senectute alit? demum talis, qualem optimum decuit, euadit? Nequeo paucis complecti quae bona nuptias comitentur. ipsae adeo admirandae sunt, ut & deos producant, mortalesque deos uideri praestent, dum illos continue reparant: ac omnes, qui nuptiis iniantur, iustitiam colunt, temperantiam respiciunt, abundeque licitis & probatis uoluptatibus fruuntur. Itaque optime constitutum fuit, ut praeter ceteris omnibus nuptias plurimi faciamus.

*Contradictio.**Solutio.**Epilogus.*

DEFINITIO PROMVLGATIONIS LEGIS.

F 2 Promul-

Promulgationem legis quidam etiā praeexercitatio nem esse tradiderūt. est enim ferè tota hypothesis, nō tamen omnia quæ sunt in hypothesis cōtinet. in ipsa nāq; persona non semper tamen cognita introducitur: unde maior est thesi, minor autē hypothesis. quoniam omnino sub quadā figura personam recipit, maior est thesi: sed quia circūstantiā manifestā non habet, minor est hypothesis. Legis ergo promulgatio duplex est exercitatio, defensio & accusatio legis cōditæ. Est autem lex inuentum, & donū deorum, cōmunis uero ciuitatis consensus, & rerū tā diuinarū quàm humanarū correctio. Hæc quidē promulgationis legis diuisio est. iisdē capitibus, quibus negocialem ipsam conficies legitimo, iusto, utili, possibili. proemia facies legi conuenientia, post quæ pones caput appellatum cōtrarium: deinde prædicta capita, unde etiam in hoc differt à thesi.

ACCUSATIO LEGIS IUBENTIS ADULTERUM IN IPLO ADULTERIO INTERFICI.

Prooemium. **N**Equè penitus legē laudabo, neq; omnino scriptū accusabo. nā quod adulterorū crimina prohibet, hanc constitutionē cōprobo: quod autē iudicibus suffragia nō permiserit, hoc sanctionē improbo. Siquidē ne iudices donis corrumperētur, uerebatur, ideóq; iudicandi ius illis abstulit: illam male de iudicibus sensisse arguitur. Sin autē uos iudices integerrimos, ut estis, existimauit, quomodo cōuenit laudare quidē iudices, sed iudicibus.

bus iudicādi ius auferre? Omnes igitur leges aliæ, quæ *Contrarium.* legibus cōtrariæ sunt, partim harū ciuitatum institutis cōtrariæ sunt, partim cū alijs cōueniunt. uerum sola præsens lex contra alias omnes lata est. Videmini autē mihi hanc legē longe prudentius examinatos esse, si quæcūq; in Rep. nostra cōstituta sunt, consideraueritis. Imperatores, sacerdotia, decreta, omnia (ut ita dixerim) quæcūq; præmio digna in bello gerūtur, uestro iudicio subiecta sunt. Imperator uestro suffragio creatur. Sacerdotium quē iudices cōfirmarunt, gerit: quodq; à patribus decernitur, si populus iudex sanciuerit, pro rato habet. Neq; strenuū in bello præmijs donatur, nisi ea prius à iudicibus dijudicata fuerint. Quomodo igitur nō absonū iudicibus omnia subesse, solam uero præsentē legē iudicū suffragiū effugere? Sanè dices: Sed atrociora sunt mœchorū crimina. Quid autē homicidarum scelera, nōne *Contradictio, Solutio.* sunt maiora? an ne proditores alijs scelestis minores arbitramur? an ne sacrilegi proditoribus peiores sunt? Verum tamē in his criminibus deprehensus, iudicū examini subiacet. neq; proditor, nisi reus à iudicibus peractus fuerit, pœnas luit. neq; aliquid mali pati sacrilegos fas est, priusq; eorū delicta iudices cognouerint. Ergo nōne absurdū maiora crimina pœnā apud iudices luere: neq; horū aliquod, nisi iudicib; decernētibus cōdemnari: solum uero adulterū sine cognitione interfici? quē in primis, quia leuior in eo, quàm in cæteris culpa est, iudi-

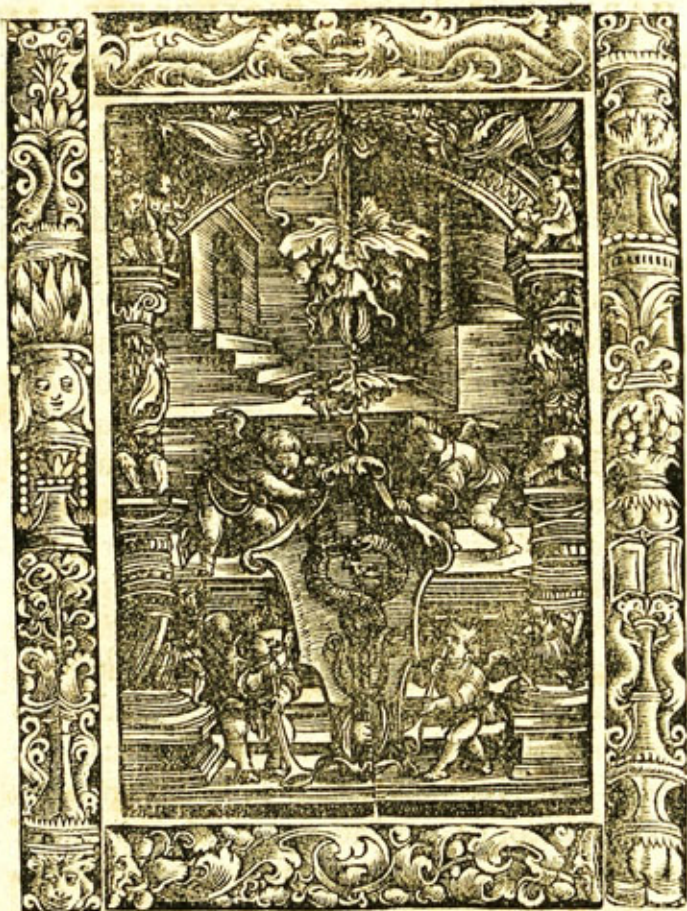
Contradictio. cū examini subiicere oportuit. At quid differt adulterū
Solutio. occidere, an iudicibus tradere, si par ab utrisq; supplicium
 subibit? Quantū inter tyrannū & legem, inter popularē
 statum, ac unius principatum differt, tantū ista inter se
 diuersa sunt. tyrannus em̄ unūquemq; pro libidine sua
 interficere potest: lege autē conuictum iuste occidere li-
 cet. Populus quidē in concionibus quaecūq; tractat, exa-
 mini subiacet. at rerū dominus etiā indicta causa occi-
 dit. cōtra populus & lex indicta causa nō occidit. sed oīa
 ab rerū dominis & tyrannis diuersa facit. Ita q; quomo-
 do nō est diuersum adulterum occidere, & iudicibus tra-
 dere? Ad hęc qui sui causa adulterum interficit, se delin-
 quentis dominū facit. at qui illū apud iudices **postulat**,
 cōfessum iudicum dominū rei facit. igitur fatius est iudi-
 cem quā accusatorē dominū fieri. Præterea q; sui cau-
 sa adulterū necat, ob aliam rationē occidisse suspectus
 est. at qui iudicandū offert, sola iura tutari uidet. Sanē
Contradictio. dices: Sed si statim occiderit, atrocius supplicium subibit.
Solutio. quoniā si ad iudices deferretur, illā temporis intercape-
 dinē pro lucro habebit. Imō si iudicibus subiiciet, secus
 fiet. interea enim tristiorē uitam sustinebit. nam qui pœ-
 nam expectat, maius supplicium quā si illā passus ilico
 fuisset, sentit. ac pœnæ dilatio additio pœnæ uidetur:
 quiq; se mori credet, sapius moriet, grauiusq; erit mor-
 tem expectare, quā mori. quare si de repēte necabitur
 adulter, non sentiet. improuisa pœna sensum aufert, in-
 sperata

sperata mors dolorē non sentit. sapius autē expectata,
 semel uero illata pœnas expectatione auget. Conside-
 rate igitur ex cōparatione, siquidem accusator, dum sui
 causa adulterū occidit, nullū ultionis suæ testem produ-
 cere potest: uerū si iudicibus examinandū tradiderit, iu-
 diciū multos spectatores habebit. pœnæ autem genus,
 quæ multis spectātibus infert, tristius est. Alioqui adul-
 teris, ut secreto interimatur, expedit. multi enim nō adul-
 terij, sed inimicitiarū causa concidisse suspicabūtur. uerū
 si à iudicibus rei peracti fuerint, moriēdo iustissimū sup-
 plicium patiētur. Ita q; plurimū inter se differt, adulter an
 occulte trucidatur, an iudicibus tradatur. Rex atrox est
 adulter, ut qui iniquitatis gen⁹ omne excessit. Ergo pri-
 mū cōuincatur, deinde excrucietur, potiusq; iudicetur q̄
 pœnam indicta causa luat. si enim adulter publice ne-
 citur, parentibus certiorē filiorum sobolem dabit. Neq;
 em̄ in posterū, cuius aliquis filius sit, sublati adulteris
 dubitabitur. Adulteriū est cōmune naturæ scelus, unde
 etiā tantū facinus cōmune iudicum suffragium tollat.
 Quā ego uereor, ne quod adulter secreto interficitur,
 sui similes multos relinquat. nam quia cur occidatur, ne-
 scitur, eius studia multi imitabuntur, huiusmodiq; pœ-
 na nō adulterij finis, sed exordium erit.

Contradictio.
Solutio.

APHTHONII PRAEEXERCITAMENTORVM,
 IOANNE MARIA CATANAEO INTER-
 PRETE, FINIS.

BASILEAE IN AEDIBVS IOANNIS FROBE
NII, MENSE IANVARIO. ANNO

M. D. XXI.